Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/povijestpoljica00pive

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

I. DODATAK VJESNIKU ZA ARHEOLOGIJU I HISTORIJU
DALMATINSKU GOD. 1921.

IVAN PIVČEVIĆ:

POVIJEST POLJICA.

SPLIT.
ZEMALJSKA ŠTAMPARIJA U SARAJEVU.
1921.

LIBRARY

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
OCT 3 1985
Toronto, Ontario

POGLAVLJE I.

Poljica do priznanja mletačkoga vrhovništva.

I. Postanak.

Poljica se zovu onaj kut zemlje u srednjoj Dalmaciji, na istok Spljetu, što se stere oko planine Mosor, opkoljen sa tri strane rijekom Cetinom, Jadranskim Morem i rječicom Žrnovnicom u cijelom njenom toku, a s četvrte selima Žrnovnicom, Dugopoljem, Kotlenicama i Biskom do u rijeku Cetinu. To je njihov današnji opseg, ali prije provale Turaka, poljička suha međa protezala se je dalje i zapremala ponešto i onog zemljišta, što danas pripada spomenutim selima. Nabrajajući razne položaje u Mosoru, kojima je prolazila prvobitna suha međa, statut poljički kaže, da je tekla od vrela Žrnovnice na Pećinice, Ošlji rt, vodu Sedrenik, peć u Krivicama, Kunjevodu, Trnovu kamenicu, obišeni dub, Vladavića dubravu, brdo Samolek, mali Konačnik, pak u rijeku Cetinu pod Gardunom [1]).

Poljica su dobila svoje ime od malih okrugljastih poljaca, kojih je sva sila u tom kršovitom mosorskom kraju, a površina im je iznosila od prilike jedno 250 četvornih kilometara. Njihov geografski smještaj sasvim je povoljan, jer se nalaze u onom dijelu Dalmacije, što je najprikladniji za čovječji razvitak. I neka pretežito kršovita, jer u Mosoru i njegovim pribrđima, imaju ipak dostatno i plodne zemlje za obrađivanje, i obilje živih voda, a negdašnje bujne mosorske šume pružahu dobrih pašnjaka za timarenje stoke, pa im ni more ne nijekaše svojih blagodati. I doista tuda se nahodi tragova čovječjim naseljima već od prehistorijskih vremena [2]). Kada su pak u po-

[1]) *Monumenta historico-juridica.* IV. p. 40.

[2]) *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* Anno 1903. p. 125; anno 1893. copertina p. 6; anno 1894. p. 79; anno 1909. p. 43 i 44. — Kaer, *Prvo broncano nalazište u Dalmaciji. Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.* God. IX. Sarajevo 1897. p. 245—271.

znija doba Rimljani upokorili i istrijebili ratoborne Dalmate, koji i tuda nastavahu, tada je i taj kraj bujno procvjetao, kako nam jasno dokazuju lijepa rimska naselja Pituntium (Podstrana), Nareste (Jesenice), Oneum (Omiš) odio Poljica, Gedate (Gata?) i druga[1]), a kako nam tvrdi predaja, koja još i danas živi u narodu, i sam je Dioklecijan imao tu, osobito u Srinjinam, svoj ribnjak, na Dubravi svoje lovište[2]), a u Dôcu svoje hladište.

Za seobe naroda, kao gotovo sva Dalmacija, opustio je i taj kraj, dok ga opet ne oživješe Hrvati. Prvotno se tu bilo smjestilo ono hrvatsko pleme, što je bilo oličeno u Tugi, pa od njega i ime današnjim Tugarima. Nego to se pleme ubrzo otole odselilo[3]), pa to zemljište postalo krunskim ili državnim dobrom, od koga su hrvatski vladari bogato obdarivali spljetske nadbiskupe[4]), a na njemu je ležao i kneževski dvorac sv. Martina, gdje je mletački dužd Petar Tradonico god. 839. sklopio mir sa hrvatskim knezom Mislavom[5]). Kasnije pak, za pogibije kneza Miroslava, doseliše se iz predjela današnje Bosne, a ondašnje hrvatske države, tri hrvatska velikaša, braća Tješimir, Krešimir i Elem, i nastaniše se u današnjem selu Ostrvici blizu živice vode Pokornika. Kada se vremenom umnožalo njihovo potomstvo, oni su se razdijelili. Tješimirovići zauzeli prostor od slapa Gubavice do Graca, Krešimirovići od Graca do rječice Žrnovnice, a Elemovići se preselili u zaosoje mosorsko, pa se god. 1015., kako nam kaže predaja, uobraziše u novu hrvatsku župu[6]), kojoj svakako nalazimo spomena god. 1070. za kralja Petra Krešimira[7]).

---

[1]) *Bullettino.* Anno 1889. pp. 145—151, 153—4, 67—8; anno 1890. p. 145, 150; anno 1891. p. 113. 43-48, 60—61; anno 1893. p. 33, 177—9. 166; anno 1894. p. 65; anno 1896. p. 3—7, 101. 145—6; anno 1897. p. 145; anno 1898. p. 52—3; anno 1899. p. 183, 209—10; anno 1900. p. 53—5; anno 1901. p. 10[illegible]—7, 135—6; anno 1903. p. 196, 123—25; anno 1906. p. 232—3; anno 1907. p. 142—45; anno 1908. p. 74-6, 77; anno 1916. p. 66 sl. i passim dalje.

[2]) Sr. Morgan u *Der Süden.* I. Jahrgang. Voloska 1909. p. 223—27.

[3]) Pivčević, *O postanku Poljica.* Program spljetske gimnazije za školsku godinu 1906.—7. p. 4.

[4]) Rački, *Documenta.* p. 3—5; Farlati, *Illyricum sacrum.* III. p. 178; Smičiklas, *Codex diplomaticus.* II. p. 86—7.

[5]) Rački, *Documenta.* p. 335; sravni *Starohrvatska prosvjeta.* God. II. (1896.) p. 218 nota 1.

[6]) Pivčević, o. c. p. 5—7.

[7]) Rački, *Documenta.* p. 82.

I ta mala hrvatska župa postaje prilično znatnim čimbenikom u hrvatskom kraljevstvu, jer tu ne samo cvjetala za ono doba prilična prosvjeta, koju je gajio i širio znameniti benediktinski samostan sv. Petra, kojega je utemeljio pobožni poljički plemić Petar Črne, sin Gumajev, u Selu u današnjim Jesenicama, uz obalu morsku između Krila i Dugog rata[1]), pa nije samo, da njezini župani prate svoga kralja i sudjeluju njegovim zborovima[2]), nego iz nje potječe nesumnjivo i hrvatski kralj Slavić[3]), a sva je prilika i posljedni hrvatski kralj Petar[4]).

Po izumrću narodnih kraljeva, Hrvati su, iza raznih zgoda i nezgoda, priznali god. 1102. svojim kraljem ugarskog kralja Kolomana. Za slabih i nevrijednih njegovih nasljednika nastali su teški neredi na ovim krajevima. Naravska posljedica takova stanja bila je ta, da je sva vlast bila u rukama hrvatskih župana, kao jedinih vidljivih predstavnika vlasti, ako i oni nijesu bili skučeni pod vlast nekih hrvatskih velikaša, koji su bili toliko osilili, da su svojom oblasti upravljali kao samostalni dinaste. Nu ti neredi imali su i drugih posljedica. Osim što su pružili izliku caru Emanuelu, da se počne miješati u poslove ugarskoga i hrvatskoga kraljevstva, njima su se htjeli okoristiti i Spljećani pod zaštitom Emanuelovom, uz koga su vjerno pristajali. Imajući na ime sasvim malo zemljišta svoga vlasništva u okolini grada, da bi se s njega mogli prehraniti, krivotvorili su pod nadnevkom 15. lipnja 1103. jednu listinu, kojom bi tobože kralj Koloman bio poklonio spljetskom nadbiskupu Krešenciju, između ostaloga, i poljička sela Srinjine, Gata, Tugare i Osič, kao i svu desetinu iz Poljica[5]).

[1]) Rački, *Documenta.* p. 127—36. — Tu je ispravu djelomično ali kritičnije izdao ponovno Šišić u *Priručnik izvora hrvatske historije.* Dio I, čest 1. Zagreb 1914. p. 275—84. — Isporedi Kaer, *Dvie opatije.* Spljet 1890. p. 9—26. Bulić-Skok, *Natpis Petra Černe* u *Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.* 1918. Sv. 1. str. 1.

[2]) Rački, *Documenta.* pp. 82, 113 i 149.

[3]) Šišić, *O podrijetlu i zasužnjenju hrvatskoga kralja Slavića. Vjesnik hrv. arh. Društva.* Sveska VII. p. 145—65. — Sravni još: *a)* Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije.* Dio I Čest 1. Zagreb 1914. p. 255—63; *b)* Gruber, *Slavić, kralj hrvatski. Prosvjeta.* God. XIV. Zagreb 1906. p. 187, 318, 355 i 378; *c)* Pivčević, o. c. p. 9.

[4]) Isp.: *a)* Šišić, *Priručnik.* p. 379—83; *b)* Pivčević, o. c. p. 9 i 17—19.

[5]) Šišić drži da je ta listina krivotvorena po svoj prilici god. 1367., jer te godine 16. rujna Ljudevit I. potvrdio rapskoj crkvi listinu kralja

Kada su nadbskupi uistinu stali svojatati za se te posjede, Poljičani su se stavili pod zaštitu moćnog plemena Kačića, koji su stolovali u Omišu i posjedovali sav predio između Cetine i Neretve. Za tih razmirica poginuo je nadbiskup Arnir dne 4. kolovoza 1180., a kako su se usto Kačići dali na gusarenje i širili bogumilstvo, podigla se je na njih, pod zaštitom papinom, od god. 1221. gotova križarska vojna. Moć je Kačića bila doduše skršena, ali su se Poljica ipak odbranila od grabežljivosti spljetske, pa su odsele proslijedila da živu sama o sebi svojim osebujnim životom [1]).

II. Prvi sukobi sa Spljetom.

Spljećani, kao potomci starih Rimljana iz porušenog Solina, živjeli su po svojim osebujnim općinskim uredbama, što ih nekako tuđilo od ostalih hrvatskih državljana. Nešto to, a nešto njihova težnja da svakom zgodom prošire svoj uski gradski okoliš, činilo je da je rijetko kada između njih i okol-

---

Kolomana, pa je na taj glas i spljetski nadbiskup Ugolin poželio pristupiti pred Ljudevita i od njega dobiti naličnu potvrdu imovine spljetske crkve, kako ju je tobože dobila od prvoga ugarskoga kralja, koji je zavladao Spljetom *(Vjesnik hrv. arh. Društva* X. p. 67–8); ali da listina nije krivotvorena tom prilikom, najbolji je dokaz taj, kako opaža i sam Šišić, što »kraljevi nijesu nikad potvrđivali prijepisâ, ili čak prijepise od prijepisa«. (Ibidem p. 66.) Uzaludno stoga bilo Ugolinu krivotvoriti je, kada s tim falsifikatom nije mogao stupiti pred kralja, kako uistinu i nema vijesti da bi bio pristupio. Listine su se, kako i opet dobro opaža Šišić, krivotvorile jer se s istima »htjelo budi steći zakonitu pravovlasnost na neki posjed, budi opravdati faktično, ali nepravedno stečeno posjedovanje« (Ibidem p. 64), ali se nema nijedne vijesti da bi se spljetski nadbiskupi poslužili tom listinom ikad poslije god. 1367, pa niti prigodom reambulatorija crkovnih dobara god. 1397., a onda čemu je ikad krivotvoriti? Nasuprot zna se pod izvjesno, da je već nadbiskup Gerard parničio se poradi svojih dobara *(Codex diplomaticus.* II. p. 123–4; Farlati III. p. 189), a njegov nasljednik Arnir, da je za se svojatao i poljičko selo Srinjine, koje se spominje u rečenoj listini *(Codex dipl.* II. p. 165). Sve to jasno govori, da je listina krivotvorena kud i kamo prije, nego li to uzimlje Šišić, pa je doista i Tomašić, koji se na nju osvrnuo, drži veoma bliskom dobi Kolomanovoj *(Vjesnik hrv.-slav.-dalm. zemaljskog arkiva.* XI. p, 135. nota 1).

[1]) Pivčević, o. c. p. 13–21.

nih Hrvata bilo iskrenog sklada i da je češće dolazilo do neprijateljskih sukoba.

Poljičani lišeni, skučenjem Kačića, njihove moćne zaštite, počeše smišljati kako bi lašnje odolijevali spljetskim otimalačkim pohlepama, i za to baciše oko na porušeni Ostrog, čije se ruševine vide još i danas na brežuljku Balovanu poviše Kaštel Lukšića, a tada je bio svojina spljetskih nadbiskupa. U dobar čas po nje sjeđaše tada na nadbiskupskoj stolici Guncel, koji bijaše prijatelj Hrvatima. Jednom se stoga, kako pripovijeda Toma arhidijakon, braća Tolen i Vilčeta, sinovi Bućanovi, zajedno sa svojom rodbinom, prikazaše Guncelu i dokazavši mu da su oni subaštinici Ostroga, zamoliše ga da bi im dozvolio obnoviti ga i u njem se nastaniti[1]). Guncel je rado, i ako protiv volje Spljećana, udovoljio njihovoj prošnji i oni se odmah dali na posao, te obnovili Ostrog, opasali ga zidovima i jako utvrdili, pa se u njem nastanili.

Svrha Poljičana u obnovljenju Ostroga bila je da, u slučaju sukoba sa Spljećanima, mogu ih uhvatiti među dvije vatre i tako ih lašnje nadvladati. Ne mogavši stoga Spljećani spriječiti njegovo obnovljenje za kneževanja hrvatskog velikaša Višana Bribirskoga, htjedoše ga svakako porušiti obnovljena za Višanova nasljednika Petra, vojvode zahumskoga, koji je knezovao od god. 1223. do god. 1227.[2]). Spljećani dakle zamoliše Petra za pomoć, i on se nije oglušio njihovu pozivu pa je dohrlio s mnoštvom konjaništva. Nabavivši u Spljetu potrebne bojne sprave i uredivši svoje čete, a bilo je preko tri hiljade vojnika, jednog jutra rano krene po kopnu i po moru protiv Ostroga i stane na nj odmah silno navaljivati. Što su jače jurišali Spljećani, to su ih snažnije iz svojih utvrda odbijali Ostrožani sipljući na njih kišu kamenja i strjelica. Ne uzdajući se Spljećani, da bi sami mogli osvojiti tvrdinju, pozvaše u pomoć i Trogirane, a usto, dok im stigne pomoć, navukoše oko tvrdinje svu silu drvlja i šikarja, te ga zapališe.

---

[1]) Thomas archid., *Historia salonitana*. Ed. Rački. p. 104. — Braću Tolena i Vilčetu arhidijakon zove naprosto Hrvatima, pa ih stoga neki drže Kačićima, ali nema sumnje da su bili Poljičani jer Farlati, na temelju dalmatinskih spomenika, izrijekom svjedoči da su bili Poljičani. (Farlati III. p. 255.)

[2]) *Bullettino*. VIII (1885.) p. 47 i 61.

I neka je vatra uništila sve drvene ošiti, koje su Ostrožani bili podigli na svoju obranu, a dim im zasljepljivao oči, nijesu ipak klonuli duhom te su ogromnim kamenjem navaljivali na odvažnije spljetske mladiće, koji su i kroz vatru i kroz dim nasrtali, pa su tako mnoge ili ubili ili u oganj strovalili, gdje su u najgroznijim mukama ispuštali dušu. Ti nasrti i takom žestinom učinjeni trajali su za više dana. Iznemoženi napokon gladom i umorom sakupiše se jednog dana Ostrožani na dogovor, da odluče što činiti. Nekolicina odvažnijih spljetskih mladića popne se tada na zidine, koje bijahu bez obrane, a knez Petar naredi opći juriš i tako mu pođe za rukom da zauzme tvrdinju. Pohvatavši sada i povezavši sve neprijatelje sa ženama im i djecom, dadoše se na divljački posao, pa im i crkvu iz temelja porušiše i grobnice raskopaše i mrtve kosti njihovih predа razbacaše zada, kako kaže Toma arhidijakon, ne bi više nikad mogli hvastati kakovo pravo nad selom. Zarobljenike, povezanih ruku naopako, povedoše u Spljet i baciše u najgadnije tamnice, gdje tako povezani ostaše za tri dana bez jela i pila, pa ih većina i zaglavi, umoreni gladom, žeđom i smradom gnusnih tamnica[1]).

Spljećani ni takim divljačkim porušenjem Ostroga, nijesu postigli svoje svrhe jer Tolen, ili srećno umakao ili za porušenja ne bio u Ostrogu, pa im se stao teško svetiti. Toma arhidijakon pripovijeda kako sada tri istoimenjaka Tolena nijesu dali mira Spljećanima. Prvi je bio sinovac zahumskog vojvode Petra, bivšeg spljetskog kneza, drugi sinovac Malduka Kačića, gospodara Omiša, a treći Poljičanin. Kako je latinska većina u Spljetu, a na glavi joj sam arhidijakon, pripisivala sve nevolje, što snalazile u to doba grad, hrvatskim velikašima, koji su tada obično obnašali u Spljetu kneževsku čast, bi zaključeno god. 1239. da će odsele za svoje načelnike birati jedino latine iz Italije. U tu svrhu bijahu izabrani Toma arhidijakon i Miha Madij da pođu u Jakin i odonamo da dovedu načelnika. Oni su doveli nekog Gargana, koji je prispio u Spljet 15. svibnja iste godine[2]).

[1]) Thomas archid, *Historia salonitana*. Ed. Rački. p. 104—5; Farlati III. p. 255; Milinović, *Cetinski knez Domaldo*. Zadar 1880. p. 72—5.

[2]) Lucio, *Memorie*. p. 38; Thomas archid., o. c. p. 117—19.

O njemu arhidijakon, kao o svom miljenčetu, sa zanosom pripovijeda, kako je u gradu utažio sve stranačke strasti, kako je napunio praznu gradsku blagajnu, i kako je zavladao takav mir i napram vani, kakova nikad prije nije bilo, a to jer su se i isti Hrvati, koji su otprije odirali Spljećane, sada bili primirili iz nekog strahopočitanja prema Garganu. Onda kao neko čudo Božje priča kako su odmah po njegovu dolasku, dvojica od one trojice nepomirljivih neprijatelja grada Spljeta umrli, a to Tolen Zahumljanin i Tolen Poljičanin[1]). Nego Tomine riječi o potpunom miru, barem napram vani, ne smije se uzeti tako na vlas, jer on sam pripovijeda štošta, što se kosi s tom tvrdnjom. Gargan je za tri susljedne godine bio biran načelnikom spljetskim. Odmah prve godine utanačio je mir sa Kačićima[2]), pa je onda počeo da gradi jednu tvrdu »ad petram« (Kuk ili Kamen) na obranu Spljećana od Poljičana, ali je morao ostaviti nedovršeno započeto djelo, jer Tolen Kačić, protiv ugovorenog mira, stao opet u lipnju ili srpnju 1240. da pljačka spljetsko polje, pa je Gargan bio prisiljen da se spremi na rat protiv njega[3]).

III. Pobuna za Bele III.

Na ugarsko-hrvatskom prijestolu sjedio je već od ožujka 1235. Bela III. (IV.), koji se ozbiljno počeo starati oko uredenja i boljka svoje kraljevine, ali ubrzo bio spriječen u svom naumu. God. 1241. prodriješe u Ugarsku Mongoli i tako je poharaše, da je i sam Bela ispred njihova bijesa, morao se spasiti bijegom u Dalmaciju. Našto se i oni otisnuše za njim u potjeru, te se negdje prvih dana ožujka 1242. pojaviše na visovima Mosora. Mongoli najprije navališe na tvrdi Klis, misleći da se tu sklonio Bela sa svojim blagom. Čuvši međuto da se je Bela sklonio prvo u Spljet, pa otole prešao u Trogir, otisnu se i oni za njim u Trogir. Ne mogavši ipak zauzeti Trogir, odluče da se povrate u Aziju, jer se pročulo da su iza smrti Kana Ogotaja nastali u kraljevstvu nemiri. Kako su se tom zgodom Spljećani

[1]) Thomas archid., o. c. p. 119–22.

[2]) Lucius, *De regno.* p. 471—2; *Starine* XXIII. p. 253.

[3]) Thomas archid., o. c. p. 124—5; *Starine.* XXIV. p. 204; Klaić, *Rad.* 130. p. 23.

zamjerili Beli uskrativši mu jednu ladu, na kojoj bi umakao svojim progoniteljima, dok su mu Trogirani pružili sve moguće pogodnosti, zahvalni im je Bela 18. ožujka 1242. izdao povelju, kojom potvrđujući njihove povlasti, podijeli im i neke zemlje u Kaštelima. Spljećani se tom darovnicom smatrahu povrijeđeni u svojim pravima na Ostrog, pa odmah iza Belina odlaska navale na Trogirane i zarobe ih do pedesetak i bace u tamnicu[1]). Tu je razmiricu poravnao neki franjevac Girard, ali previše na korist Spljećana, čega se radi Trogirani utekli Beli, koji je uništio odnosnu nagodbu a na korist Trogirana[2]). To je dalo povoda, da su Spljećani i opet navalili na Trogirane, ali sa zlom srećom jer bijahu ametom poraženi. Bojeći se sada ne samo osvete trogirske, nego i kazne Beline, počeše se ogledati za saveznicima te se obratiše svima onima, koje držahu kraljevim protivnicima, i tako se te mjesne razmirice izrodiše u rat među kraljevskom i protukraljevskom strankom. Prve tragove toj pobuni nekog dijela Hrvata protiv kralja Bele nahodimo odmah iza provale Mongola u Ugarsku. Svijesniji Hrvati kao da su se nedaćom Belinom htjeli okoristiti te odcijepiti od Ugarske i obnoviti hrvatsko kraljevstvo. Koliko je ta pobuna zahvatila među Hrvatima i korijena i opsega ne dade se tačno ustanoviti iz oskudnih onodobnih vijesti, ali je svakako stalno, da nije bila samo mjesne naravi, nego da je gdje više, gdje manje, zahvatila maha po cijeloj hrvatskoj državi[3]). Na žalost ni ovoga se puta Hrvati nijesu našli složni, pa se stvar izjalovila. Uz Trogir ili ti kraljevsku stranku, pristaše hrvatski knezovi Šubići, Nelipić i neki drugi, a uz Spljećane ili ti protukraljevsku stranku pridružiše se Poljičani, humski knez Andrija, bosanski ban Matej Ninoslav, te knezovi Brativoj i Vukša.

Spljećani za dvije nedjelje harahu trogirska polja, ali tvrdog grada ne mogoše osvojiti. Bela nije mogao dalje trpjeti tih nereda, pa posla hrabrog bana Dioniza, da kazni Spljećane i njihove saveznike i tako pridigne spali kraljevski ugled na ovim stranama. Dioniz, združiv svoju vojsku sa Trogiranima i

---

[1]) Thomas archid, *Historia salonitana*. Ed. Rački. p. 158—87; Lucio, *Memorie*. p. 45—8.

[2]) Lucio, *Memorie*. p. 48; *Listine*. I. p. 60.

[3]) Šišić, *Nastavni vjesnik*. Knjiga X. Zagreb 1902. p. 196—99.

njihovim saveznicima, zajuriša na Spljet dne 12. srpnja 1244. i prisili ga na predaju. Na to bi utanačen mir među Spljetom i Trogirom dne 19. istog srpnja, a potvrđen od kralja dne 14. listopada. U taj mir bijahu uključeni, osim Spljećana i Trogirana, i pristaše i jedne i druge stranke, osim bosanskog bana Ninoslava, humskog kneza Andrije i Poljičana, koji se ne pokoriše kralju, nego mu ostaše i nadalje nevjerni [1]).

God. 1248. imenovao je Bela banom hrvatskim dotadanjeg palatina Stjepana, kojemu se svak morao pokoravati kao i samom kralju [2]), pa su ga i Spljećani za više godina birali svojim knezom [3]). Za njegova se banovanja izmiriše i Poljičani sa Belom, kako se saznaje iz jedne isprave od mjeseca listopada 1251., u kojoj se Mihovio, Stjepanov zamjenik u kneštvu spljetskom, nazivlje »po milosti Boga i kraljevskog veličanstva i po privoljenju bana Stjepana, knez Spljeta, i kastelan Klisa i knez Poljica« [4]). To se izmirenje, po svoj prilici, zbilo kada se pronio glas, da na ove krajeve dolazi glavom sam Bela, koji je zbilja i došao u studenom iste godine i odsio u samostanu sv. Petra od Klobučca, pa otole pohodio i Spljet, gdje se zadržao jedan dan i jednu noć [5]). Da se izmirenje zbilo tom zgodom nema gotovo sumnje, jer ne bilo iskreno. God. 1258. nijesu više ni Spljećani birali za svog kneza bana Stjepana, nego je gradom upravljao načelnik Vid IV. Frankapan [6]), pa već susljedne godine nahodimo Spljećane i Trogirane u ratu sa Poljičanima, a rat se vodi za čast kraljevske krune, kojoj su Poljičani nevjerni. Nu kao da se nijesu osjećali dosta jakim, pa pozvaše u pomoć i primorskog bana Butka, koji se rado odazvao njihovu pozivu, te je dne 19. ožujka 1259. s njima utanačio ugovor i svečanom se zakletvom obvezao: a) da će bez svake varke i izgovora, svom snagom, sa Spljetom i Trogirom voditi najžešći rat prot nevjernih Poljičana; b) da s njima ne će sklapati ni mira ni primirja, ni javno ni potajno, bez izričite privole Spljećana i Trogirana,

---

[1]) Lucio *Memorie.* p. 48—56; *Starine.* XXIV. p. 228; Thomas archid., o. c. p. 191—203.

[2]) Lucius, *De regno.* p. 178; Lucio, *Memorie.* p. 71—2; *Codex dipl.* IV. p. 346.

[3]) *Bullettino.* VIII. (1885.) p. 119—20. 135—36, 150—51.

[4]) *Bullettino.* VIII. (1885.) p. 135; *Codex dipl.* IV. p. 461.

[5]) Thomas archid., o. c. p. 206—7.

[6]) *Bullettino.* VIII. (1885.) p. 151—52.

i to pod kazan nevjernosti prema kralju: c) da će također sve svoje podložnike prisiliti na taj rat prot nevjernih Poljičana, i kad bi se koji nećkao, da će udariti na nj svim svojim silama. Tako se obvezaše i Spljećani i Trogirani opet sa svoje strane, pod istim uvjetima, banu Butku, da će, pod kazan nevjerstva, ustrajati s njim u rečenom ratu te da, bez njegove privole, ne će nikako s Poljičanima sklapati ni mira ni primirja, niti mu se ikako drukčije iznevjeriti[1]).

Nije na žalost, ostalo nikakove pisane vijesti što je od svega toga bilo.

IV. Poljica i Šubići.

Od nekog doba nastojali su Mlečani utvrditi svoje gospodstvo i na istočnoj obali Jadranskoga Mora, pa su tako god. 1280. osvojili Omiš i otok Brač, a da lašnje uspiju u svojim namjerama uzdržavali su po dalmatinskim gradovima plaćenika, koji su podizali buna i nereda, da im tako pruže izlike miješati se u njihove poslove. U takim prilikama Poljičanima ne ostalo druge, nego se posvema prisloniti uz moćno hrvatsko pleme Šubića, koji su na ovim krajevima nasljednim pravom obnašali bansku čast.

Trogirani su od više vremena birali svoje načelnike iz Mletaka. Tako je i god. 1321. bio trogirskim načelnikom Mlečanin Stjepan Manolesso. Ban Mladen II., slijedeći primjer mletački, potkupi ga za se, ali sa zlom svojom srećom, jer netom se tome dosjetili Trogirani, otjeraju ga i jave to duždu, koga nazivlju svojim gospodarom. Mlečani rado prihvate to raspoloženje Trogirana, pa im ne samo pode za rukom, da su ih izmirili sa zavađenim Šibenčanima, nego su i oba grada otrgli od Mladena i primili ih susljedne godine pod svoje vrhovništvo.

Da pokori odmetne gradove sazva Mladen sabor hrvatskih velikaša, ali se na njemu uvjeri da su mu i oni protivni, te mu se malo kasnije iznevjeri i brat Pavao II., pa se sada svi združiše prot njega sa odmetnim gradovima Trogirom i Šibenikom. Uz Mladena pristajahu jedino braća mu Juraj i Grgurije, te gradovi Bribir, Ostrovica, Skradin, Klis, Nin, Omiš, Spljet i Poljica.

---

[1]) Lucius, *De regno*, p. 181; Lucio, *Memorie*, p. 106—7.

Dok su se okupljale savezničke čete, udari Mladen na Šibenik i gotovo cio mjesec dana haraše šibensko polje. Ne mogavši ipak zauzeti grada, obori se tada na Trogir, ali ni njega ne uzmože predobiti, nego mu samo opljačka polje. U to se sabrale i savezničke čete pa Mladen, ne uzdajući im se oprijeti na otvorenu polju, poče uzmicati prema Bisku[1]), gdje ga je nenadno napao slavonski ban Babonić, koji ga uzastopce slijedio. Kako Mladen nije imao uza se nego samo nešto vjernih Poljičana i nekoliko Vlaha, Babonić ga je svojom kud ikamo mnogobrojnijom i bolje oružanom vojskom ametom potukao. Babonić nije progonio Mladena, jer bilo nepotrebno pošto nemao više vojske, da bi mu se i dalje mogao opirati, a međuto se očekivalo i dolazak kralja, koji je imao da stvari konačno uredi. Dok je Mladen uzmicao pred protivničkom vojskom i tukao se kod Biska, navale uz pomoć Mlečana Šibenčani na Skradin a Trogirani na Omiš, pa ih zaposjednu.

Mladen je poslije svog poraza kod Biska pobjegao među vjerne Poljičane, namjeravajući poći u Omiš, nego doznavši na putu za svoju nedaću, vrati se kroz mosorske vrleti u tvrdi Klis. U to je došao i kralj Karlo Robert i držao u Kninu sabor dne 8. listopada 1322. Iz Klisa posla Mladen preda nj brata Jurja s mnogim darovima. Kralj ga primi lijepo, dapače zaželi vidjeti i Mladena. Na tu poruku pošao je Mladen veseo pred kralja, postavljajući u nj svu svoju nadu. Nu nezahvalni Anžuvinac bio je već zaboravio, da se poglavito pomoću Šubića uspeo na ugarsko-hrvatski prijesto, pa je Mladena, čim je stigao, zasužnjio i poveo sa sobom u Ugarsku, otkle se nije više nikad povratio[2]).

Dok je Karlo Robert boravio u Kninu stigoše mu žalosni glasi, da mu je potučena vojska, koju je bio poslao u pomoć svomu savezniku, njemačkom protukralju Fridriku Lijepomu. Ne mogući se stoga sam zadržati u Dalmaciji, mjesto zarobljenog Mladena, imenova banom čitave Slavonije, Hrvatske i

---

[1]) Miha Madije zove to mjesto Bliska, ali je Šišić dokazao da odgovara današnjem mjestu Bisko, koje je u ono doba pripadalo Poljicima. (*Glasnik zemaljskog muzeja.* Sarajevo 1902. p. 363. nota 4.)

[2]) Miha Madije kod Lucius, *De regno.* p. 376—7 i Brunelli u Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara. Anno scol. 1877—8. p. 41—7; conf. Šišić, *Pad Mladena Šubića, bana hrvatskoga i bosanskoga. Glasnik zemaljskog muzeja.* Sarajevo 1902. p. 335—66.

Dalmacije dotadanjeg slavonskog bana Ivana Babonića, naredivši mu da uvede red i mir u tim zemljama. Hrvatski velikaši, koji su se bili podigli na Mladena u nadi da će razgrabiti njegovu prostranu baštinu, vidjevši se tako prevarenim u svojim nadama, združiše se opet između sebe prot kralja i novog bana, pa zauzeše Knin, kojim zagospodova sve do svoje smrti vojvoda Nelipić. Rasrđen kralj na Babonića, koji nije znao da uspostavi reda, zbaci ga već susljedne godine s banske časti, a mjesto njega imenova banom hrvatskim i dalmatinskim Nikolu Omedejeva. Nu i on je malo što opravio, pa odmah poslije njegova odlaska, hrvatski se velikaši, kao prije proti Mladena, združe sada prot Nelipića. Prvi je počeo brat zarobljenog Mladena, Juraj II., koji sakupivši priličan broj vojske između vjernih Poljičana i Vlaha, utabori se na brdu Topolju, otkle stade udarati na Knin. Nu prije nego li mu stigoše savezne čete, navali na nj nenadno dne 7. lipnja 1324. Nelipić sa svojim pristašama, potuče mu vojsku i njega zarobi[1]).

Juraj je ostao u sužanjstvu Nelipićevu sve do god. 1326., kada je novi ban Mikac Mihaljević došao u Dalmaciju, da pokuša ne bi li njemu pošlo za rukom uspostaviti red i podignuti ugled kraljev na ovim krajevima. Nu bio je iste sreće kao i dva mu predšasnika, jer pred općom pogibli i opet se složiše hrvatski velikaši. Dapače tom se zgodom i Nelipić izmirio sa zasužnjenim Jurjem i pustio ga na slobodu. Netom se Juraj dočepao slobode, počeo je nastojati kako bi se i opet domogao stare moći i slave, ali mu sav napor osta uzaludan, jer mu se ni sami Spljet ne htio više pokoravati, nego se dapače 18. kolovoza 1327. predao pod okrilje mletačko. Od toga trena Juraj je na sve moguće načine gledao naškoditi Spljetu, pa mu je napokon spriječio svaku trgovinu zatvorivši cestu, koja je iz Spljeta vodila preko Klisa u zagorsku Hrvatsku i Bosnu. Stoprv 1. prosinca 1328. izmirio se je on sa Spljetom. Mirovni suci bili su knezovi šibenski i trogirski, a Jurja je zastupao knez Gregorije Jurinić iz Poljica, kojemu je Juraj bio izdao punomoć još na 22. listopada[2]).

---

[1]) Miha Madije kod Lucius, *De regno*. p. 379 i Brunelli, o. c. p. 53—4; conf. Gruber, *Nelipić, knez cetinski i kninski*. Zagreb 1886. p. 26. Klaić, *Bribirski knezovi*. Zagreb 1897. p. 142.

[2]) Ljubić, *Listine*. V. p. 228.

Kneza Jurja, koji je umr'o negdje u prvoj polovini prosinca 1330., naslijedio je najstariji mu sin Mladen III. On se nije htio više nazivati knezom Dalmacije, nego samo knezom Klisa, Skradina i Omiša, koje je gradove jedino i imao u svojoj vlasti[1]). Poljičani pristajahu i uza nj vjerno kao i uz njegove pređe, dapače ga smatrahu i banom, bez sumnje, jer se ne pokoravali banovima, koje imenovao kralj poslije svrgnuća Mladena II. U jednom naime poljičkom pismu iz god. 1338. čita se: ». . . . a to biše za gospodstva bana Mladena na lit božji 1338. . . .«

Smrću kneza Jurja isplivao je opet na površinu brat mu Pavao, koji zajedno sa svojim sinovcem Mladenom stao da se bori i protiv Nelipića i protiv dalmatinskih gradova, pa se tako i opet ponoviše stare razmirice između Poljičana i Spljećana. God. 1333. putovao je kralj Karlo Robert u Napulj, da zaruči sina Andriju sa Ivanom, unukom kralja napuljskoga Roberta. Iz Napulja je otputovao već svrhom rujna, ali se je u Ugarsku povratio tek u proljeću 1334. Gdje je proboravio to vrijeme nije izvjesno, jer neki misle da je prošao tu zimu negdje u blagom podneblju Dalmacije, a drugi opet nagađaju da je pošao u Avinjon u pohode papi Ivanu XXII., da mu zahvali za usluge, koje je učinio njemu i njegovu rodu[2]). I ako je on možda pošao u Avinjon, nije ga onamo slijedila i kraljica. Ona je svakako tu zimu proboravila u Dalmaciji, jer je dne 3. studenoga 1333., na pritužbe Spljećana, upravila iz Zadra primorskom banu Stjepanu jedno pismo u poslu razmirica između Spljećana i Poljičana. Iz njega se saznaje, da su se Spljećani pritužili kraljici kako Poljičani, koji bi se u svakom sudbenom poslu imali pokoravati zakonima i običajima Hrvata, ne će da se istim pokoravaju, kada nešto skrive jer, vele, da imaju svoje vlastite zakone, po kojima ih se mora suditi. Naređuje stoga kraljica najodrješitije banu, ako bi Poljičani štogod skrivili bilo prot Spljećana ili prot drugih podanika, da ih čini suditi po zakonima i običajma vjernih Hrvata[3]).

---

[1]) Sr. Klaić, *Bribirski knezovi od plemena Subić do god. 1437.* Zagreb 1897. p. 146.

[2]) Klaić, *Povjest Hrvata.* Svezak drugi. p. 55—6.

[3]) *Bullettino.* XXV. (1902.) copert. p. 1—2.

V. Dolazak Ugričića.

Karla Roberta, koji je umr'o 16. srpnja 1342., naslijedio je sin mu Ljudevit I. On se je na dan svoga krunisanja zavjerio da će pod svoje žezlo povratiti sve one zemlje, koje su negda pripadale ugarsko-hrvatskoj kruni. U tu je svrhu vodio dugotrajne ratove. Od svih tih Ljudevitovih ratova tiče se Poljica jedino onaj, što ga od god. 1356. vodio s Mlecima poradi Dalmacije, a svršio je mirom u Zadru dne 18. veljače 1358. Po tome miru pripala je Ljudevitu sva Dalmacija od sredine Kvarnera do grada Drača.

Ljudevit je sada stao da uređuje taj svoj novi posjed, pa se je tako zbilo i nešto, što je bilo od velika zamašaja za Poljica. Župu poljičku utemeljiše braća Tješimir, Krešimir i Elem, koji se za pogibije hrvatskoga kneza Miroslava useliše u vrleti mosorske. Njihovi potomci sačinjavali su plemstvo te župe, a sada je tome prvotnome plemstvu pridošlo i jedno drugo, novo. Potomci trojice braće nazivahu se u Poljicima Didići ili Bosanci ili Miroslavići ili bosanski plemići, dočim sada novonadošli plemići bjehu prozvani, vlastela ili vlastelići, ili također ugarsko plemstvo ili Ugričići, jer se doselili iz prekovelebitske Hrvatske, koja onda smatrana dijelom Ugarske. Ti novodoseljeni plemići bijahu Juraj Rajčić i Juraj Dražojević[1]).

O dobi njihova dolaska razno se mislilo. Srećom sačuvao se njihov rodovnik, sastavljen od nekoga Namjana Kraljeva. Baveći se tim rodovnikom, Pavić je jasno dokazao neispravnost mišljenja onih, koji spajaju to doselenje sa dolaskom Belinim u Dalmaciju god. 1242., ili ga dapače drže i još ranijim, pa je usput utvrdio protivno mnijenje onih, koji to doselenje stavljaju negdje oko god. 1350[2]). Pavić nije ni pokušao da pobliže odredi tu godinu, ali nema sumnje, kako će se vidjeti, da se doselenje barem Jurja Rajčića zbilo upravo god. 1358. On je bio poslan kao kraljev odaslanik da upravlja Poljicima i okolišem im, a u isto vrijeme, dok je upravljao Poljicima, stanovao je u Spljetu[3]).

[1]) Pivčević, *O postanku Poljica*. Program c. k. velike gimnazije u Spljetu. XLII. (1906.—7.) p. 5—8.

[2]) Pavić, *Glasnik zemaljskog muzeja*. Sarajevo 1903. p. 65—80.

[3]) Škarica, *Doba naseljenja plemica bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica*. Zadar 1901. p. 23.

Prije 8. rujna 1357. nije mogao stanovati u Spljetu, jer do toga dana Spljet u vlasti mletačkoj[1]), pa je nemoguće i pomisliti, da bi mu Mlečani, u ratu s Ljudevitom, bili dopustili da tu stanuje i radi u prilog svome vladaru, a njima na zator. A da nije bio u Spljetu ni prije svrhe travnja susljedne godine nema također sumnje. Iz sjednice od 22. travnja 1358. spljetskog vijeća saznaje se, da su neki Poljičani počinili šteta na uštrb Spljećana i bili obećali povratiti im zarobljenu stoku. Nu kako su se skanjivali da održe svoje obećanje, u istoj je sjednici bilo zaključeno da im se odašalje jednog poslanika, koji će ih opomenuti na povratak kroz rok od osam dana, a to sve pod prijetnjom zadjevica[2]). U sjednici pak od 25. istog mjeseca Dujam Marinov, poslanik općine spljetske u tom poslu, javlja da je izvršio primljeni nalog i navijestio Poljičanima zaključak sjednice, pa stoga da onih osam dana data im roka, započinje teći od danas[3]). O toj razmirici nema više spomena, ali je ona jasan dokaz, da Rajčić još ne bio u Spljetu, jer da bio, Spljećani bi se bili obratili njemu, kao odaslaniku kraljevu i upravitelju Poljica, da on prisili Poljičane na povratak zarobljene stoke, a ne bi se nipošto usudili prijetiti zadjevicama mimoišavši njega, odaslanika kraljeva i upravitelja Poljica. Iz sjednice pak od 13. srpnja spljetskog vijeća doznaje se da je bio došao neki knez Juraj, koji je imao da uredi spljetske međe napram Klisu, pa mu je isto vijeće u tu svrhu doznačilo deset dukata[4]). Gruber nagađa da bi taj knez Juraj mogao biti Kurjaković[5]), ali niti navodi, niti ima ikakove potvrde da bi Juraj Kurjaković imao što posla u Spljetu, dočim se za Jurja Rajčića zna, da amo bio poslan od Ljudevita da upravlja Poljicima i okolišem. Pa da on u to baš vrijeme amo i stigao, dokazom nam ne samo muk o spominjanoj razmirici i ono uređivanje međa između Spljeta i Klisa, nego i okolnost, da sada Poljičani i Spljećani žive u najboljem skladu. U sjednici naime spljetskog vijeća, obdržavanoj dne 4. studenoga bio je odobren prosvjed, što ga učinili gradski upravitelji i suci protiv odluka bana Ćuza, kojima se krnjile gradske povlastice. Na što je banov

---

[1]) A Cutheis apud Lucius, *De regno.* p. 383.
[2]) *Bullettino.* XV. (1892.) p. 14.
[3]) Ibidem p. 14.
[4]) Ibidem p. 58.
[5]) Gruber, *Rad.* 166. p. 189. nota 1.

odaslanik, na ime banovo, obećao da ne će činiti nikakovih novosti dok se ne povrate spljetski poslanici, koji imaju poći pred kralja Ljudevita. Sve je to bilo učinjeno u općinskoj palači pred raznim umoljenim svjedocima, između kojih se nalazio i jedan Poljičanin, imenom Butko Bogdanov iz Srinjina[1]). Njegova nazočnost kao svjedoka u tako važnoj stvari, jamči za iskreno izmirenje, koje se moglo slučiti jedino pomoću Jurja Rajčića, kraljeva odaslanika i upravitelja Poljica.

Rajčić je imao dva sina, Ugrina i Novaka. Za nje pripovijeda dalje rodovnik da su, poslije smrti očeve, rasprodali svoja imanja u Ugarskoj (Hrvatskoj) i nastanili se u Poljicima, i da im je kralj izdao povelju, kojom se naređivalo, da budu priznati plemićima u onom mjestu, gdje bi se god nastanili[2]). Ovi su sada stekli raznih posjeda ne samo u Poljicima, nego i van Poljica na lijevoj obali rijeke Cetine, a zvali su se Ugljani i Doljani. Ugljanima ostalo sve do danas nepromijenjeno ime, a Doljani mora također da su bili tuđa negdje u blizini. Ta dva posjeda izvan Poljica bio im je oteo Ivan Nelipić, pa su se toga radi utekli kralju za zaštitu, i Ljudevit je naredio banu Nikoli Seču, da prisili Nelipića neka ih pusti u miru uživati njihove posjede. Ne zna se s čega, Seč nije izvršio naredbe kraljeve, pa je tada pošao mladi brat Novak, da se ponovno moli za zaštitu. Novak se ovoga puta prikazao i kralju i kraljici, pa su obojica, i to kraljica dne 5. srpnja 1377., a kralj dne 12. istog mjeseca, izdali strogi nalog banu, da već jednom uredi stvar[3]).

Rajčić dakle, kako se vidjelo, došao je u Poljica god. 1358., poslan od kralja Ljudevita da upravlja i njima i njihovim okolišem kao njegov pouzdanik, ali kada je došao Juraj Dražojević? Rodovnik o povodu njegova dolaska u Poljica ne kaže ništa, a prvom što ga se, po dosad poznatim izvorima, spominje jest dne 1. kolovoza 1390., kada su odaslanici bosanskog kralja Tvrtka I. ustanovljivali granice grada Spljeta napram Poljicima, i tada se izrijekom za nj kaže da je iz Poljica[4]). Po tom bi se dalo zaključiti, da je već dulje vremena, što je nastanjen u Poljicima. Od toga trena nalazi mu se česta spomena. On je imao pet sinova, koji su također svi ostali u Poljicima.

[1]) *Bullettino*. XVI. (1893.) p. 45—6.
[2]) Škarica, o. c. p. 23—4.
[3]) Ovjerovljeni prijepisi obiju isprava u arhivu kaptola spljetskoga.
[4]) Ljubić, *Listine*. IV. p. 284.

Potomci Rajčića i Dražojevića stekli su tijekom vremena takav ugled u Poljicima, da su negdje u prvoj polovini šesnaestog vijeka, kako se saznaje iz poljičkih isprava, postigli promjenu starog dotadanjeg ustava, pa su od tog vremena gotovo neprekidno obnašali kneževsku čast sve do god. 1789.

VI. Poljica za kraljevanja Sigizmundova.

(1. Poljica za nereda iza Ljudevitove smrti.) Neredima, što su nastali u državi iza Ljudevitove smrti, okoristio se je bosanski kralj Tvrtko I., pa je počeo da skučava pod svoju vlast Hrvatsku i Dalmaciju. I uspjeh je okrunio njegovo nastojanje. Prvi mu se pokori tvrdi Klis, kojemu stoga dne 22. srpnja 1387. izdade iz Sutiske povelju, kojom potvrdi sve njegove povlasti[1]). Odmah tom zgodom, ili malo kasnije, priznala su Tvrtkovu vlast i Poljica, kojima je također izdao povelju[2]), ali se na žalost nije sačuvala.

Spljet je nasuprot vjerno pristajao uz Sigizmunda, kojemu se neprestano obraćao za pomoć, ali je ne dobivao, pa je tako i on napokon morao priznati Tvrtkovu vlast. Dne 2. lipnja 1390. nalazeći se poslanici spljetski kod Tvrtka na njegovu dvoru u Sutisci, izručiše mu svoj grad, pa ga zamoliše da im potvrdi sve dotad uživane povlasti, kao također da im tačno označi međe napram Klisu i Omišu. Tvrtko, radostan što mu se poklonio tako znamenit grad, kao što je Spljet, udovolji svim njihovim željama, pa je odlučio da će gradu Spljetu odsele, po njegovoj osobitoj milosti, pripadati sve ono zemljište, što se proteže od Spljeta do rijeke Cetine pred Omišem, od mora do vrha planine, koje se zove Primorje, nadodavši suviše da stavlja van svake krjeposti sve one povlasti, koje su od njega isprosili Klišani i Poljičani zatajivši istinu i kazavši laž, a mogle bi na koji bilo način poremetiti spomenute međaše. Usto je odmah označio i svoje odaslanike, koji će na licu mjesta tačno ustanoviti te nove

---

[1]) *Bullettino.* XX. (1897.) Supplemento III. p. 95—6; Lucio, *Memorie.* p. 332.

[2]) Isprava se nije sačuvala, ali joj spomena u Tvrtkovoj listini od 2. lipnja 1390. *(Listine.* IV. 281) i u jednoj ispravi poljičkoj, koja je moje vlasništvo, ali nije još objelodanjena.

međe grada Spljeta[1]). Kraljevi odaslanici našli su se na licu mjesta već 1. kolovoza, da po primljenom nalogu utanače te međe, pa su se uza nje i spljetske zastupnike, našli i poljički plemići Juraj Radivojević, Vulecije Nenadić, Ugrin Rajčić, Bodacije Pribislavić i Juraj Dražojević, koji su služili kao jamci da će se naredbe kraljeve vršiti, jer je i sada izrijekom bilo naglašeno da niko ne smije smetati Spljećane u tom njihovu posjedu[2]).

Tvrtka je naslijedio mlađi mu brat Stjepan Dabiša, pa su i njega priznale svojim kraljem i Hrvatska i Dalmacija, ali kada je i Ladislav Napuljski počeo svojatati za se Hrvatsku i Dalmaciju, on je uvidio da ih neće moći uzdržati u svojoj vlasti, pa se prisloni sasvim uz Sigizmunda, kojemu dakovačkim ugovorom, negdje o polovini srpnja 1393., prizna pravo nasljedstva na bosanski prijesto poslije svoje smrti, a Sigizmund ga za to priznade zakonitim bosanskim kraljem. Po tom ugovoru nije Dabiša izgubio Hrvatske i Dalmacije, koje je odstupio Sigizmundu tek u kolovozu 1394., a njihovo zauzeće povjerio je Sigizmund novoimenovanom banu Nikoli Gorjanskomu, koji je i izvršio svoj zadatak već prije svrhe godine[3]).

Premda su tako Hrvatska i Dalmacija došle u vlast Sigizmundovu, imali su još i po Hrvatskoj i po Dalmaciji svojih pristaša i Stjepan Dabiša i Ladislav Napuljski, što je češće prouzrokovalo nereda. Tako je dne 27. lipnja 1398. u Spljetu buknula očita pobuna, radi čega su bili potjerani iz grada neki građani, koji se sada skloniše u Trogir. Spljećani pozvaše Trogirane, da ih otjeraju iz grada, nu Trogirani na to ne pristaše, nego se dapače obratiše Sigizmundu sa molbom da bi on kaznio krivce pobune, ali kao takove ne označiše ni vanjane ni domljane[4]). Spljećani srditi radi toga na Trogirane, počeše im kvariti polja, na što i Trogirani vraćahu Spljećanima milo za drago, pa im do dva puta oplijeniše selo Kruševicu, poluotok Vranjić i neke druge

---

[1]) *Listine.* IV. p. 281.

[2]) *Listine.* IV. p. 284.

[3]) Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba.* Zagreb 1902. p. 91—6.

[4]) Toliko u Spljetu, koliko i po ostalim dalmatinskim gradovima, oni koji su bili potjerani iz grada nazivahu se vanjani, a oni koji bi ostali u gradu domljani.

zemlje[1]). Razmirice su se nastavile i dalje, pa Spljećani, združeni sa Klišanima, Poljičanima i Radobiljanima, dne 29. listopada 1400. navališe na Trogirane, opljačkaše im nekoliko sela, ubiše mnogo stoke i zarobiše dosta plemića i pučana[2]), te opet dne 4. veljače 1401. u društvu Klišana i Poljičana, popališe im neke mlinice i sav gotovo kotar, i zarobiše mnogo stoke i ljudi[3]). Malo iza te druge navale bio je dne 13. veljače između Spljećana i Trogirana utanačen mir, u kojemu jedni drugima opraštaju sve uvrjede i sve škode[4]), ali se u njemu ne spominju spljetski saveznici, pa je za to trogirsko vijeće dne 23. ožujka doznačilo Marinu Deši Markovu petnaest zlatnih dukata kao naknadu za štete, što ih pretrpio kada bio uhvaćen u Poljicima[5]).

Uto su dne 28. travnja 1401. neki ugarski velikaši zasužnjili Sigizmunda, čim su još više osilili pristaše Ladislavovi, kojima se postaviše na glavu bosanski kralj Ostoja, Hrvoje Vukčić i Ivaniš Nelipić, a kada je Sigizmund, oslobodivši se sužanjstva na požunskom saboru 21. rujna 1402., prisilio velikaše da njegovim nasljednikom priznadu austrijskog vojvodu Albrehta, odmetnu se od njega i prior vranski Mirko Bubek, pa netom se vratio u Vranu, preda je 12. listopada u vlast Ladislavovu. Ladislavov namjesnik Aldemarisko poče sada redom zauzimati dalmatinske gradove. Prestrašeni stoga preokreta i Spljećani se nagode s Ostojom, koji im dne 15. prosinca 1402. potvrdi sve stare povlasti, kao također i Tvrtkovu povelju o poljičkom primorju[6]), pa izmirivši se sa svojim vanjanima iz god. 1398.[7]), priznaše i sami kraljem Ladislava[8]). Potukavši uto Hrvoje kod Bihaća Sigismundovu vojsku, dođe sva Dalmacija i Hrvatska u vlast Ladislava, koji sada prebrodi u Zadar, gdje je 5. kolovoza 1403. bio svečano okrunjen za ugarskoga i

---

[1]) Lucio, *Memorie.* p. 367—70.

[2]) Pauli de Paulo, *Memoriale. Vjesnik zem. Arkiva.* God. VI. (1904.) p. 32.

[3]) Ibidem p. 32.

[4]) Lucio, *Memorie.* p. 371—4.

[5]) Rački, *Notae I. Lucii. Starine.* XIII. p. 254.

[6]) Lucius, *De regno.* p. 260; Lucio, *Memorie.* p. 379; *Listine.* V. p. 12—13.

[7]) Lucio, *Memorie.* p. 379.

[8]) *Bullettino.* XII. (1889.) p. 144; Lucio, *Memorie.* p. 379.

hrvatskoga kralja, pa je odmah sjutradan izdao Spljećanima povelju, kojom potvrdi obe povelje, izdane im od bosanskih kraljeva Tvrtka i Ostoje[1]). Ladislav je ostao u Zadru sve do konca listopada, pa je prije svoga povratka u Napulj, imenovao Hrvoja svojim namjesnikom u Hrvatskoj i Dalmaciji, te ga učinio i hercegom spljetskim, darivajući mu još otoke Brač, Hvar i Korčulu.

Domala se ipak okrenula sreća u prilog Sigizmundu. Negdje u prvoj polovini rujna 1408. porazi on strašno Bošnjake, pa zarobi i samog kralja. Njegova je moć sada bila tolika, da mu se i dugogodišnji krvni neprijatelj Hrvoje pokloni i s njim izmiri. Sigizmund mu za to potvrdi sve dosadanje časti i posjede[2]). S Hrvojevim izmirenjem povrati se u vlast Sigizmundovu sva Hrvatska, a malo kasnije i Dalmacija, osim gradova Zadra, Novigrada, Vrane, i otoka Paga, koje je Ladislav izdajnički, kao također i sva svoja prava na Dalmaciju, prodao Mlečanima dne 9. srpnja 1409.

(2. Brane svoje primorje.) God. 1390. darovao je bio bosanski kralj Tvrtko Spljećanima poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine, i uveo ih doista u posjed. I kasnije, kako se vidjelo, potvrdili su tu njegovu darovnicu i Ostoja i Ladislav, ali to nije značilo, da su ga Spljećani još tada imali u rukama, jer je poznato kojom su lakoćom u ono doba kraljevi obdarivali svoje privrženike obilnim imanjima, ali često puta za njihov stvarni posjed morali su se sami pobrinuti. Tako je na primjer onaj isti Ostoja, koji je 15. prosinca 1402. potvrdio Spljećanima Tvrtkovu povelju glede toga primorja, dne 12. prosinca 1408. darovao ga braći Jurju i Vukiću Radivojevićima, jer se njihovom pomoći ponovno domogao bosanskog prijestola, s kojega bio svrgnut[3]), ali ga oni za to nijesu nikad imali u svojim rukama, jer već otprije bio spljetskim hercegom Hrvoje, koji ne samo nije to dopustio, nego još i na nje bio zaratio i stjerao ih u takav škripac, da je Juraj u travnju 1409. nastojao zakloniti u Dubrovnik majku i ženu[4]). A da ga ni Spljećani nemali u rukama već odonda, kada je bosanski kralj Dabiša god. 1394. ustupio Sigiz-

[1]) *Listine*. V. p. 12—13.
[2]) *Listine*. VI. p. 79.
[3]) *Bullettino*. VII. (1884.) p. 188—91; Lucio, *Memorie*. p. 391.
[4]) Pučić, *Spomenici srpski*. Broj 178.

mundu Hrvatsku i Dalmaciju dokazuju nesumnjivo onodobni događaji. Za to kada se je Sigizmund iza nikopoljskog poraza nalazio u Spljetu početkom siječnja 1397.[1]), on je to primorje pripojio Omišu[2]), što doista ne bi bio učinio, da su ga Spljećani imali u rukama, jer ne bilo uzroka, da ih tako grozno ucvijeli, pošto oni vjerno uza nj pristajali i sada ga časno pričekali.

Jesu li ga ikad i za koliko vremena uživali Omišani, nije poznato. God. 1413. pao je Hrvoje u nemilost kralja Sigizmunda, koji ga liši svih dostojanstva i posjeda, pa ga se tako i Spljećani, koji su nerado snosili njegovo gospodstvo, oslobodiše negdje sredinom lipnja iste godine[3]). Odmah početkom slijedećeg srpnja stigao je u Spljet hrvatski banovac Andrija, pa su preda nj pristupili gradski upravitelj i suci te mu se na ime općine potužili, kako su Poljičani od vremena, kada je Spljet stupio pod okrilje Sigizmundovo, na nje navalili te im nepravedno oteli sela, posjede i solane, pa bi oni htjeli sada da protiv toga prisvojenja prosvjeduju, zada im Poljičani ne samo povrate sve što su im oteli, nego im nadoknade i pretrpljene štete. U tu svrhu banovac je svojim pismom od 6. istog srpnja odredio Ivana Križana iz Podgorana, koji će zajedno sa jednim kanonikom kaptola spljetskoga stvar razvidjeti, a kaptol će mu na to sve pismeno prijaviti. Kaptol je dao Križanu za druga kanonika Jurja Radića, koji su odmah sjutradan pošli u Poljica, te su već istog dana suglasno dojavili kaptolu, kako su toga jutra, oko ure mise, stigli u Srinjine pred crkvu blažene Gospe, gdje su već našli Jurja Dražojevića, Petra Rajčića i Ivana Dapčića. Tada se diže plemeniti otac Karin Radoslavić, odaslanik općine spljetske, te zahtijevaše od spomenutih Dražojevića, Rajčića i Dapčića, da Poljičani povrate Spljećanima sve ono što su im u ovo posljednje vrijeme, otkada su stupili pod okrilje Sigizmundovo, oružanom rukom oteli s onu stranu rijeke Žrnovnice, kao također da im povrate sve pobrane plodove, i da ih u buduće po nikakav način ne smiju smetati u rečenim posjedima i međašima. Kada su na to poljički odaslanici odvratili, da će kroz petnaest dana sazvati zbor Poljičana pa im dati odgovor na

---

[1]) *Listine.* IV. p. 395.

[2]) Pivčević, Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* a. 1908. n. 3—5. p. 3.

[3]) Gelcich-Thallóczy, *Diplomatarium ragusanum.* p. 221.

njihove zahtjeve, digao se je ponovno otac Karin te je na ime svojih zastupanika zahtijevao: a) svotu od pet tisuća dukata za pobrane plodove, a tako i u buduće za svaki put, što bi ih još pobrali do povratka otetih zemalja; b) pet tisuća dukata na korist grada Spljeta za pretrpljene škode i za one koje će u buduće pretrpjeti; c) napokon još pet tisuća dukata za nasilja i uvrjede, od koje svote jedna će polovina ići na korist kraljevske blagajne, a druga polovina na korist općine spljetske[1]).

Nije poznato je li se obdržavao zbor, samo je to stalno da se tih strašnih prosvjeda i zahtjeva plemenitog oca Karina Poljičani nijesu ni najmanje prestrašili, jer 30. istog srpnja zaključilo je spljetsko vijeće, da se daruje banu Petru pet stotina dukata, ako bi poslao u pomoć gradu 1200 pješaka protiv Poljičana[2]). Taj je zaključak bio nešto promijenjen u naputku, što ga je isto vijeće sjutradan izdalo svome poslaniku plemiću Nikoli Petroviću, koji je imao poći do bana Petra i banovca Andrije ili barem k jednomu od njih dvojice. U tom se naputku nalaže Petroviću poći do bana i banovca, ne bi li ih sklonio da se podignu na Poljičane, koji su odmetnici svetoj ugarskoj kruni. Ako pošalju 1000 pješaka i 50 konjanika, pa usrnu u Poljica i popale ih, dobit će za nagradu do pet tisuća dukata i dvije tretine plijena, dočim će treća tretina pripasti Spljetu, pa će im suviše obećati i za svakog zarobljenika do dva dukata, kako se nagodi, ali uz uvjet da zarobljenici imaju pripasti općini. U slučaju pak da ih ne bi mogao na to skloniti, neka ih tada zamoli da pošalju na službu općine za mjesec dana 25 konjanika uz platu od lira dvadeset za svakoga, a kada bi isti morali ostati i preko mjeseca dana, tada neka se za njihovu platu nagodi kako bolje može. Od učinjenog plijena dva će dijela pripasti njima i suviše će za svakog zarobljenika dobiti po dva dukata. Napokon imao se je Petrović potužiti i na Dubrovčane, koji su zauzeli otoke Brač i Hvar i s njih otjerali upravitelje, koje su onamo poslali Spljećani na ime kraljevo[3]).

Ni od svega toga nije opet bilo ništa, pa su Spljećani dne 17. rujna pisali svojim poslanicima, koje su bili upravili Sigizmundu netom se oslobodili gospodstva Hrvojeva, i javili im o

---

[1]) *Bullettino*. XXV. (1902.) copert. p. 4—8.
[2]) *Bullettino*. IV. (1881.) p. 173.
[3]) *Bullettino*. XXV. (1902.) copert. p. 8—9.

tom sporu sa Poljičanima. Kako je Sigizmund upravo tome spljetskom poslanstvu bio povjerio da odgovara na sva pisma, kojima Hrvoje nastojao da se s njim izmiri[1]), ono je najviše i doprinijelo, da nije došlo do izmirenja. Hrvoje se stoga združio sa Turcima i njihovom pomoći ne samo obranio svoj Omiš, nego i toliko uspio u Bosni, da je stao snovati i o zauzeću Spljeta, pa se u tu svrhu obratio za pomoć Mlečanima, ali mu je, zbog primirja sa Sigizmundom, u svibnju 1415. zanijekaše[2]). On je stoga morao odustati od svog nauma, ali su za to njegovi vjerni Omišani i nadalje uznemirivali Spljećane po moru. Da im odole zamole za pomoć Trogirane, koji im 19. srpnja i poslaše u pomoć svoje brodovlje[3]), ali kako je stvar dalje tekla nije poznato.

(3. Mlečani obladali Trogirom i Spljetom.) Izjalovivši se Spljećanima nade, koje polagahu u pad svoga hercega Hrvoja, htjedoše sada da prošire svoj okoliš na uštrb Trogirana, svojih dotadanjih saveznika protiv Hrvojevih vjernih pristaša Omišana. To je potaklo Trogirane te su u svom vijeću dne 28. prosinca 1415. odlučili, da se izabere pet plemića, koji će zajedno sa upraviteljima i sucima grada stupiti u pregovore s Poljičanima i s njima se dogovarati i pogađati vrhu svega onoga, što se odnosi na dobrobit i uzdržanje grada, pa sve što oni, ili ih barem većina utanače, bit će valjano i tvrdo kao da je samo vijeće utanačilo i odlučilo[4]).

Kako su tekli, do šta li doveli ti pregovori, nije poznato, ali su svakako nešto kasnije u Spljetu nastale takove prilike, koje su imale zamašnih posljedica, jer pružile zgodu Mlečanima, da se ponovno počnu miješati u naše poslove. Dok su se naime prije spomenuti spljetski poslanici nahodili još kod Sigizmunda, otkrila se u Spljetu nekaka urota, s čega je veliko vijeće dne 28. kolovoza 1413. lišilo neke građane plemstva i svih časti i dostojanstva, a oni se tada razbjegli po obližnjim mjestima. Kasnije su neki od njih bili uhvaćeni, pa ih gradsko vijeće dne 13. svibnja 1418. odsudilo na smrt i odmah izvršilo osudu. Na

---

[1]) Lucio, *Memorie.* p. 394—6.

[2]) *Listine.* VII. p. 200—1.

[3]) Rački, *Notae I. Lucii. Starine.* XIII. p. 265; Lucio, *Memorie.* p. 408—9.

[4]) *Bullettino.* XXV. (1902.) copert. p. 9—10. — Tu je pogriešno zabilježena god. 1416. mjesto 1415. kako se vidi iz *Notae I. Lucii,* što ih objelodanio Rački. *(Starine.* XIII. p. 265.)

što su, iz osvete, njihovi rodaci pomoću Mlečana zarobili 27. lipnja mnogo spljetskih brodova i zaposjeli otok Šoltu, a opet pomoću Poljičana pljačkali spljetsko polje[1]). Uhvativši tu zgodu Mlečani su stali snovati kako bi i Spljet i Trogir dobili u svoje ruke, pa su stoga dne 5. rujna dali potankih naputaka pomorskom kapetanu kako će s mora uznemirivati Trogirane i Spljećane. Ako bi pak i Poljičani htjeli raditi na zator Spljećana, te ga zapitali za pomoć u vojsci ili bojnim spravama, neka se lijepim riječima ispriča zbog zimskog doba koje nastupa, ali neka ih svakako nastoji skloniti, da sami po sebi što više s kopna uznemiruju Spljećane. U slučaju pak da bi se Trogirani i Spljećani pokorili od dobre svoje volje, tada ne smije protiv njih ništa poduzimati, nego mu dapače stavljaju na raspoloženje novaca za mićenje, i nalažu mu neka im obeća da će se s njima postupati prijateljski kao i sa Šibenčanima, koji su već otprije bili priznali mletačko vrhovništvo[2]).

Ta očita navala Mlečana na Spljet, a još više dolazak pomorskog kapetana Frana Bembo pod Trogir negdje u travnju 1419. zabrinula je uvelike Trogirane za svoju sudbinu, pa su poduzeli razne mjere za svoju sigurnost, te se obratili za pomoć i hrvatskom banu[3]), i Poljičanima. I Poljičani su, uvidjevši za čim teže Mlečani, odustali od navala na Spljet i stupili u pregovore s Trogiranima. O tim pregovorima, kao i o nagradi, koja im se imala dati za pruženu pomoć, raspravljalo se je više puta u trogirskom vijeću, počevši od 1. studenoga 1419. do 28. siječnja 1420.[4]). Malo iza toga uspjelo je Trogiranima zarobiti nekoliko mletačkih lađa, pa su stoga Mlečani opozvali nesposobnog Bemba, a mjesto njega imenovali odlučnog Petra Loredana, koji se odmah spremi na put sa jakom mornaricom. Na sami glas o njegovu dolasku predao se Mlecima Kotor već 15. ožujka 1420., a otoci Korčula, Hvar i Brač poslali svoje poslanike u Mletke, da im se pokore[5]).

Loredan je mogao da se sada svom silom obori na Spljet ili Trogir. I neka su mu bili pri ruci spljetski bjegunci, koji su

[1]) Lucio, *Memorie*. p. 415—16.

[2]) *Listine*. VII. p. 264.

[3]) Lucio, *Memorie*. p. 417—22.

[4]) Rački, *Notae J. Lucii. Starine*. XIII. p. 266; *Bullettino*. XXV. (1902.) copert. p. 10—11.

[5]) Lucio, *Memorie*. p. 422.

zajedno s njim radili na zator svoga grada, on je ipak navalio prije na Trogir, jer Spljet, kako umjesno opaža Lučić, i s jakosti svojih zidina i uz pomoć, koju bi mu bili pružili Klišani i Poljičani, nije se dao tako lasno zauzeti kao Trogir[1]). Trogirani su se odvažno opirali, ali izmoreni ustrajnim nasrtajima mletačke mornarice i kugom, koja uto buknula u gradu, moradoše se napokon 22. lipnja 1420. predati na milost Loredanu[2]). Prvi čin Loredanov bio je taj, da je udario progonom Mikca Vitturi i zaplijenio mu sve imanje, jer bio jedan od najgorljivijih protivnika mletačkih. Odmah sjutradan ista je sudbina stigla i nekog Ivana Brajkovića iz Poljica, koji bio na Vitturijevoj službi, uz prijetnju vješala, ako bi se usudio povratiti u grad[3]).

Prestrašeni padom Trogira, poslaše i Spljećani poslanike k Loredanu, da ugovaraju o svojevoljnoj predaji pod nekim uvjetima, koje je on uz neznatne preinake i primio, te je dne 28. istog lipnja ušao u grad i primio ga u mletačku vlast[4]).

(4. Poljičani i Nelipić u borbi protiv Mlečana.) Osim svojih prostranih posjeda, imao je Nelipić u rukama i tvrde gradove Klis i Omiš. Prvoga se dočepao negdje sredinom prosinca 1401., a drugi mu poklonila sestra Jelena, udova hercega Hrvoja. Premda bio najmoćniji hrvatski velikaš na ovim krajevima, i njemu je mletačka mornarica, čijoj se sili pokorili dalmatinski gradovi, ulila toliki strah, da je dne 13. srpnja 1420. uglavio s Loredanom primirje, koje će trajati do Jurjeve (23. travnja) susljedne godine. Za tog primirja ne samo ne će jedan drugomu nanositi ikakove štete, nego će se nasuprot izmjenično obaviještati o slučajnim pogiblima[5]). Taj korak Nelipićev doveo je u veoma neugodan položaj Poljičane, te su morali strepiti i za svoju slobodu i za svoj opstanak, i to tim više što se u ono petnaest članaka ugovora između Spljećana i Mlečana, nalazio i jedan, koji se ticao i njih. Šestim naime člankom bilo je utanačeno, da će Mlečani predobiti opet za Spljet sve one posjede, što su mu od sumejašnika u posljednje vrijeme bili oteti[6]), a to se bez sumnje odnosilo i na poljičko

---

[1]) Lucio, *Memorie.* p. 438.
[2]) Lucio, *Memorie.* p. 425.
[3]) Lucio, *Memorie.* p. 425—26.
[4]) Lucio, *Memorie.* p. 426.
[5]) Lucio, *Memorie.* p. 432—34.
[6]) *Listine.* VIII. p. 25 i 27.

primorje od Žrnovnice do Cetine. Oni stoga odlučili nastaviti navalama na Spljet, ne bi li ga prisilili da se odmetne od Mletaka, a kako i Nelipić sklopio primirje jedino iz straha pred moćnom Loredanovom mornaricom, netom se ista odalečila, i on im se pridružio.

Nego, na žalost, Spljećani ovoga puta pristali svom dušom uz Mletke, te su radije trpjeli svakojakih bijeda, nego im se iznevjeriti. Spljetski se poslanici nalaze tako u Mlecima već 30. prosinca 1420., pa protiv uvjeta predaje mole sinjoriju da bi sagradila u Spljetu jednu tvrdu na obranu grada i primila u svoju upravu općinske prihode, kao također da bi, po primljenim obvezama, preotela ugrabljene im posjede. Onda se tuže na Nelipića, da drži toliko spljetskih dobara, s čega grad trpi štetu od 28 hiljada zlatnih dukata, a za Poljičane kažu, da i oni drže, osim općinskih dobara, čiji prihodi dosežu godišnju svotu od četiri stotine zlatnih dukata, još i dobara spljetskih crkava i pojedinih građana, s čega je komora soli godišnje na šteti do tri stotine zlatnih dukata a crkve i pojedini građani do dvjesta zlatnih dukata. Kažu dalje da su Poljičani prošle jamatve, kad je Spljet već bio u vlasti mletačkoj, nasrnuli u njihovo polje i pobrali im grožđa i drugoga voća u vrijednosti od šest stotina dukata, pa kao da im i sve to ne bilo dosta, jedne su noći prošlog rujna, preko Klisa usrnuli u neko selo nadbiskupovo, izranili mu stanovnike i zaplijenili mnoštvo stoke, te je po bijelu danu istim putem otjerali u Poljica. Zaklinju stoga Mlečane, da ih jednom oslobode iz ralja toga zmaja[1]).

Mlečani su dobro uvidjeli za čim teže Poljičani i Nelipić, pa se ozbiljno zamislili kako da odbrane Spljet. Stoga već 3. siječnja 1421. pišu Viktoru Bragadinu, svome knezu u Spljetu, neka sporazumno sa upraviteljima Zadra, Šibenika i Trogira, nastoji odbraniti mletačke posjede toliko od Nelipića i Poljičana, koliko i od drugih četa, koje bi se sakupile na njihov zator[2]). Uto promislili da ne bi bilo zgorega uhvatiti ih među dvije vatre, te nakon sama dva dana naređuju ponovno Bragadinu, neka se sastane s bosanskim kraljem Tvrtkom II., ili s njegovim poslanicima, te neka pokuša utanačiti s njime savez prot Nelipića i Poljičana. Ako on po kopnu bude pomagao mletačke upravi-

[1]) *Listine*. VIII. p. 61—2.
[2]) *Listine*. VIII. p. 65—6.

telje, i Mlečani će štititi njega s mora protiv Turaka i drugih mu neprijatelja. Usput se ponovno naredilo upraviteljima Zadra, Šibenika, Trogira i Spljeta da stoje spremni sa svojim četama[1]).

Tvrtko se nije mogao odazvati željama mletačkim, jer imao pune ruke posla kod svoje kuće, pa je stoga opetovano 28. ožujka bilo naređeno mletačkim upraviteljima u Dalmaciji, da u svemu i po svemu rade složno i skladno na obranu povjerenih im oblasti[2]). Koliko su Mlečani bili zabrinuti, vidi se i po tome što su dne 7. travnja iznovično stali snovati o savezu s Tvrtkovim nasljednikom Ostojom[3]), a 3. srpnja izabrali dva providura, koji će poći u Dalmaciju i Albaniju, da urede tamošnje poslove[4]). U naputku, izdanu im 27. istog srpnja, nalaže im se da se usput svrnu ne samo u Trogir nego i u Spljet, gdje će onomu knezu preporučiti da stoji uvijek na oprezu i da pomno pazi na obranu grada. Otole će poći u Skadar i Kotor, pa će se na povratku opet svrnuti u Spljet i nastojati, da se izravnaju razmirice, što opstoje između Spljećana i Poljičana[5]). Kao što nijesu ništa postigli spomenuti providuri, tako nije uspio ni knez spljetski, kojemu je također, na pritužbe nadbiskupa i Spljećana, bilo naređeno negdje početkom god. 1422. da utanači s Poljičanima primirje[6]), jer je ponovno dne 8. susljednog travnja najozbiljnije bilo naloženo svima mletačkim upraviteljima po Dalmaciji, da se sporazume kako bi već jednom ne samo obranili povjerena im okružja, nego i uništili svoje dušmane Nelipića i Poljičane[7]).

Budući se sve dosad poduzete mjere pokazale nedostatnim, počeše se Mlečani ponovno ogledati za saveznicima. Iz opširnih naputaka, što ih 26. svibnja 1422. daju svome poslaniku Ivanu Georgiju, koji je odlazio bosanskom kralju Stjepanu Tvrtku II., vidi se jasno njihova osnova. On se je najprije imao radovati Tvrtku, što je opet bio uzdignut na bosanski prijesto, te mu predati darove, što mu ih šalju. Nu sve je to bilo nuzgredno, svrha poslanstva bila je skloniti Tvrtka na savez protiv Nelipića. Za to je imao prikazati kralju kako mletački posjedi u

---

[1]) *Listine.* VIII. p. 66.
[2]) *Listine.* VIII. p. 80—1.
[3]) *Listine.* VIII. p. 85.
[4]) *Listine.* VIII. p. 94.
[5]) *Listine.* VIII. p. 100 i 102.
[6]) *Listine.* VIII. p. 142.
[7]) *Listine.* VIII. p. 156.

Dalmaciji međaše s njegovim, a da ipak ni njegovi podanici ne mogu dolaziti u gradove mletačke, ni mletački građani zalaziti u njegovu državu, jer ih se zaustavlja na putu i robi, a pošto se sve to zbiva po zapovijedi kneza cetinskog Nelipića, trebalo bi da se protiv njega postupa. Da Tvrtko uvidi, da Mlečani to ne čine iz želje dobiti novih posjeda, oni ostavljaju njemu sve ono što bi se otelo Nelipiću, izuzevši jedino ona mletačka zemljišta, koja je prisvojio Nelipić, te gradove Klis, Omiš, i gorske predjele Poljica, što bi Mlečani uzeli za se, jer u međašu sa njihovim posjedima i potrebni im za sigurnost njihovih podanika. Da pak lašnje svlada Nelipića, svaki put kad na nj udari svojom vojskom, i oni će mu poslati u pomoć primjeren broj svojih ljudi. U slučaju da bi Tvrtko svojatao za se Poljica, neka mu budu, ali uz uvjet da se povrati mletačkim podanicima sve ono, što su im Poljičani ugrabili[1]). Tvrtko nije htio da išta odgovori na te ponude prije nego li se posavjetuje sa velikašima svoga kraljevstva, koje će pozvat na sastanak i dogovor. Stoga je Georgi stoprv 17. kolovoza izvjestio svoju vladu o tim pregovorima sa kraljem, koji je u glavnom pristao na mletačke prijedloge. Za to mu je pismom 10. rujna bilo dozvoljeno da ponudi kralju, prema primljenim napucima, ili vojnu pomoć ili, ako bi mu to bilo milije, novčanu potporu u iznosu od 8 hiljada dukata, koju će mu se isplatiti odmah čim predade gradove Klis i Omiš i ostale zemlje, koje su Nelipić i Poljičani bili ugrabili mletačkim podanicima, a sve ostalo što otme Nelipiću i Poljičanima neka slobodno pridrži za se. Istodobno je bilo naređeno i mletačkim upraviteljima po Dalmaciji, neka stoje spremni sa svojim četama, da ih se uzmogne do potrebe poslati u pomoć Tvrtku[2]).

I ne sluteći o toj oluji, koja se na nj spremaše, doču nasuprot Nelipić, da na nj misli udariti vojvoda Sandalj Hranić, pa se toga radi 15. rujna obrati s molbom u Mletke, da bi se, u slučaju pogibli, dozvolilo njegovim podanicima skloniti se na mletačko zemljište. Na tu molbu Nelipićevu narediše Mlečani 2. listopada svome šibenskom knezu Nikoli Maripetro, da odgovori Nelipiću, ako je sklon živjeti s njima u miru, da su i oni na to skloni, ali uz uvjet da im povrati sve ono što je prisvojio od njihovih spljetskih podanika. U slučaju da ne bi pristao na taj i neke

[1]) *Listine.* VIII. p. 175; Lago, *Memorie.* I. p. 433.
[2]) *Listine.* VIII. p. 189.

druge postavljene mu uvjete, tada je Maripetro morao nastojati, da utanači s njim primirje na deset godina i da ga skloni neka bi im ustupio svoj Klis, za koji mu može ponuditi do 5 tisuća dukata. Ne znajući ipak Mlečani, ni da li će Nelipić prihvatiti ponuđene mu uvjete, ni što je opravio Georgi kod Tvrtka, poslaše Maripetru još i tri pisma, naređujući mu da se s Nelipićem i ne upušta u pregovore, ako bi doznao da je Georgi već otputovao iz Bosne sklopivši savez, nego da tada čeka nove naputke. U slučaju pak da bi Georgi bio još na dvoru Tvrtkovu, kad on primi ova pisma, tada će mu poslati prvo, ako se ne sporazumi sa Nelipićem, drugo ako se sporazumi, a treće mu svakako mora odmah poslati po naročitu ulaku [1]).

Mlečani se nijesu zadovoljili ni tim. Oni su nastojali otrgnuti od Nelipića i Poljičane, pa za to onog istog dana, kada su naredili Maripetru da stupi u pregovore s Nelipićem, nalažu mu također, da ima zapodjesti pregovore i s Poljičanima, za koje su, kažu, čuli od vjerodostojne osobe, da bi rado s Mlecima utanačili mir i prijateljstvo, stoga ga ovlaštuju, da i s njima sklopi savez pod ovim uvjetima: a) da povrate sve zemlje i međaše, što su ih prisvojili od mletačkih podanika; b) da zajamče mletačkim podanicima, da će moći slobodno i sigurno dolaziti na te zemlje i obrađivati ih; c) da još obećaju da ne samo ne će oni dosađivati mletačkim podanicima, nego da to ne će dopustiti ni drugima. Mlečani opet sa svoje strane obvezuju se to isto učiniti Poljičanima. Ako pak ne bi na to pristali, nego bi zahtjevali i još drugo što, tada će izvijestiti senat o tim zahtjevima i čekati nove upute [2]).

Ne uspjevši zapodjenuti pregovori ni s Nelipićem ni s Poljičanima, Mlečani su nastavili pregovore s kraljem Tvrtkom i tu su bili bolje sreće. Dne 6. veljače 1423. bi utanačen u Sutisci konačni ugovor, po kome se obvezuje Tvrtko sakupiti jaku vojsku, kojom će uz pripomoć Mlečana, najdalje do Uskrsa (23. travnja) slijedeće godine udariti na Nelipića. Ako bi mu pošlo za rukom svladati ga, Mlečani bi dobili Klis s njegovim kotarom i sve one zemlje, koje su općini spljetskoj oteli Nelipić i Poljičani, a svi ostali Nelipićevi posjedi kao i Poljica pripali bi Tvrtku [3]).

---

[1]) *Listine.* VIII. p. 192.
[2]) *Listine.* VIII. p. 193.
[3]) *Listine.* VIII. p. 215—17.

Sa svim spomenutim koracima, koje su Mlečani poduzimali, da bi očuvali Spljet od navala Poljičana, nijesu propustili, da se na njih potuže i kod hrvatskoga bana. Dne 24. kolovoza 1423. bilo je na okupu spljetsko vijeće. U njemu je bilo saopćeno, da će domala doći amo punomoćnici toliko mletačke općine, koliko hrvatskog bana, da razvide i rasude razmirice, što opstoje između Spljeta i Poljica poradi granica i poradi zemalja, što su ih Poljičani oteli općini spljetskoj, crkvama i pojedinim građanima. Bivši nato dozvoljeno, da svaki vijećnik može slobodno izjaviti što misli da se ima u tom poslu učiniti, digao se je Karin Radoslavić i predložo da se uoblasti kneza i one plemiće, koje on sam izabere, neka oni slobodno u tom poslu urade ono, što im se učini shodnim i potrebnim za dobro općine, pa što oni učine, da se to ima smatrati kao da je učinilo isto vijeće. I taj je prijedlog bio primljen sa svima glasovima osim trojice[1]).

Nije poznato jesu li se sastali mletački i banovi punomoćnici, ali svakako, i ako se sastali, otole ne bilo nikakove koristi po Mletke, pa kako i Tvrtko sakupljenu vojsku morao upotrebiti na obranu svoje kraljevine od Turaka[2]), Poljičani su i dalje proslijedili u svojim navalama na Spljet i dnevno mu nanosili svakovrsna kvara. Čega su radi Mlečani 7. srpnja 1424. naredili svojim upraviteljima u Zadru da odmah, čim prime ovaj nalog, pošalju dvadeset i pet konjanika, koji će braniti Spljet i njegove stanovnike protiv Poljičana, koji nikako ne će da odustanu od svojih navala na njih i njihova zemljišta. Nu kako se ne uzdaju da će i ta mjera biti od velike koristi, istog dana pišu i svome prijatelju vojvodi Sandalju Hraniću, moleći ga da bi i on uznastojao, da već jednom prestanu te navale Poljičana na njihove podanike spljetske općine[3]).

---

[1]) Pivčević, Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata*. a. 1908. n. 3—5. p. 2.

[2]) *Listine*. VIII. p. 274—5.

[3]) *Listine*. VIII. p. 275. — Otole Klaić izvodi, da je Sandalj gospodovao nad Poljicima (*Poviest Bosne*. p. 274; *Opis zemalja*... II. p. 139—40), ali je J. Radonić jasno dokazao neispravnost te njegove tvrdnje (*Archiv für slavische Philologie*. XIX. p. 45—3). I doista, da Sandalj bude gospodovao nad Poljicima, kakova bi smisla imao odgovor Mlečana, da nijesu upućeni u stvar, ako im on nudi nešto što je njegovo? ili kako ih mogao upućivati, da imaju pravo na nešto, što je njegovo? (*Listine*. IX. p. 5.) Ako su doista

Sandalj nije mogao udovoljiti želji svojih prijatelja Mlečana pa ih zato savjetuje da bi sami imali prisvojiti za se i Poljica i solane, koje drži Nelipić jer, kaže, da i jedno i drugo po pravu njima i pripada. Na što su mu Mlečani odgovorili 9. kolovoza 1425., da i oni znadu da sve to po pravu njima pripada, ali da nijesu dostatno upućeni u način kako bi trebalo postupati, pa s toga da će se o tome obavijestiti kod svojih upravitelja u Dalmaciji i onda će tek odlučiti što da učine[1]).

(5. Poljica za banovanja Frankapana.) Uto je Sigizmund bio sakupio tri vojske na obranu svoje države, pa se nalazio u velikim novčanim neprilikama. Nikola Frankapan priskočio je svome kralju u pomoć pozajmivši mu oveću svotu novaca, za koju mu je Sigizmund založio više gradova, županiju Luku te Poljica i sve kraljevske vlahe u Hrvatskoj, a kako je bio i vrstan junak, imenovao ga je negdje u travnju ili svibnju 1426. i hrvatsko-dalmatinskim banom[2]). Njegovo imenovanje za bana nije ostalo bez posljedica. I neka svestrano odan svome kralju, živio je u najboljim odnošajima sa Mlečanima. Nastavši neke razmirice između njegovih Ostrovičana i susjednih mletačkih podanika, da ih izgladi posla u Mletke svoga poslanika, pa uhvati tu zgodu ne bi li izmirio i Poljičane sa Spljetom. Njegov poslanik imao je stoga zamoliti Mlečane, da bi odaslali svoga povjerenika, koji će zajedno s njegovim ljudma, ispitati i poravnati spor između Ostrovičana i okolnih mletačkih poda-

---

Poljica bila u njegovoj vlasti, on ih je mogao predati Mlečanima, a nipošto poučavati ih, da imaju na nje pravo.

Isto tako ne znam na što ikad oslanja Klaić svoju tvrdnju, da Ivaniš Nelipić gospodovao nad Poljicima. — Kada su god. 1420. Mlečani zauzeli gradove Trogir i Spljet te razne otoke, Klaić tvrdi, da je Nelipić gospodovao Poljicima *(Krčki knezovi Frankapani.* I. 208), ali baš iza toga zauzeća on je s Mlečanima sklopio primirje i u odnosnoj ispravi potanko se nabrajaju njegovi posjedi, ali ni spomena o Poljicima. (Lucio, *Memorie.* p. 432.) Kada je pak kasnije god. 1426. postao hrvatskim banom Nikola Frankapan Sigizmund mu je za dug, uz mnoštvo drugih gradova i zemalja, založio i Poljica *(Krčki knezovi Frankapani.* I. 213), i tu je založnicu potvrdivao Sigizmund i kasnije i Nikoli i sinovima mu, pa su i čast banska i svi ti posjedi ostali u porodici Frankapana sve do siječnja 1436., a Nelipić je umro negdje svrhom svibnja 1434, pa ne znam kada je mogao imati u svojoj vlasti Poljica.

[1]) *Listine.* IX. p. 5.

[2]) Klaić, *Krčki knezovi Frankapani.* Knjiga I. p. 213.

nika, kao takođe između Spljećana i Poljičana, među kojima odavna opstojahu i još opstoje neke razmirice i kavge. Mlečani su dne 13. srpnja 1428. izabrali zadarskog kneza Aleksandra Georgi, koji će zajedno sa Nikolinim ljudma urediti pitanje Ostrovičana, pa će onda poći u Spljet, gdje će se potanko obavijestiti kod spljetskog kneza i građana o pravima vlade mletačke i općine spljetske, te će uznastojati da poravna sve opreke, što postoje između Spljeta i Poljica. Pođe li mu posao za rukom, ništa bolje, a ne uspije li, tačno će naznačiti sve opreke i dojaviti ih u Mletke, da se uzmognu preduzeti novi potrebni koraci za njihovo odstranjenje[1]).

Nije poznato kako je stvar svršila, ali to ponašanje Nikolino potaklo je Nelipića, čija se jedinica bila udala za najstarijega Nikolina sina Anža, da i sam živi u miru s Mlecima, pa je tom zgodom i on sklopio s Mlečanima primirje na dvije godine, a kasnije ga opet produžio na daljnih pet godina[2]). Lišivši se tako onih prihoda, što mu ih davalo ratovanje s Mlečanima, na temelju Sigizmundove listine iz god. 1397., kojom se pripojilo Omišu poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine, stane ga sada svojatati za se, pa se stoga susljedne god. 1429. jadikuje pred Sigizmundom, da su mu Poljičani prisvojili ne samo to primorje i Knežine, nego da mu krate pobirati i danak s njegova posjeda Kamen, te nema čim bi ni svoje obitelji mogao prehraniti, a kamo li da brani od neprijatelja Omiš, koji leži na međi kraljevstva. Sigizmund je stoga naredio kninskom kaptolu da izašalje kao svjedoka jednog svog kanonika, koji će zajedno sa kraljevim odaslanikom poći u Poljica i povratiti Nelipiću otete posjede. U slučaju da bi Juraj Dražojević i ostali poljički plemići hvastali kakovih prava na iste, naredit će im da se kroz osminu Miholja prikažu pred njim, da dokažu ta svoja prava. Kaptol je odaslao svoga kanonika čuvara Jurja, koji je zajedno sa kraljevim odaslanikom sazvao poljičke plemiće i priopćio im Nelipićeve zahtjeve. Na što su oni izjavili, da imaju pravo na te posjede i da će to pravo na rečenom roku i dokazati. Ne prikazavši se ipak na zabilježeni rok, Sigizmund je ponovno naredio kninskom kaptolu, da odašalje jednog svoga kanonika, koji će zajedno sa kraljevim odaslanikom još jednom pozvati Jurja

[1]) *Listine*. IX. p. 29—30.

[2]) Lucio, *Memorie*. p. 454.

Dražojevića i ostale poljičke plemiće, da se pred njim prikažu kroz osminu Bogojavljenja[1]).

Svojim pismom od 27. prosinca 1429. obavijestio je kaptol Sigizmunda, kako je poslao svoga kanonika Tomu, koji je zajedno s njegovim odaslanikom Pavlom Tvrtkovićem pozvao Jurja Dražojevića i ostale poljičke plemiće, da se prikažu pred njim kroz osminu Bogojavljenja[2]). I ovoga puta našli su se na rečenom roku pred kraljem ne samo Nelipićevi zamjenici, nego i Juraj Dražojević glavom. On je izjavio, da ni on ni njegova braća nijesu oteli nikakovih posjeda, koji bi pripadali Omišu, a što se tiče danka na Kamenu, da su oni i njihovi potpadnici (jobagiones), po starinskom običaju, prosti od plaćanja svakog danka po cijelom hrvatskom kraljevstvu. Sigizmund je ipak svojim pismom od 24. veljače 1430. naredio kninskom biskupu Ivanu i drugoj dvojici svojih odaslanika, kojima će i kninski kaptol pridružiti kao svjedoka jednog svoga kanonika, da kroz osminu Uskrsa podu na lice mjesta, pa će opet pripojiti Omišu sve one posjede, za koje se vjerodostojnim svjedočanstvima uzmogne dokazati, da su ih Juraj Dražojević i ostali poljički plemići prisvojili, a tako će isto urediti i pitanje danka na Kamenu[3]). To se povjerenstvo zaputilo na lice mjesta dne 22. travnja 1430. pa je, proglasivši najprije nevaljalim sve isprave iznesene od poljičkih plemića na svoju obranu, dosudilo Nelipiću ne samo primorje od Žrnovnice do Cetine i Knežine, nego i mnoštvo drugih zemalja po poljičkim selima Srinjine, Tugare, Gata, Čičla, Ostrvica i Zakučac, a tako isto i pitanje danka na Kamenu riješilo u prilog Nelipiću[4]).

Nije poznato jesu li se Poljičani pokorili odluci povjerenstva, jer od toga trena, po dosad poznatim izvorima, nema više nikakova spomena o odnošajima između Poljičana i Nelipića, koji je umr'o negdje svrhom svibnja 1434. Svakako ta zavada s Nelipićem i njegovo izmirenje s Mlečanima zabrinulo je Poljičane, pa su i oni odsele izbjegavali sve ono, što bi ih moglo dovesti u sukob s Mlecima, kojima, tako osamljeni, nijesu mogli

---

[1]) Pivčević, *Nekoliko poljičkih isprava iz XV. stoljeća.* Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* a. 1908. n. 3—5. Isprava br. II.

[2]) Pivčević, o. c. Isprava br. III.

[3]) Pivčević, o. c. Isprava br. IV.

[4]) Pivčević, o. c. Isprava br. V.

više odolijevati. Stoga se ne samo ne protive god. 1431. da se stanovnici jednog sela, koje su bili prisvojili neki Poljičani, mogu slobodno povratiti na mletačko podaništvo[1]), nego se i opet, nešto kasnije, na lijepe nagađaju sa Spljećanima poradi drugoga sela, oko kojega bilo spora. Povodom toga spljetski je knez Marko Maurocenno upravio dne 4. veljače 1433. kaptolu trogirskom pismo, u kome ga moli da povjeruje sve ono, što mu izloži Toma Papalić na njegovo ime[2]). Papalić je usmeno izložio kaptolu kako od više vremena postoji prepirka između Spljeta i Poljica poradi granica, pa se sada obe strane žele mirnim putem nagoditi. Mole stoga Spljećani kaptol, da bi izvolio ne samo odaslati jednog svog člana kao svjedoka, nego i sastaviti odnosnu ispravu, koju će za veću sigurnost zapečatiti svojim većim pečatom. Kaptol je odaslao kanonika Bertana Markovića. Na naličju, obdržavanu 8. veljače kod sela Katići, oko kojega se vrtio spor, upitali su Spljećani Poljičane, da li je to selo sa svima svojim međašima, koji se potanko navode, pripadalo uvijek i sada pripada Spljetu. Poljičani su odgovorili jesno, pa su tada i oni stavili isti upit na Spljećane, koji također odgovoriše da je tako, izjavljujući istodobno, da tim ni najmanje ne odstupaju od svojih prava, što ih imaju na posjede od mjesta Kamena unaprijed[3]).

Premda su Spljećani, kako se vidi, još štošta zahtjevali od Poljičana, nema ipak više spomena kakovu sporu između njih, što se, osim drugim prilikama, ima ponešto pripisati i odlučnosti Frankapana, pošto je Sigizmund dne 6. travnja 1431. ponovno bio potvrdio banu Nikoli već otprije založene mu kotare[4]), a poslije njegove smrti, dne 16. siječnja 1434. sinovima mu i založene kotare i bansku čast[5]). Nego iza Nelipićeve smrti stane prevrtljivi Sigizmund zahtijevati od Anža, da mu predade ženinu baštinu, premda je naročitom poveljom bio dozvolio, da Nelipićeva jedinica može primiti za miraz cijelu očevu državinu. Kada Anž nije na to pristao, Sigizmund ga u siječnju 1436. proglasi buntovnikom i naredi Matku Talovcu da ga silom svlada,

---

[1]) Pivčević, o. c. Isprava br. VI.
[2]) Pivčević, o. c. Isprava br. VII.
[3]) Pivčević, o. c. Isprava br. VIII.
[4]) Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*. p. 218.
[5]) Klaić, o. c. p. 221.

pa mu za nagradu pokloni sve što otme Anžu. Matko nije uspio da svlada Anža, ali za to, poslije njegove smrti, prisili u siječnju 1437. njegovu udovicu, da mu preda svu baštinu, koju je neovlašteno držao njezin muž kao kraljev odmetnik.

Braća Talovci od sada igraju važnu ulogu u kraljevstvu, jer Sigizmund imenova Matka banom sve hrvatske kraljevine i krunskim blagajnikom, Petra knezom cetinskim i hrvatsko-dalmatinskim banom, u kojoj ga časti, prema potrebi, zamijenjivaše brat Frano, dočim Ivan posta zapovjednikom biogradskim i priorom vranskim.

VII. Priznanje mletačkog vrhovništva.

Dne 9. prosinca 1437. preminuo je Sigizmund, a već 18. istog mjeseca velikaši izabraše mu za nasljednika austrijskog vojvodu Albrehta, muža njegove jedinice Elizabete. Nego iza Albrehtove smrti dne 27. listopada 1439. nasta pitanje ko da bude kraljem. Neki pristajahu uz Albrehtovu udovicu Elizabetu, a neki uz Vladislava, kralja poljskoga. Uza nj pristajahu i braća Talovci. Dok su oni bili upleteni u te razmirice, koje su potrajale sve do srpnja susljedne godine, bili su zanemarili svoju banovinu. Kivni im neprijatelj Stjepan Vukčić, koji već od god. 1435. bijaše naslijedio svoga strica, vojvodu Sandalja Hranića, upotrebi tu zgodu, da im se osveti.

Skučivši najprije pod svoju vlast Neretvu, poče negdje početkom god. 1440. udarati i na tvrdi Omiš. Kako se je podsijedanje Omiša zateglo preko osam mjeseca[1]), a uto i Matko Talovac stigao na ove krajeve, zatraži Vukčić pomoći u Mletaka, ali mu je zanijekaše s razloga što življahu u primirju s krunom ugarskom[2]). Vukčić je i bez te mletačke pomoći odolio Talovcima, pa im negdje u listopadu 1440. ne samo oteo Omiš, nego su tom zgodom i Poljica priznala njegovu vlast[3]).

Šaljući Vladislav svoje poslanike u Mletke za utvrđenje dobrih odnošaja s njima, zamoli ih usput da bi pružili pomoći Matku Talovcu, da uzmogne preoteti Omiš, ali je Mlečani za-

---

[1]) *Listine*. IX. p. 232.
[2]) *Listine*. IX. p. 122—3.
[3]) *Listine*. IX. p. 181 i 179—80; Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 43.

nijekaše i njemu 17. prosinca pod izlikom, da su već otprije obećali Vukčiću nepristranost, nu da mu ipak pokažu svoju sklonost i koliko ga cijene, dozvoljavaju mu da iz Mletaka nabavi oružja i drugih ratnih potrepština, ali tajno i oprezno poradi obećane nepristranosti[1]). Mlečani su se samo prividno iskazivali skloni Talovcima, ali nazrijevajući u njima moćne protivnike za svoje osvajalačke svrhe u Dalmaciji i Hrvatskoj, nijesu nerado gledali kako im Vukčić otimlje zemlje i krši moć, pa otole i ono njihovo nastojanje da se drže u dobre i s jednim i s drugim. Nu bezobzirni vojvoda dođe brzo u sukob i s Mlecima provalivši u njihove posjede u Zeti. Toga se radi Mlečani 10. svibnja 1443. obrate sultanu, da bi on učinio neka se Vukčić, kao njegov podanik, kani tih novotarija[2]), nu kao da su se nadali maloj pomoći otole, a ne uzdajući se da bi mu se ni sami mogli tu sa uspjehom oprijeti, naređuju 17. istog svibnja svome morovođi da utanači s njim mir, ili ako mu to ne bi pošlo za rukom, neka tada sporazumno sa knezovima spljetskim i trogirskim navali na Neretvu, Omiš i druga Vukčićeva mjesta, što su pri moru, i predobije ih za Mletke[3]), pa su mu taj nalog ponovili opet 31. istog svibnja, nadodajući neka bi to odmah učinio koristeći se zgodnim časom, dok je sada Vukčić zabavljen u Bosni, kako ih je izvijestio knez kotorski[4]). Tim neprilikama Vukčićevim htjede se okoristiti i Matko Talovac te, misleći da bile iskrene izjave Mlečana o njihovu prijateljstvu, zamoli ih, da bi se združili s njim protiv Vukčića, ali ga 12. srpnja odbiše, ispričavajući se da su s Vukčićem u pregovorima o miru, pa da stoga ne bi bilo pošteno sklapati protiv njega savez prije nego se vidi kako će svršiti ti pregovori[5]).

Ne uspjevši zapodjenuti pregovori o miru s Vukčićem, mletački morovođa poče navaljivati na njegove primorske posjede te skuči pod mletačku vlast Neretvu i poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine[6]), što je bilo povodom, da se i Omiš predao

---

[1]) *Listine.* IX. p. p. 133—4.
[2]) *Listine.* IX. p. 170.
[3]) *Listine.* IX. p. 170—2.
[4]) *Listine.* IX. p. 174—5.
[5]) *Listine.* IX. p. 176.
[6]) To se očito razabire iz svih odnosnih isprava, gdje se postojano tvrdi, da su Mlečani istrgli Poljica u očitu ratu iz ruku vojvode Vukčića, ali da se to ne smije uzeti strogo za cielu Poljica, nego samo za jedan

dne 17. siječnja 1444[1]). Poljičani su sada bili na muci. Do sada su bili samo susjedi Mlečana, a eto im sada uljezli i u kuću, pa se moralo misliti, što da se učini za spas domovine. Iz oskudnih onodobnih vijesti jedino se to sa stalnošću dade zaključiti, da su se porodile dvije stranke. Jedna, koja bila za to da i Poljičani svojevoljno priznadu mletačko vrhovništvo, dočim se druga tome protivila. Na glavi prvoj kao da je bio Matij Dražojević[2]), a drugoj Mihovio Novičić[3]). Da nije uzmanjkalo ni prijetnja i mićenja sa strane Mlečana, cijenim da nije treba ni spominjati[4]). Sve je to doprinijelo da je nadvladala stranka Dražojevićeva, pa su se i Poljičani svojevoljno sklonili pod mletačko vrhovništvo. U tu svrhu prikazaše se dne 29. siječnja 1444. kod spljetskog kneza Krsta Marcello poljički odaslanici Radoš Petrović i Ivan Grgurić koji, na ime poljičke općine, sklapaju ugovor, kojim se Poljičani stavljaju pod mletačko vrhovništvo. Članci ugovora, uz neznatne promjene, bili su potvrđeni dne 3. ožujka i od dužda Frana Foscari[5]).

Razumljivo je samo po sebi, da je to prisvojenje imalo naići na opreke sa strane Talovaca. I doista Frano Talovac, koji se tada baš bio vratio s istoka s vojne protiv Turaka, prosvjedovao je protiv toga, pa mu Mlečani 2. veljače upravljaju pismo, u kojem mu se raduju na srećnu povratku i uvjeravaju ga o svom iskrenom prijateljstvu i želji da u miru i skladu žive s njim i njegovom braćom, kao svojim dobrim prijateljima i susjedima. Budući pak doznali da se srdi, što su se oni umiješali u stvari Omiša i Poljica, ne malo se tomu čude jer, vele, ako se stvar dobro prosudi, nema nikakova razloga da se na to srdi, pošto su oni od više godina u očitu ratu s Vukčićem, koji je prvi navalio na ta mjesta i posvojio ih. Kad su stoga bili prisiljeni

---

njihov dio i to baš oni pri moru, jasno je već po tom, što tada ne bi moglo biti govora o svojevoljnoj predaji, a još se jasnije vidi iz okolnosti, što Mlečani to primorje, pri svojevoljnoj predaji Poljičana, opet im povraćaju pod imenom darovštine.

[1]) *Bullettino.* IV. (1881.) p. 36.

[2]) *Listine.* IX. p. 239.

[3]) *Listine.* IX. p. 238.

[4]) Sr. Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 46; Erber, *Annuario dalmatico.* Anno II. Zara 1885. p. 224.

[5]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno III. Zara 1886. p. 55—7; *Stampa de' Poglizzani al laudo.* p. 3—5.

da se brane, bilo im je također slobodno da i navaljuju na svog neprijatelja. Ako je dakle knez spljetski primio pod mletačko vrhovništvo Poljica i Omiš, imao je na to potpuno pravo, jer ih se u očitu ratu istrglo iz ruku mletačkog neprijatelja Vukčića. Stojeći tako stvari, njihovo ponašanje ne može biti nikomu zazorno, pa se uzdaju da će tako stvar shvatiti i sam kralj, mole za to i njega da se primiri i bude zadovoljan s tim novim stanjem stvari[1]). Nego kao da su i sami uvidjeli svoju drskost, pak dne 8. veljače raspravljaju u senatu da li je pametno takim postupanjem stvarati sebi neprilika kod krune ugarske. Bilo je stoga predloženo da se zaključi, neka se piše knezu spljetskom da se ne miješa u stvari Omiša i Poljica, koje je zauzeo bez njihova znanja, pa da se to dojavi i banu Franu Talovcu, ali na prijedlog Marka Maurocenno, odgodila se je ipak za tren svaka odluka u tom pitanju[2]). Je li uto stigla kakova poruka sa strane Frana Talovca, nije poznato, ali već 11. veljače šalju mu Mlečani pismo, u kome se ispričavaju i poradi prvoga svoga pisma i poradi svoga umiješavanja u Poljica i Omiš. Jer, vele, mislili su da pravom mogli zauzeti rečena mjesta, istrgavši ih u očitu ratu iz ruku svoga neprijatelja, nu pošto su se kasnije bolje obavijestili i doznali, da ih i on svojata za se i na nje, kao hrvatski ban, ima pravo, javljaju mu da su pisali svome knezu u Spljetu, da se više ne prti u Omiš i Poljica, koja bijaše zauzeo bez njihova znanja. Napokon ga mole, da bi izvolio poslati u Mletke svoje poslanike, s kojima će urediti stvar, pošto ne žele prisvajati ničijih imanja, a najmanje pak njegovih, s kojim žele živjeti u prijateljstvu i dobru susjedstvu[3]). Nu to je bila samo igra, da se za tren primiri bana, da ne bi poduzeo kakovih koraka za preosvojenje rečenih mjesta, koja oni ne namjeravahu više pustiti iz svojih ruku, pa im, kako spomenuto, dukalom 3. ožujka potvrdiše sve njihove povlasti i običaje, a dne 6. ožujka nalažu Ivanu de Reguardatis, koji je hodio u Budim kao poslanik kralju ugarskomu, kako će ih braniti pred kraljem u slučaju da bi pala riječ o Poljicima i Omišu. U tom mu se naputku, između ostaloga, kaže i to, ako bi pala riječ o Poljicima i Omišu, pričinit će se kao da za to nema potrebnih uputa,

[1]) *Listine.* IX. p 179—80.
[2]) *Listine.* IX. p. 180—1.
[3]) *Listine.* IX. p. 181—2.

pa stoga da nije ovlašten govoriti, ali da je pri svom odlasku iz Mletaka čuo, kako ih je knez mletački u Spljetu primio u mletačko vrhovništvo, istrgavši ih iz ruku Stjepana Vukčića, s kojim su Mlečani od više godina u ratu, pa stoga da je to mogao i pravom učiniti. Napomenut će još, ali uvijek kao da govori sam od sebe i bez ovlaštenja, kako je također još čuo, da ta mjesta svojata i kralj bosanski, pa, kako se vidi, stvar nije jasna čija su. Bude li potreba zamolit će i papina legata kardinala Juliana Cesarini, velikog mletačkog prijatelja, da mu i on bude pri ruci u toj stvari. Poslanik se je, prema primljenom naputku, imao također sastati i s Matkom Talovcem i bratom mu Franom, ako bi se nalazili u Budimu, i lijepo ih pozdraviti na ime općine, koja im se nudi za sve njihove potrebe, ali sam nije smio spominjati pitanja Omiša i Poljica, a ako bi oni na to svrnuli razgovor, tada im je imao odgovoriti onako kao i kralju[1]).

Braća se Talovci nijesu zadovoljili tim lijepim izjavama lukavih Mlečana, pa je Matko otpravio u tom poslu svoga poslanika, koji se je našao u Mlecima u isto vrijeme sa poslanikom bosanskoga kralja, koji je također svojatao za se Omiš i Poljica. Sinjorija je obojici odgovorila 15. svibnja svojim običajnim doskočicama[2]), koje nijesu zadovoljile braće Talovaca, pa je ban Petar stao na razne načine mučiti Poljičane, pače im se i ratom groziti. To je ponukalo Mlečane da mu pošalju poslanika, koji će mu izjaviti kako oni žele živjeti u miru sa kraljem ugarskim, a on hoće da taj mir naruši svojim neprijaznim postupanjem sa Poljicima, a nema nikakova pravog razloga da opravda to svoje ponašanje. Jer, ako su odlučili zadržati u svojoj vlasti Poljica, to čine punim pravom, pošto ih istrgli u očitu ratu iz ruku bosanskog vojvode Vukčića, koji nije samo neprijatelj mletački, nego i banov i kraljev. Opomenut će ga zato da pusti u miru Poljičane i da ih ni najmanje ne smeta. Ustraje li ipak u svojoj namjeri da im dosađuje, izjavit će mu da je i njihova namjera braniti ih i štititi, pa se je za to morao sastati i s mletačkim morovodom u Jadranskom Moru i narediti mu da pošalje pod Spljet jednu galiju na obranu Poljica protiv Petrovih napadaja[3]).

---

[1]) *Listine*. IX. p. 185—6.
[2]) *Listine*. IX. p. 193.
[3]) *Listine*. IX. p. 207—8.

Kako se u to doba Vladislav spremao na rat s Turcima te mu stalo mnogo do toga da se drži u dobre s Mlecima, tako su se i braća Talovci, i ako preko volje, morali primiriti. Zajamčivši tako Mleci svoj novi posjed od braće Talovaca i kralja Vladislava, postaraše se da ga obezbijede i s druge strane. U tu svrhu sklopiše dne 23. kolovoza 1445. mir i sa Stjepanom Vukčićem, koji, između ostaloga, oprašta im sve uvrjede i nepravde učinjene za posljednog rata, kao također pušta im da mirno posjeduju sva ona mjesta, koja mu u istom ratu bijahu oteli, i k tome obećaje, da će on i njegovi nasljednici s njima živjeti u trajnom miru i da će biti prijatelj svih njihovih prijatelja, a neprijatelj njihovih neprjatelja[1]).

POGLAVLJE II.

Poljica za raznih vrhovništva.

I. Prvo mletačko vrhovništvo.

(1. U v j e t i p r e d a j e.) Iza smrti Albrehtove dne 27. listopada 1439., kako napomenuto, nastale su uopće teške prilike u kraljevstvu, a još teže na ovim krajevima. Mlečani su već otprije, osim drugoga, imali u svojoj vlasti gradove Trogir i Spljet i otok Brač. Dok su braća Talovci bili upleteni u nasljedne borbe u Ugarskoj, njihov kivni neprijatelj Stjepan Vukčić zadobi pod svoju vlast Krajinu, Omiš i Poljica. Nu bezobzirni vojvoda dođe brzo u sukob s Mlečanima poradi Zete, pa sada oni da mu se osvete, udare na te njegove posjede. Predavši se Omiš dne 17. siječna 1444., a budući Mlečani zaposjeli i poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine, našli su se Poljičani u najvećoj stisci, pa su i oni, kako već izloženo, dne 29. siječnja sklopili s mletačkim knezom u Spljetu Krstom Marcello ugovor, kojim svojevoljno priznaju mletačko vrhovništvo.

Tim ugovorom bile su im potvrđene sve dotada uživane povlasti i zajamčena nutarnja samouprava, ali su se za to morali obvezati, da će za svog kneza birati jednog spljetskog plemića, i da će u vrijeme potrebe ratovati uz Mletke o svom tro-

[1]) *Listine*. IX. p. 228.

šku na onom prostoru, što se stere od Neretve do Krke, te od mora do Livna, a kada bi morali preći preko tih granica da će ratovati o mletačkom trošku, a uvijek će od ratnog plijena dvije tretine pripasti njima, a treća Mlečanima.

Kako su Mlečani, za vrijeme rata s Vukčićem, bili zaposjeli poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine, sada im ga pod imenom darovštine povratiše, osim malog dijela od Žrnovnice do Bile peći[1]), neka bi tako ostale u njihovim rukama solane oko rečene rječice. Da ih nekako i za to odštete, obdariše neke poglavitije Poljičane s godišnjinama, a cijelu općinu sa trima kućama u Spljetu i sa devetnaest komada zemlje po spljetskom polju[2]), pa im dapače ostaviše i šesnaest solana na lijevoj obali rječice, ali samo za domaće potrebe[3]).

S jačim neprijateljem u kući, da spasu što se spasiti dalo, Poljičani ne samo priznaše njegovo vrhovništvo, nego se dapače pokoriše i nekim neugodnim uvjetima, ali za to netom se ponešto snašli u novom položaju, prva im briga bila da što bolje obezbijede svoju nutarnju samoupravu. Za to češće šalju svoje poslanike u Mletke, bilo da ishode izriječnu potvrdu za jedan ili drugi svoj stari hrvatski običaj, bilo da se odbrane od presizanja mletačkih predstavnika u Spljetu i Omišu, i od zadirkivanja hrvatskog bana i drugih sumeđašnika, ili da ishode povratak u domovinu jednom ili drugom plemiću, koji se iz nje bio odalečio, jer ne bio za to da se prizna mletačko vrhovništvo[4]).

(2. Stjepan Vukčić.) Dok su Poljičani tako nastojali kako bi što bolje obezbijedili svoju nutarnju samoupravu, pa se već jednom naživali blagodati mira, počeli se opet oko njih gomilati oblaci. Dne 23. kolovoza 1445. utanačio se je bio trajan mir između Vukčića i Mletaka. Vukčić je tim mirom ustupio Mlečanima sva mjesta, koja mu za vrijeme rata bili oteli[5]), nego se kasnije pokajao toga koraka, pa stao nastojati oko njih, da bi mu povratili Omiš i Poljica, ali mu oni dne 17. travnja 1450. odgovoriše, da se oni drže i da će se tačno držati uvjeta

---

[1]) Sr. Pivčević, Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* a. 1908. n. 3—5. p. 21. nota 2.

[2]) Iz jedne stare bilješke kod pisca.

[3]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 55—57.

[4]) Sr. *Listine.* IX. p. 229—231, 236—239, 287—289, 292, 416—417.

[5]) *Listine.* IX. 228.

mira, koji su s njim sklopili pokle su se rečena mjesta bila već svojevoljno sklonila pod njihovo okrilje[1]). Uto nastali teški dani po Vukčića. Prot njega se podiže sva sila njegovih neprijatelja, dapače odbjegoše ga i žena mu Jelena i sin Vladislav, pa se skloniše u Dubrovnik. Htio je da se osveti svojim neprijateljima i da opere sramotu, što mu je nani žena pobjegavši od njega, pa stade sakupljati vojsku. Ne osjećajući se ipak dosta jakim, otpravi i opet poslanike u Mletke, da ih zamoli neka stupe s njim u savez. Za tu pripomoć on im nudi Dubrovnik, kad ga osvoje, a oni bi njemu imali ustupiti Poljica i Omiš i dvjesta tisuća dukata iz poklada dubrovačkih. Kako se Mlečanima bilo bojati i u samoj Italiji sukoba sa Florentincima i Milanezima, odgovoriše mu 11. ožujka 1452., da se sada u ovakim prilikama, ne mogu baviti tim pitanjem, dok ne nastupe bolja i zgodnija vremena[2]).

Za tih pregovora navale na Vukčića njegovi neprijatelji, pa bojeći se da bi mu Dubrovčani mogli oteti Neretvu i Krajinu, ponudi ih Mlecima, a u isto vrijeme i sami ti krajevi poslaše u Mletke kneza Radoša iz Poljica i jednog spljetskog plemića, kao svoje poslanike s molbom da bi ih primili pod svoje okrilje. Na što oni 9. svibnja i narediše svome knezu u Spljetu, da primi na mletačku vjernost i Krajinu i Neretvu, koje se same nude[3]). Uto se Vukčić izmirio sa svojim neprijateljima, a došao nasuprot u sukob sa Mlečanima. Kralj bosanski Toma Ostojić, pod izlikom da odbrani maloljetne sinove hrvatskoga bana Petra Talovca od kneza celjskoga, nastojaše prisvojiti za se jedan dio Talovčeve baštine. Za tim je težio i Vukčić, pa ga Ostojić 3. lipnja 1456. optuži u Mlecima, da u savezu sa svojim rođakom knezom celjskim namjerava prisvojiti za se svu Talovčevu banovinu pa onda udariti i na mletačke posjede[4]). Mlečani su mu povjerovali, jer međuto Vukčićevi podanici Radobiljani stali nanositi šteta Poljičanima. Za to mu 14. ožujka 1457. poručiše neka se uopće kani uznemirivanja mletačkih podanika, a napose da ne dira u Poljičane, kojima su Radobiljani učinili više kvara[5]).

---

[1]) *Listine.* IX. 345—346.
[2]) *Listine.* IX. 411—412.
[3]) *Listine.* IX. 415—416.
[4]) *Listine.* X.-89.
[5]) *Listine.* X. 105.

Vukčić je malo hajao za tu poruku, pa je sagradio i jednu tvrđavu napram Poljicima, a već počeo smišljati kako da baci preko Cetine i most, neka uzmogne lašnje provaliti u Poljica. Obaviješteni o tom i od svog kneza u Spljetu i od Poljičana, Mlečani mu u srpnju poslaše naročitog poslanika, koji bi ga odvratio od tih novotarija[1]). Ovoga puta kao da se zastrašio, pa i on posla svoje poslanike, koji bi izložili Mlečanima kako stvar uistinu stoji. On im po njima poruči, kako su njegovi neprijatelji nagovorili kralja Ostojića neka bi na njegovu zemljištu u Radobilji sagradio tvrđavu i tako obladao svom njegovom državinom, a pošto je on pretekao kralja i prije njega sagradio tvrđu na svoju obranu, ti isti njegovi neprijatelji pođoše u Spljet i tu svega i svašta nalagaše na nj mletačkom knezu, kao da je on sagradio tu tvrđavu a sada namjerava graditi i most, da uzmogne lašnje zaratiti na Mlečane. Nu od svega toga nije istina ništa, jer on želi živjeti uvijek u miru s Mlecima, a pa taj mu je most i suvišan za tu svrhu, jer, ljeti uvijek a i zimi, ako samo ne kiši, na Cetini ima dosta gazova, preko kojih bi mogao preći na mletačko zemljište i bez mosta. To dobro zna i njihov knez u Spljetu, ali mu je on teški neprijatelj, koji ne samo sluša njegove klevetnike nego ih još i štiti. Tim Vukčićevim poslanicima odgovorili su Mlečani 15. listopada, da i oni žele živjeti u miru sa Vukčićem, ali kako mnogo drže do tvrđe i mosta, što ga namjerava graditi, da su mu poslali naročitog poslanika, koji će mu potanko izložiti njihovo mišljenje u tom pitanju[2]). I Vukčić kao da je udovoljio mletačkim željama, jer nema više spomena o tom sporu.

(3. Kralj Matijaš i prve turske provale.) Uto je kralj Matijaš Korvin imenovao hrvatsko-dalmatinskim banom Pavla Spirančića. Prispjevši on u svoju banovinu negdje početkom godine 1460., stade svim silama nastojati oko toga kako bi pridigao propalu bansku vlast i povratio Hrvatskoj sve one gradove i kotare, koji su joj jednoć pripadali, pa tako dođe u sukob ne samo sa sinovima bivših hrvatskih banova braće Petra i Frana Talovaca, nego i sa Mlečanima i sa bosanskim kraljem i sa vojvodom Stjepanom Vukčićem. Stoga dne 23. ožujka 1461. pišu Mlečani svome poslaniku na

[1]) *Listine.* X. 109.
[2]) *Listine.* X. 122—123.

ugarskom dvoru, neka bi sklonio kralja da naredi Spirančiću, da se okani tih novotarija i da živi u miru s mletačkim podanicima[1]). Spirančić je pored svega toga slijedio i dalje u izvađanju svojih namjera, pa je tako počeo dosađivati i Poljičanima[2]), čega su radi Mlečani 23. lipnja naredili svojim knezovima u Šibeniku, Trogiru i Spljetu neka se sporazume s Poljičanima, pa neka se svi skupa opru banu, koji ne sluša naredaba svoga kralja i od kada je došao u svoju banovinu nikad ne prestaje dosađivati mletačkim podanicima[3]).

Spirančić je sada doista pustio u miru Poljičane, jer se prot njega složili još i bosanski kralj Stjepan Tomašević i vojvoda Vukčić[4]), ali te nesrećne razmirice olakotile Turcima zauzeće Bosne, pa eto nove nevolje za ove krajeve. Na njihovu obranu podiže se sada banovac Pavao Tar koji, slijedeći u svemu stope Spirančićeve, moraše ratovati i protiv Turaka i protiv Mletaka, pa tako ne štedio ni Poljičana, koji bili pod mletačkim vrhovništvom. Za to se neki poljički knez Radoš, po svoj prilici Ivanišević, sin Ivana Krstića, nudi Mlecima da će sastaviti četu od hiljadu vojnika, kojom će se staviti na njihovo raspoloženje a na obranu svoga zavičaja protiv hrvatskog bana. Mlečani su 17. svibnja 1470. i primili njegovu ponudu[5]), ali nam dalje o toj Radoševoj četi nije ništa poznato. Uto su učestale turske provale iz Bosne, pri kojima su stradala i Poljica. Dne 4. listopada 1471. mole brački poslanici Mlečane, da bi ih oslobodili teškog nameta uzdržavanja jedne galije, a to s razloga i što su stanovnici otoka siromašni i što su Turci na vratima, pa treba da svakim trenom priskoče u pomoć i Spljećanima i Poljičanima i Omišanima, nu upravo stoga što moraju uzdržavati rečenu galiju, na koju se silimice stavlja cvijet mladosti, nijesu u stanju da njima pomažu, ni da sebe obrane, pa tako Turci dnevice plijene onaj jadni otok[6]).

Te česte turske provale prisiliše napokon i samog Tara da se izmiri sa Mlecima, koji mu stoga u siječnju 1472. daro-

---

[1]) *Listine.* X. 169.
[2]) *Listine.* X. 190.
[3]) *Listine.* X. 177—178.
[4]) *Listine.* X. 190.
[5]) Lago, *Memorie sulla Dalmazia.* Vol. I. p. 435.
[6]) Ciccarelli, *Osservazioni sull' isola della Brazza e sopra quella nobiltà.* Venezia 1802. p. 428.

vaše i hrane i bojnih sprava[1]), ali ne primajući pomoći od kralja Matijaša, nije bio u stanju da odoli Turcima, koji su sve češće provaljivali s mora. Pri tim su provalama trpjeli osobito mletački posjedi, što je stavilo u sumnju Mlečane, da se sve to zbiva dogovorno sa Tarom, pa mu ne samo počeše raditi o glavi, nego još nagovoriše poljičkog plemića Žarka Dražojevića, da mu otme Klis. I Žarko ga se doista pomoću mletačkog kneza u Spljetu, negdje u ožujku i dočepao, ali ga ne izručio Mlečanima kako su se nadali[2]), pa je nešto kasnije poginuo i Tar u jednoj svađi što, pri nekom dogovoru, nastala između njega i spljetskog kneza.

Dok se sve to zbivalo, šuljali su se i Matijaševi izaslanici između mletačkih podanika mameći ih pod njegovu vlast[3]), i tako mu nekako uspjelo privući na svoju stranu Poljičane, pa sada njihovom pomoći htjede se domoći i Spljeta i Omiša. Stoga i neka su zadarski upravitelji već otprije bili obavijestili mletačkog kneza u Spljetu, da dobro pazi na Spljet i Omiš, jer se stvorila neka urota protiv tih mjesta, Vijeće mu Desetorice ponovno 22. ožujka 1473. piše o istoj stvari. U tom mu se pismu javlja kako su Ivan Gregorić, te ujak Žarka Dražojevića knez Radoš i stric mu Matij Dražojević i još jedan četvrti, kojega ime nije poznato, skovali urotu da zauzmu Spljet i Omiš i da njega ubiju. Njih četvorica imala bi ući u Spljet sa jedno stotinjak Poljičana, koji bi došli u omanjim skupinama, pa bi tada svi skupa nasrnuli na gradska vrata i primili u grad oveći broj pješaka, koji bi stali spremni u zasjedi izvan grada. Za to mu se nalaže da dobro pazi na njih, ako bi došli u grad, ali da o stvari ni s kim ne govori, niti poduzme kakova koraka, kojim bi se mogao odati, nego će na gradskim vratima podvostručiti stražu, pa će činiti da svaki Poljičanin i Klišanin, kad dođe u grad, ostavi kod nje svoje oružje, koje će mu se povratiti tek onda kad se iz grada povrati svojoj kući. Obavijestit će o stvari i omiškog kastelana i oštro mu narediti, da se ni on ni vojnici ne smiju, ni po danu ni po noći, odalečiti iz tvrđave, za da se zbog njihove nepažnje ne bi dogodilo koje zlo. U slučaju da bi

[1]) Ljubić, *Ogledalo*. II. 71.

[2]) Ljubić, o. c. p. 71.

[3]) Lamansky, *Secrets d'Etat de Venise*. Saint-Pétersbourg 1884. p. 180—183.

novi ban htio doći u Spljet, ne smije ga se primiti u grad nego samo sa deset osoba pratnje. Napokon je bilo naređeno i upraviteljima u Zadru da budnim okom prate sve što se događa na ovim krajevima, te o svemu s dana na dan izvijeste isto Vijeće Desetorice [1]).

Kada je i spljetski knez Nikola Michiel *22.* svibnja javio Vijeću Desetorice svoju sumnju u vjernost Ivana Petrovića (Ivaniševića [2]), a ono mu na 31. istog svibnja dalo novih naputaka[3]), on se dao na lov poljičkih zavjerenika, pa se nekih i dočepao te ih zajedno sa onim ugarskim podanicima, koje imao u rukama još od usmrćenja banovca Tara, za veću sigurnost otpravio u Mletke. Za oslobođenje svojih podanika zauzeo se je bio sam Matijaš, ali bezuspješno [4]), pa je stoga opet kasnije i ban Damnjan Horvat poslao poslanika u Mletke, da bi ishodio oslobođenje i jednih i drugih. U Vijeću Desetorice pretresalo se je o stvari dne 16. lipnja pa se postavio prijedlog da se odgovori banovu poslaniku, da bi oni rado na to pristali, kako su to prije rekli i kraljevu poslaniku, samo kad bi u koristi kršćanske stvari mogli to učiniti. Jer, kažu, da im stiglo teških tužaba na njih kao one koji su uzročnici, da su mnogi kršćani dopali turskog ropstva. Želeći ipak ugoditi i njemu i kralju, a u nadi da će po tom između njih i mletačkih gradova zavladati dobro susjedstvo, oni su spremni pustiti ih na slobodu, ako im se samo dovoljno zajamči, da Pavao Gregorić i dvojica druga najpogibeljnija ne će više nanijeti ikakova zla mletačkim podanicima ni sami po sebi ni po drugima. Nego taj prijedlog nije prodr'o, pa se je zaključilo da se pusti na slobodu samo šest od zasužnjenih, ali sedmi, Pavao Gregorić kao najpogibeljniji, da se i nadalje zadrži, a to se opravda radi njegove pogibeljnosti [5]).

Taj pokret u prilog Matijašu, što se bio razmahao ne samo u Poljicima nego i po ostalim mletačkim mjestima, mora da je bio jako ozbiljan, jer je Vijeće Desetorice dne 16. kolovoza odlučilo izaslati posebnog odaslanika i da razvidi što se to zgađa po Dalmaciji, a napose u Spljetu, Omišu i Poljicima, i

[1]) Lamansky, o. c. p. 182—183.
[2]) Lamansky, o. c. p. 184.
[3]) Lamansky, o. c. p. 28.
[4]) Lamansky, o. c. p. 184—185.
[5]) Lamansky, o. c. p. 185.

da poduzme sve potrebne korake, da se stvar srećno svrši, pa je odmah u istoj sjednici bio izabran Jakov Marcello [1]). U naputku, što mu ga se izdalo istog dana, nalaže mu se da se odmah stavi na put, pa će stigavši u Zadar, sastati se u četiri oka s onim upraviteljima i potanko se obavijestiti o zavjerama, što se snuju po mletačkim mjestima Dalmacije, a osobito u Spljetu, Poljicima i Omišu. Otole će poći u Spljet, gdje će se također sastati s onim knezom, čije se obavijesti o uroti na vlas slažu sa onima zadarskih urravitelja, te će se i s njim porazgovoriti o stvari, pa će onda obojica suglasno i skladno postupati, da saznadu zgoljnu istinu o prisezi vjernosti, što se kaže, da su je položili Poljičani kralju Matijašu. Doznavši što je u stvari, upotrebit će sva moguća sredstva i da iskorijeni svaku klicu nevjerstva i da ih opet privede na vjernost. Iz Spljeta će poći u Omiš, gdje će također poduzeti sve one mjere, koje mu se učine potrebnim za obranu grada. U slučaju da bi suglasno s knezom spljetskim, našao shodnim odalečiti jednu ili drugu osobu iz Spljeta ili Poljica i dovesti je sa sobom u Mletke, to će učiniti što opreznije moguće. Na svom povratku, kaže mu se napokon, svrnuće se i u sve ostale mletačke gradove po Dalmaciji i propitati se kod dotičnih upravitelja o svim njihovim potrebama, pa će kada stigne u Mletke, o svom djelovanju potanko izvijestiti Vijeće Desetorice [2]).

Jakov Marcello kao da se je zadržao na ovim krajevima sve do pod konac svibnja susljedne godine 1474.[3]), ali na žalost nije poznat njegov izvještaj, koji bi nas potanje uputio u stvar. Svakako nema sumnje, da mu je pošlo za rukom ugušiti zavjeru kao uopće po Dalmaciji, tako napose i u Poljicima, i ako je ostao još po koji nezadovoljnik [4]). Uto su, nešto

[1]) Lamansky, o. c. p. 185.

[2]) Lamansky, o. c. p. 185—186.

[3]) Lamansky, o. c. p. 187.

[4]) Lamansky, o. c. p. 187, 188—189. — I ti nezadovoljnici kao da nijesu mirovali ni unaprijed, pa tako god. 1480. nalazi se jedno poljičko poslanstvo u Budimu, gdje im kralj Matijaš dne 25. srpnja izdaje povelju, kojom obdaruje neke poljičke plemiće i potvrđuje sve stare poljičke povlasti, uz zahtjev da Poljičani ponovno prisegnu mu vjernost i to mu se dojavi posebnim pismom. (*Vjesnik hrv.-slav.-dalmatinskog zemaljskog arkiva*. God. XVI. Zagreb 1914. p. 40—44.)

Sve to nije imalo nikakovih posljedica, jer su Poljičani i nadalje ostali pod mletačkim vrhovništvom, ali iz oskudnih onodobnih vijesti nije

kasnije, naime dne 25. siječnja 1479. Mlečani sklopili mir sa sultanom, pa su ih Poljičani zamolili, da bi se i njih zauzelo u nj, i dne 1. lipnja bi im odgovoreno, da će ne samo pisati knezu spljetskomu da se zauzme za njih kod pontskoga vojvode, koji je pobirao carev harač, neka pusti Poljičane u miru i prijateljski s njima postupa, nego da će također narediti i svome poslaniku, koji će domala poći u Carigrad, da se i on za njih zauzme kod sultana [1]). I održali su tačno riječ, jer su ne samo naredili knezu spljetskom da se zauzme za Poljičane kod pontskog vojvode [2]) i da njihovim obdarenicima redovito isplaćuje udijeljene im opskrbe da uzmognu doskočiti svojim potrebama i da radije ustraju u mletačkoj vjernosti[3]), nego su se također zauzeli za njih i kod sultana, koji je stoga 12. siječnja 1481. naredio sandžaku hercegovačkom da ima pustiti u miru Poljica i sela Rogoznicu i Kučiće, i da im nema niti činiti kakova kvara, niti što od njih tražiti, jer je doznao da pripadaju Mlecima, s kojima je utanačen mir[4]).

U nastavku četovanja sa Matijašem, nijesu uvijek Turci štedjeli ni mletačkih posjeda na ovim krajevima. Premda su u to doba mletačke blagajne po dalmatinskim gradovima bile jako prazne, pa od više vremena ni poljički obdarenici ne primali svojih opskrba, ni spljetski vojnici svojih plaća [5]), nijesu za to Mlečani uzmanjkali da pomažu, koliko su samo mogli, Hrvate u tim borbama, a to poradi svojih dalmatinskih posjeda, i ako su to činili potajno, da ne bi narušili sklopljenog mira. Jedinu iznimku učinili su za Poljičane, pa je stoga 23. listopada 1493. bilo naređeno spljetskom knezu, da se ne bi usudio pomagati javno nikoga drugoga osim jedinih Poljičana [6]).

(4. Ivaniš Nenadić i daljne turske provale.) Mir, sklopljen dne 25. siječnja 1479., nije se narušio sve do godine 1499., pa je tada i bosanski paša provalio u Dalmaciju

---

moguće objasniti ni kako ni za što došlo do toga poslanstva, ni za što sve ostalo bez uspjeha.

[1]) Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata*. a. 1890. n. 2. p. 5.

[2]) Ibidem, p. 4.

[3]) Ibidem, p. 5.

[4]) Pivčević, o. c. p. 27.

[5]) Lamansky, o. c. p. 607, nota 1.

[6]) Ljubić, *Ogledalo*. II. 86—87.

i skučio pod svoju vlast grad Makarsku i sve makarsko primorje ili Krajinu, ali nije uspio da zauzme i tvrdi Omiš [1]). Predviđajući Poljičani kaki im se crni dani spremaju uz novog susjeda, dogovorno sa spljetskim knezom podižu Krajinu i opet je privode pod Mletke, koji im dne 7. listopada 1499. potvrdiše stare povlasti i udijeliše neku neznatnu pripomoć [2]); pa stoga ni otole nikakve koristi Poljičanima, jer već svrhom siječnja ili prvih dana veljače susljedne godine 1500. prešavši turske čete preko Cetine i prodrijevši u Poljica, zarobiše do 150 ljudi [3]). Na što im Mlečani, zabrinuti za Spljet, poslaše u rujnu nešto hrane i sulica, da bi se uspješnije opirali Turcima [4]).

Uto je početkom prosinca došao u Hercegovinu za sandžaka neki Mehmedbeg, koji je imao u Poljicima rođaka jer i sam otole rodom, pa je spljetski knez Petar Trevisan poručio Poljičanima, da niko od njih pod zapelom nevjerstva ne smije poći k njemu. Nu i Mehmed je pisao Marijanu Gregoliću i Ivanišu Nenadiću da dođu k njemu i dao im slobodan prolaz. Netom je za to doznao Trevisan, pozvao je odmah k sebi Nenadića, a kada nije došao poslao je u Poljica svoga kančelira sa još dva odlična spljetska građanina, koji su ga na povratku izvijestili, da su govorili sa Gregolićem i on da ne misli poći k Mehmedu jer tvrdo drži uz Mletke, a tako isto da su se izjavili i neki Didići, koji su se tu slučajno našli, jer nije bilo općeg zbora. Budući ipak dne 28. istog prosinca doznao da su i Gregolić i Nenadić s nekim Didićem Jurjem Sotorica pošli k Mehmedu, on je to istog dana javio u Mletke te nadodao kako je naredio poljičkom knezu, da drži opći zbor i da izvidi što je na stvari, pa ga o svemu izvijesti [5]). O toj istoj stvari izviješćuje opet i Trevisanov nasljednik Jerolim Baffo dne 3. siječnja 1501., veleći kako je doznao od nekih Spljećana, da je pet Poljičana, i to između uglednijih, pošlo da se poklone svome rođaku Mehmedu, a moguće i da Poljica podvrgnu pod tursku vlast, što bi bila stalna propast za ove krajeve,

---

[1]) Sanudo, *Arkiv.* V. p. 14 i 32.
[2]) Ibidem, p. 91.
[3]) Ibidem, p. 92.
[4]) Ibidem, p. 124.
[5]) Sanudo, *Arkiv.* VI p. 177—178.

jer su Poljica odbrana i predstraža i Spljetu i većem dijelu Dalmacije. Onda nadodaje kako je njegov predšasnik bio poslao k Poljičanima svoga pouzdanika Dujma Papalića, da bi doznao što misle i sklonio ih da dođu u Spljet na dogovor, te premda su bili obećali doći, nijesu se još prikazali[1]). Zbor se ipak, kako je želio Trevisan, držao, jer već 7. siječnja javlja Baffo, da su kod njega bili mnogi poljički plemeći, opunovlašteni od svoje općine, pa mu izjavili, kako je istina da su neki Poljičani išli pokloniti se Mehmedu, ali na to nijesu bili odaslani od općine, koja tvrdo pristaje uz Mletke, nu da se uzmognu održati proti Turčinu, treba da im se priskoči u pomoć, pa su za to odlučili poslati u Mletke svoje poslanike. Pripovijeda zatim kako je lijepo i uslužno primio poljičke odaslanike, i kako je opravdao mletačku vladu, da nije ona kriva što obdarenici nijesu još primili svojih opskrba, nego da su tomu krivi njezini činovnici, te im obećao da će se sve urediti[2]). Senat je pohvalio njegovo ponašanje i naredio mu da obznani Poljičane, kako će njihovi poslanici biti dobro došli[3]). Našto je Baffo 19. ožujka javio senatu, da je izvršio njegov nalog te nadodao kako misli da će ti poslanici biti knez Ivan na ime vlastele i neki gospodin Matij na ime Didića[4]).

Kroz to se vrijeme bila porodila i neka nutarnja razmirica između Ugričića ili vlastele i Didića poradi nekoga sela, koje su oboji za se svojatali, pa je spljetski knez Baffo, kako javlja senatu 5. veljače 1501., pošao glavom na lice mjesta, gdje su se bili sakupili svi Poljičani, i toliko je radio i nastojao, da ih je napokon primirio, te su se svi u tome složili, da će svaka stranka izabrati osmericu svojih pouzdanika, koji će doći u Spljet i pred njim izložiti svoje razloge pa se zadovoljiti njegovom presudom[5]). Nema se daljnih vijesti o toj razmirici, ali je stalno da je Baffu nije pošlo za rukom izgladiti, nego tek njegovu nasljedniku Ivanu Antonu Dandolo, koji je naslijedio Baffa dne 22. ožujka 1502., pa mu za to Frano Natalić ispjeva zanosnu pjesmu, u kojoj ga veliča, što je primirio svađena Poljica, jer se bilo bojati, da bi na nje tako za-

---

[1]) Ibidem, p. 170.
[2]) Ibidem, p. 171.
[3]) Ibidem, p. 179.
[4]) Ibidem, p. 206.
[5]) Ibidem, p. 189.

vađene mogao navaliti Turčin i osvojiti ih, što bi bila gotova propast Spljeta, a valjda i cijelog kraja ilirske zemlje[1]).

Sva je prilika da je ta nutarnja razmirica bila uzrokom te je spomenuto poljičko poslanstvo zadocnilo poći u Mletke, pa tako nahodimo da su Mlečani priskočili u pomoć Poljičanima priposlavši im neku isu žita tek u prosincu 1502. Kad im ga je Dandolo porazdijelio, nagovorio ih je da bi za svog kneza izabrali jednog spljetskog plemića, koji bi tri puta na godinu obašao Poljica i krojio pravdu onako kako se običavalo za vreme spljetskog kneza Marina Moro[2]). I doista dne 7. siječnja 1503. bio je opći zbor Ugričića i Didića, na kom su jednoglasno izabrali Augustina Maričića, a dne 9. istog siječnja dvadeset Poljičana, izabranih na zboru, došlo je u Spljet, da mu se prikažu i poklone na ime općine. Javljajući Dandolo to u Mletke, javio je usput i kako mu s raznih strana stigli glasovi, da se Turci spremaju na četovanje[3]). I ti su glasovi sve većma učestavali, pa se već znalo da sandžaci mostarski i erceg-novski sakupljaju svoje čete na Imotskom polju i tu čekaju vojsku, koja će im stići u pomoć od Skenderbaše, a jedan je Imoćanin potajno obavijestio Poljičane, da je sva ta sila namijenjena protiv Poljica i spljetskog polja. Kako su Radobiljani bili sagradili preko Cetine četiri mosta tako široka, da su preko njih mogla prijeći uporedo dva konja, Maričić je naumio porušiti ih radi pogibli pred Turcima, koji su preko njih mogli lasno usrnuti u Poljica. U tu svrhu poruči on 5. veljače Poljičanima da se skupe pod oružje, pa odmah sjutradan do 700 ih na broju pođoše pod njegovim vodstvom do spomenutih mostova. Kad su Radobiljani opazili toliku oružanu silu povukoše se dalje od mostova, a samo neki plemići, dobivši slobodan prolaz, dođoše k Maričiću, da ga upitaju za uzrok, za što hoće da poruši rečene mostove. Kad im je Maričić protumačio da to čini jedino radi Turaka, koji bi preko njih mogli lasno usrnuti u Poljica i popaliti ih, i sami ne samo pristadoše na to da ih se poruši, nego ih i pomogoše rušiti, osobito kad im se zajamčilo, da će ih moći iznova podignuti netom prestane pogibao, pa se još

---

[1]) Pavić, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.* Sarajevo 1903. p. 99—100.

[2]) Sanudo, *Arkiv.* VI. p. 230—231.

[3]) Ibidem, p. 237.

obvezaše i na to, da će obavijestiti Poljičane o svakom kretu Turaka, neka se uzmognu spremiti, da ih dočekaju i odbiju. Tolika sprema nije bila uzaludna, jer netom su Turci doznali i da su mostovi porušeni i da su Poljičani već pod oružjem, razišli su se i povratili svojim kućama [1]).

Mlečani su međuto dne 14. prosinca 1502. sklopili bili mir sa sultanom, pa premda je to bilo proglašeno i u Poljicima [2]), neki su mletački prognanici i neki Poljičani slijedili ipak nanositi škoda Turcima, s čega se protiv njih u kolovozu 1503. izdalo strogih mjera [3]). Javljajući kasnije, dne 28. studenoga, spljetski knez Jerolim Bernardo svojoj vladi, da su Poljičani ponovno izabrali za kneza Agustina Maričića, koga uvelike hvali, nadodao je, da je i on naredio javnim proglasom, da se nema činiti ikakove štete Turcima, s kojima je utanačen mir, i kako su taj proglas čula i tri Turčina, koja se tu slučajno desila, a i vojvoda Žarko Dražojević, koji se je sasvim dobro podnio [4]). Bilo se je dakle nadati, da će se sada i u Poljicima stvari srediti i zavladati mir, ali se, na žalost, događaji razviše sasvim protivno. Kad su se ono primirili Poljičani iza dolaska Mehmedbega za sandžaka u Hercegovinu, Gregolić je dobio neku malu opskrbu, a jedan mu brat i sinovac bili su primljeni u mletačku službu [5]), dočim se je nasuprot Nenadić odalečio iz domovine i stupio u službu najprije u Mantovi a kasnije u Bolonji, pa je otole ne zna se kako bio zatočen od Mlečana u tvrđavu veronsku, otkle je svrhom god. 1506. pobjegao i pošao u Hercegovinu k svome bratu, koji je bio vojvoda mostarski, pa je otole stao provaljivati u mletačke posjede, kako su zadarski upravitelji 23. siječnja 1507. izvijestili Vijeće Detetorice i javili mu da su posebnim brodom naredili spljetskom knezu neka ga nastoji uhvatiti [6]).

Nenadić se nije zadovoljio ni tim, nego je htio od Mlečana otrgnuti i Poljica. Kad je ono 19. siječnja 1503. knez spljetski Dandolo javio u Mletke da su Poljičani izabrali za svog

---

[1]) Ibidem, p. 235—236.
[2]) Ibidem, p. 241.
[3]) Ibidem, p. 247.
[4]) Ibidem, p. 265.
[5]) Ibidem, p. 205.
[6]) Lamansky, o. c. p. 433 i 39; sr. Sanudo, *Arkiv* VI. p. 310.

kneza spljetskog plemića Agustina Maričića i da su sada zavladali tako prijateljski odnošaji između Poljičana i Mlečana kakovi nijesu postojali od više godina, nadodao je odmah, da ti dobri odnošaji ne će potrajati ni jedan sat, ako se povrati u domovinu neki »Mathias de Sich«[1]), što jasno svjedoči, sa svim protivnim Dandolovim uvjeravanjem, da je u Poljicima bilo još nezadovoljnika, koje su i sami Mlečani pomnožavali ne vršeći svojih obveza napram poljičkim obdarenicima, te su isti namjeravali poslati za to i poslanike u Mletke[2]). Nije stoga Nenadiću bilo teško naći privrženika. I doista u rujnu 1508. javlja u Mletke spljetski knez Malipiero kako su se Poljica pobunila i ne će da priznaju više mletačke vlasti, nego dapače hoće da pređu pod tursko vrhovništvo[3]). Istu stvar dojaviše u Mletke i ostali mletački upravitelji po Dalmaciji[4]), pa ponovo i sam Malipiero, koji tom zgodom nadodaje i to, da je bio pozvao neke Poljičane k sebi na dogovor, ali da nijesu htjeli doći[5]). Taj preokret počeo je zabrinjavati Mlečane, pa se za to pozvalo Nenadića u Mletke i dalo mu se slobodan prolaz, a kada se ne odazvao, Vijeće mu je Desetorice opet 19. rujna poručilo po spljetskom knezu Malipieru neka slobodno dođe u Mletke pod vjerom već mu izdanog slobodnog prolaza, jer u slučaju da se ne bi kroz deset dana odazvao tome ponovnom pozivu, smatrat će ga se odmetnikom i kao proti takovu postupati. U bojazni da se ne će ni sada odazvati naredilo se je Malipieru, neka nađe koga pouzdana čovjeka, koji će ubiti Nenadića, a za nagradu može mu obećati do pet stotina dukata i kad bi i sam bio u progonstvu, dozvolit će mu još i slobodan povratak u domovinu. Ne nađe li pak take pouzdane osobe, koja bi potajno ubila Nenadića, neka ga tada javno proglasi odmetnikom i ucijeni sa spomenutom svotom[6]). Uto je i trogirski knez Aleksandar Viaro svojim pismom od 13. listopada javio Vijeću Desetorice kako je našao jednog fratra, koji će poći u Poljica da se sastane s Nenadićem i da ga, po mogućnosti,

[1]) Sanudo, *Arkiv.* VI p. 237.
[2]) Ibidem, p. 267. i 269.
[3]) Ibidem, p. 310.
[4]) Ibidem, p. 310.
[5]) Ibidem, p. 310.
[6]) Lamansky, o. c. p. 36.

skloni neka se opet povrati na pokornost mletačke vlade. Na to je Vijeće odgovorilo Viaru 3. studenoga hvaleći njegovu revnost i naređujući mu neka usmeno, a nipošto pismeno, saopći spomenutom fratru kako će Vijeću biti milo, ako uspije, i neka kaže Nenadiću da može slobodno pod vjerom već mu izdanog slobodnog prolaza doći u Mletke, gdje će ne samo biti dobro došao, nego će mu se dati i takova opskrba da će moći udobno živjeti[1]). Uz to pismo, koje se imalo pokazati i spomenutom fratru, primio je Viaro i jedno drugo, u kome mu se nalaže neka javi Malipieru, da za desetak petnaest dana ne poduzimlje nikakova koraka protiv Nenadića, i neka mu uruči i za nj priklopljeno pismo, kojim mu se naređivalo, da se u tom poslu ima vladati po Viarovim napucima[2]). U slučaju pak da bi Viaro predviđao, da od svega toga ne će biti nikakove koristi, tada će ne samo zadržati kod sebe rečeno pismo, nego dapače ne će ikomu živu o toj stvari govoriti[3]).

Vijeće Desetorice kao da se nije nadalo uspjehu ni od tih mjera, ili su mu možda stigla nova kakova izvješća, pa je u sjednici od 8. istog studenoga zaključilo odaslati posebnog providura, da učini kraj svima tima novostima i odmah izabralo za taj posao Ivana Diedo[4]). U naputku, izdanu mu 23. istog mjeseca, kaže mu se, da mu je poznato kako Nenadić, pokle je pobjegao iz Verone, nije prestao niti prestaje da muči Poljičane, koje hoće da prigne na svoju ruku i da ih pokori Turčinu, pa se je tako cijelo pučanstvo podijelilo u dvije stranke, te bi lasno mogli prijeći pod tursko vrhovništvo, a to bi bila gotova propast za cijelu Dalmaciju. Zatim mu se kaže, da će mu biti predani prijepisi svih izvještaja, koji su u tom poslu stigli od knezova iz Spljeta i Trogira, kao također i svih naredaba, koje je isto Vijeće upravilo rečenim knezovima. Iz tih spisa on će potanko doznati i što je Nenadić zla učinio i što se je protiv njega poduzelo, i kako je sa svom svojom obitelji pobjegao u Tursku. Onda mu se još napominje, a što mu je i bez toga dobro poznato, jer već prije bio općim providurom na ovim stranama, od kolike su

[1]) Lamansky, o. c. p. 37.
[2]) Lamansky, o. c. p. 28.
[3]) Lamansky, o. c. p. 37.
[4]) Lamansky, o. c. p. 39; Sanudo, *Arkiv* VI. p. 310.

vrijednosti po Mletke Poljica i sa svoga položaja i sa drugih svojih vrlina, zato neka se bez oklijevanja stavi na put. Najprije će se svrnuti u Trogir, gdje će se kod onoga kneza potanko o svemu obavijestiti i narediti mu da ga s dana na dan oznani o svemu što bi nova doznao. Stigavši u Spljet, sastat će se i s onim knezom i izložit će mu uzrok svoga dolaska, pa će pozvati na sastanak i sve spljetsko pučanstvo i javiti mu kako je poslan na ove krajeve, da se postara za mirno življenje svih mletačkih podanika i kako je na putu čuo o bijegu Nenadića u Tursku i o zalima, koja je učinio Poljičanima, pa da je stoga odlučio poći i u Poljica, da i onamo uspostavi red i mir. Zatim će prizvati preda se i nekoliko od najuglednijih Poljičana, kojima će ozbiljnim i lijepim načinom izložiti kako su oni mili, kao niko drugi, Sinjoriji i koliko ista žali štete, što su pretrpjeli od Nenadića, pa će ih potješiti i nagovoriti, neka ustraju u vjernosti i hrabro se opru Nenadiću, jer će tim načinom osujetiti sva njegova rovarenja, pa će ih napokon uvjeriti kako će im se uzdržati i sve dosadanje opskrbe. U slučaju pak da bi mu Nenadić javio da se želi izmiriti, neka mu ne samo izda novi slobodan prolaz, nego neka mu za veću njegovu sigurnost, dade i pratnju do Mletaka, gdje će biti rado primljen i bogato opskrbljen. Napokon mu se nalaže, da se iz Dalmacije ne smije povratiti do novih odredaba i uoblašćuje ga se da poduzme sve one mjere, koje cijeni potrebnim za sigurnost onih mjesta [1]).

Diedu je uspjelo primiriti Poljičane, a Nenadić, koji se nije pokorio, bio je udaren progonom, na što je s jakom četom provalio u Poljica i porobio dva sela, kako je o tom izvijestio spljetski knez svoju vladu negdje u ožujku 1509. [2]), a malo iza toga našli su se u Mlecima i poljički poslanici za razne potrebe svoje domovine, kao i za to da mole zaštitu protiv toga silnika, pošto je providur Diedo bio već otputovao put Senja [3]), otkle je početkom susljednog travnja stigao u Mletke [4]).

Poljičani su domala stjerali Nenadića u takav škripac, da mu nije ostalo druge nego se izmiriti s Mlečanima koji ga, u

[1]) Lamansky, o. c. p. 39—41.
[2]) Sanudo, *Arkiv.* VI. p. 314.
[3]) Ibidem, p. 314.
[4]) Ibidem, p. 314.

ratu protiv Cambrayske lige, poslaše odmah na ratište[1]), gdje se je toliko odlikovao, da su ga već 30. prosinca iste godine 1509. imenovali vitezom[2]), i dozvolili mu da se povrati u Dalmaciju i sakupi četu od pet stotina turskih konjanika, s kojom će doći na njihovu službu u Italiju[3]).

Da bi uspješnije utvrdili svoju vlast u Poljicima, Mlečani su, netom ih Diedo primirio, imenovali za Omiš i Poljica izvanrednog providura u osobi Alviža Capello[4]), ali je već 27. listopada 1510. bio opozvan i uopće ta čast dokinuta[5]). Capello je bio veliki prijatelj Nenadićev, a tako i hercegovački sandžak Hasumbeg, koji zadovoljan što su Mlečani pomilovali Nenadića, javio je Capellu da želi s njim živjeti u dobru susjedstvu, pa za to da će pustiti na slobodu ono tridesetak Poljičana, što ih je u dva puta bio zarobio, i da će povratiti i svu zaplijenjenu stoku, koje je bilo veliko mnoštvo. U tom prijateljskom smislu odvratio je i Capello Hasumbegu, koji je tada došao sa svojom vojskom u Duvno i Imotski, te popalio do dvjesta kuća, što turskih što drugih zločinaca, koji su nanosili kvara mletačkim podanicima, a njegovi predšasnici nijesu protiv njih ništa poduzimali, nego su ih pače i štitili. O svemu je tomu Capello izvijestio svoju vladu dne 8. travnja 1510.[6]). Malo iza toga, naime 22. istog travnja, Turci su ipak, na broju ih 300 konjanika i 300 pješaka, pod izlikom da idu na mletačku službu, pošli sve do Omiša, pa su na povratku zarobili do 120 osoba i učinili velikog kvara[7]), ali ni ta upadica nije pokvarila dobrih odnošaja, koji se dapače još većma ustališe, kada je susljednog svibnja vojvoda imotski Hadar, na ime sultana, javio Alvižu Capello, da je slobodno Spljećanima, Poljičanima i drugim mletačkim podanicima trgovati po turskim krajevima, a da im ne će niko nanijeti štete ni u njihovim osobama, ni u njihovim stvarima[8]). Sa svim tim kao da ipak nije bilo naj-

---

[1]) Ibidem, p. 317—318.
[2]) Ibidem, p. 321.
[3]) Ibidem, p. 323.
[4]) Ibidem, p. 323 i 324 i passim.
[5]) Ibidem, p. 360.
[6]) Ibidem, p. 334.
[7]) Ibidem, p. 341—342.
[8]) Ibidem, p. 343—344.

bolje Poljičanima, jer se njihovi poslanici nalaze u Mlecima već susljednog lipnja s popratnim pismom Alviža Capello, koji uz neke druge stvari, kojih se ne spominje, preporučuje i to da se udijele opskrbe nekim Poljičanima[1]), pa malo dana kasnije i opet preporuča iste stvari i javlja, da su se izmijenili turski sandžaci[2]). Premda su poljički poslanici više puta molili da ih se opremi te im se potvrde i udijeljene opskrbe i dadu neke druge pripomoći, da uzmognu uzdržati straže i slati uhode[3]), u Mlecima su zatezali s njihovom opremom sve dok se nijesu potpuno uvjerili da su s izmjenom sandžaka prestali i oni dobri odnošaji, što se bili počeli ustaljivati između njihovih i turskih podanika, pa su ih tako opremili tek negdje svrhom srpnja, udovoljivši im u svima zahtjevima[4]).

Kroz to vrijeme sakupio je bio Nenadić svoju četu i s njom pošao na ratište u Italiju, ali s raznih razloga jedan dio već u studenom povrati se k svojim kućama[5]). Kad su stigli u Spljet ponudio im je Capello svoje usluge, ali ih oni odbiše iz straha da im se ne bi oduzelo nekoliko kršćanskih dječaka i mnoštvo drugih kriomština, što imahu sa sobom. Netom je doznao za njihov povratak banovac Grgur, pozva u pomoć i Poljičane da s njim zajedno na njih navale, što oni i učiniše, kada se na putu iz Spljeta u Makarsku radi zla vremena s brodom zaustavili pod Omišem. Capello u svom izvještaju od 22. istog studenoga potanko opisuje što poduzeo da ih spasi, ali sve uzaludno, jer ga ne htjeli slušati ni sami Omišani, pošto i svaki od njih imao koga uz banovca, pa tako od četrdesetpetorice, što ih bilo, četiri poginula, trideset i šest bilo zarobljeno, a samo se petorica spasilo[6]).

Već spomenuta izmjena sandžaka, a možda ponešto i ta upadica, imale su za posljedicu da su Turci opet nastavili svoja četovanja i češće i žešće, pa već 9. ožujka 1511., jedne nedjelje, bili su saslušani u senatu poljički poslanici i pročitano jedno pismo spljetskog kneza Andrije Basegio, u kojem se opi-

---

[1]) Ibidem, p. 346.
[2]) Ibidem, p. 347.
[3]) Ibidem, p. 350.
[4]) Ibidem, p. 352.
[5]) Ibidem, p. 360
[6]) Ibidem, p. 360—364.

sivalo žalosno stanje ovih krajeva zbog šteta, što ih nanose Turci [1]). O tim i susljednim turskim provalama govorio je i spljetski nadbiskup Bernard Zane u prvoj sjednici općeg lateranskog sabora, koja se obdržavala 10. svibnja 1512., opisujući najcrnjim bojama nevoljno stanje ovih krajeva. Turci su naokolo Spljeta grozno harali i sve, staro i mlado, u sužanjstvo vodili, a i na sami Spljet jurišali, pa je i on, nahodeći se u crkvi pri svetim obredima, morao češće svlačiti sa sebe crkveno ruho, pograbiti mač i pohitjeti na gradske zidine i da bodri nevoljni puk i da se sam bori [2]).

Kao da je bilo malo tih nevolja sa strane Turaka, pojaviše se još i domaći neredi na Hvaru [3]). Da ih smiri bi poslan Sebastijan Giustiniani, koji iskali sav svoj plemićki ijed na nedužnom onom pučanstvu. Namjesto da mu zadovolji pravednim željama, on je sakupio do osam stotina ljudi između Poljičana, Bračana, Zadrana, Šibeničana i Trogirana, i tom četom, kojom mogao braniti ove krajeve od Turaka, navali on 28. kolovoza 1512. na Vrbovsku i strašno je opljačka [4]).

II. Tursko vrhovništvo.

1. Poljica do kandijskog rata.

(1. Priznaju tursko vrhovništvo.) U svibnju 1512. naslijedio je Bajazita II., ratoborni mu sin Selim I. Za njegova vladanja (1512.—1520.) još više nego li za očeva mu stradale su hrvatske zemlje. Već 19. lipnja 1513. spljetski knez Bernardin da Riva nabraja u svom izvještaju u Mletke kako su Turci zauzeli Čačvinu, Sinj i Nućak, što ga bio sagradio Žarko Dražojević, te jadikuje da im ne ostaje nego osvojiti Klis, pa su međašnici sa Spljetom [5]). Od toga trena žalostan je bio položaj Poljičana jer, počinjući gotovo od Omiša pa sve do Klisa, bili opkoljeni od Turaka, koji uprli sve sile da se i Klisa dočepaju [6]). U takom položaju, nemajući

[1]) Ibidem, p. 366.

[2]) Farlati, III. p. 427.

[3]) O uzrocima tih nereda isporedi: Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 105.

[4]) Sr. Sanudo, *Arkiv*. VI. p. 378 i 379—383; isporedi još: Ljubić, *Ogledalo*. II. p 106.

[5]) Sanudo, *Arkiv* VI. p. 399; isporedi još pp 398—399, 400, 402.

[6]) Ibidem, p. 402—403.

u svojoj domovini nikakovih tvrđava, a ne nadajući se niotkle izdašnoj pomoći, nije im preostalo druge nego ili se pokoriti ili izginuti. Oni su stoga stupili u pregovore s Turcima za svojevoljnu predaju, ne bi li spasli što se spasiti dade, ali kako su se vodili ti pregovori nije poznato. Sve što se o tom za stalno znade jest ono, što Sanudo prenosi iz izvještaja, što ga je učinio u mletačkom senatu negdje u veljači 1514. bivši spljetski knez Ivan Anton Dandolo. Iz njega se saznaje da su se Poljičani nagodili sa Turčinom i obećali mu plaćati godišnji harač, kao i to da je bilo još i drugih uvjeta, pod kojima su se predali, ali ih na žalost ne spominje, nego samo kaže da ih Dandolo ima popisane uza se. Nadalje je Dandolo donio sa sobom i prijepis jednog pisma, kojim sultan nalaže sandžacima da lijepo postupaju sa Poljičanima, koji su postali njegovi podanici [1]).

(2. Uskraćuju ugovoreni harač.) Ni Klišani nijesu mogli dugo prkositi silovitom Turčinu, pa su se i oni, kako je javio u Mletke negdje u rujnu 1515. spljetski knez Mafio Michiel, s njim nagodili tako da će mu puštati slobodan prolaz preko Klisa u spljetski kotar, a Turci će im za to na povratku predati svu zaplijenjenu stoku, pridržavajući za se samo zarobljene kršćane [2]). Nego kada je godine 1523. postao kliškim kapetanom glasoviti Petar Kružić, kao da se i Poljičani počeli pitati nadom, da bi se mogli otresti turskog gospodstva, pa godine 1527. počeli ne plaćati ugovorenog harača [3]), ali ih to skupo stalo, jer im za to crna osvanula godina 1530., o čem domaći jedan izvor ukratko javlja, da je sandžak hercegovački Ahmetbeg došao pod Klis, otkle je 17. kolovoza svalio se na Poljica i Krajinu i poharao ih ognjem i mačem [4]), a Poljičani da su se susljedne godine s njim izmirili [5]).

O toj pogibiji Poljica ima se nešto opširnijih vijesti kod Sanuda.

Prve glasine o dolasku Turaka počele se bile pronositi već u ožujku 1530. [6]), pa su toga radi Poljičani otpravili u

[1]) Ibidem, p. 409.
[2]) Ibidem, p. 458—459 i 461.
[3]) Sanudo, *Starine.* XVI. p. 169.
[4]) *Arkiv.* IV. p. 50.
[5]) Ibidem, p. 50.
[6]) Sanudo, *Starine.* XVI. p. 163, 164, 165, 166, 167.

Carigrad poslanike, ne bi li kako od sebe odvratili tešku nesreću, koju su predviđali. Na žalost, kada onamo stigli, obavljale se neke svečanosti, pa ih se ne primilo sve do po svršetku istih, a tada su se nagodili da će dati sultanu sedmi dio svojih dobara i još toliko po kući[1]), ali je sve bilo uzaludno jer prije njihova povratka, Turci pod vodstvom hercegovačkog sandžaka Ahmeta 12. kolovoza stigli pod Klis, kako je odmah sjutradan javio u Mletke trogirski knez, veleći da su došli za to da udare na Poljica, koja im već od tri godine ne plaćaju ugovorenog harača[2]). Uz Ahmeta bilo je preko deset hiljada vojnika, što konjanika a što pješaka[3]).

Dne 17. istog kolovoza javio je u Mletke trogirski knez Alviže Calbo, da se je Ahmet toga jutra zaputio u Poljica i da je pridržao uza se trista Poljičana, koji su mu se došli pokloniti sa darovima[4]). Dne 25. kolovoza čitani su u senatu prvi izvještaji knezova spljetskog, trogirskog i šibenskoga o propasti Poljica[5]), koje su oni i kasnije upotpunjavali. Tako između ostalih i spljetski knez Andrija Marcello javlja, da su tom zgodom Turci popalili do dvjesta poljičkih kuća i da se je sandžak povratio u Hercegovinu, te je svom izvještaju priklopio i jednu izjavu nekog Poljičanina, u kojoj se opisuje ta poljička pogibija[6]).

Kada se je Ahmet odalečio s vojskom, stali su Poljičani da se na svojim brodicama strašno svete Turcima i plijene njihove posjede pri moru, kako je o tom izvijestio u Mletke opći providur Ivan Diedo, a tom poljičkom mornaricom, da je upravljao neki »Versaicho Dalmatin«[7]).

Da ne bi Turci izvršili svojih prijetnja te oplijenili spljetsko i kaštelansko polje, jer tobože i Kaštelani i Spljećani pružali Poljičanima zakloništa[8]), uprli su Mlečani sve sile da izmire Poljičane sa Turcima, što im, posredovanjem nekog Ivana Krstitelja Donado, i pošlo za rukom već početkom li-

[1]) Ibidem, p. 171.
[2]) Ibidem, p 169.
[3]) Ibidem, p. 170.
[4]) Ibidem, p. 170.
[5]) Ibidem, p. 170.
[6]) Ibidem, p. 171. Isporedi još na str. 170 izvještaj trogirskog kneza od 22. kolovoza i jedan prvašnji istoga Marcello.
[7]) Ibidem, p. 173.
[8]) Ibidem, p. 170.

stopada[1]). Da ni Turcima nije prošlo u Poljicima sve glatko, dokazuje nam jasno okolnost, da su se Poljičani morali s njima miriti, jer što bi se mirili, da samo bili opljačkani, a oni njima ništa ne opravili, kad i onako njihovi podanici? I doista predaja nam pučka priča o junaštvu mlade junakinje Mile Gojsalić, koja se tada žrtvovala za spas domovine. Dok su Turci bili utaboreni pod Gracem u selu Gatima došla je ona k poljičkim junacima, koji se bili sabrali u mosorske vrleti, da otole vrebaju zgodan čas za navalu, pa im ispričala kako je naumila poći do sandžaka ne bi li ga zatravila svojom ljepotom te joj pošlo za rukom dignuti u zrak tursku barutanu, neka oni uzmognu tada navaliti na smetene Turke i razbiti ih, da ne bi popalili i otsala Poljica, kako su već popalili Srinjine, Tugare i Gata, kuda prošli dolazeći ispod Klisa preko Žrnovnice. Što rekla, to izvršila, a poljički junaci, kojih bilo jedno tisuću na broju, navalili na smetene Turke i mnoštvo ih poubijali, a još više natjerali na skok Ilinac, gdje našli smrt u vrtoglavu sunovraćaju[2]).

(3. Darovana Alvižu Gritti.) Poslije mohačke bitke dne 29. kolovoza 1526., gdje je uz cvijet velikaša poginuo i mladi kralj Ljudevit II., nasta za ispražnjeni prijesto očajna borba između Ferdinanda Austrijskoga, koga Hrvati izabraše svojim kraljem na mlado ljeto 1527., i Ivana Zapolje, kojega već prije mađarski velikaši priznaše svojim kraljem. Da odoli svome takmacu združi se Zapolja s Turcima i njihovom pomoću prodiraše s juga u Hrvatsku, da je za se predobije. Stoga su Turci često opominjali Mlečane da ne pružaju pomoći kliškom zapovjedniku Petru Kružiću, koji je pristajao uz Ferdinanda. Posrednikom između Zapolje i sultana bio je Alviže Gritti, nezakoniti sin mletačkog dužda Andrije Gritti, a rodio mu se oko godine 1480., dok još bio trgovcem u Carigradu. Alviže je ubrzo postao ljubimcem sultana Sulejmana II., koji mu pokloni Senj, Klis i Poljica.

[1]) Ibidem, p. 172. — Nesuglasnost te vijesti, po kojoj su se Poljičani izmirili sa Turcima već u listopadu 1530., i one spomenutog domaćeg ljetopisca, koji kaže da je to izmirenje slijedilo susljedne godine, dade se izgladiti time, što je onaj ljetopisac bio svećenik, koji doznavši za to izmirenje tek poslije prve nedjelje prišašća, koja je god. 1530. padala na 27. studenoga, brojio je godinu »more ecclesiastico«, što je često bivalo kod svećenika i redovnika.

[2]) Sr. Pivčević, *Pomen nekolicine Poljičana.* Spljet 1907. p. 53—58.

Ne zna se zapravo kojim povodom, ali svršetkom godine 1531. nalazili su se poljički poslanici u Carigradu, otkle su javili, da je sultan darovao Poljica Alvižu Gritti. Tu su vijest donijeli neki Poljičani dne 27. siječnja 1532. trogirskom knezu Alvižu Calbo, koji ju je istoga dana javio u Mletke[1]). I mletački poslanik u Carigradu obavijestio je Mlečane, kako mu je javio Alviže Gritti, da mu je sultan poklonio Senj, Klis i Poljica, i da će poslati jednog svog čauša k amošnjim sandžacima, neka mu predadu ta mjesta, pa će on, netom primi u svoje ruke Klis, porušiti onu novosagrađenu tvrđavu na Solinu, koju sultan uzdrži jedino za to da zapriječi dostavljanje pomoći Kružiću[2]). Dne pak 4. ožujka javlja opet Calbo kako mu je dojavio Jerko Vitturi, da je jutros sa mnoštvom konjanika došao u Sinj glavom Alviže Gritti, ali se odmah istog dana u drugom pismu, pisanu na četiri ure noći ispravlja, da nije došao glavom Alviže Gritti, nego njegov namjesnik Ivan Gritti, koji će na njegovo ime zauzeti Poljica[3]). I taj drugi Calbov izvještaj bio je netačan u oznaci imena, jer Grittijev namjesnik zvao se zapravo Nikola Querini. Njemu, kao svome namjesniku za Klis i Poljica, dao je Gritti potpunu vlast, da ih na njegovo ime zaposjedne, da u njima pobire prihode, da kazni zločince i sve drugo čini kao da bi on sam tu bio glavom nazočan[4]). I Querini je doista odmah 4. ožujka bio u Poljicima i primio ih u svoju vlast[5]), pa je pozvao na predaju i Klišane, koji su s istom zatezali, jer bio odsutan zapovjednik Kružić[6]). Nato je Querini odstranio Turke iz tvrđave na Solinu i zamijenio ih sa Poljičanima[7]), bez sumnje tom namjerom da dokaže Klišanima kako su ga kod njih Spljećani oklevetali veleći da je on Turčin i da sve što radi, radi na korist tursku[8]). I postigao je cilj, za kojim

---

[1]) Sanudo, *Starine*. XVI. p. 197.
[2]) Ibidem, p. 199—200.
[3]) Ibidem, p. 205—206.
[4]) Sanudo, *Starine*. XXI. p. 145.
[5]) Sanudo, *Starine*. XXI. p. 134—135 i *Starine*. *XVI*. p. 207.
[6]) Sanudo, *Starine*. XXI. p. 135, 140—141, 147; Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 136.
[7]) Sanudo, *Starine*. XXI. p. 150.
[8]) Ljubić, *Ogledalo*. II. 136

težio, jer mu se tada 30. svibnja predaše i Klišani [1]), te mu prisegoše i vjernost [2]).

Querini je sada stao snivati da pomoću Poljičana zauzme i Senj [3]), ali se prevario u računima, jer s postupkom Klišana ne bio sporazuman i Kružićev zamjenik Toma Gvozdanović. On je stoga obavijestio o svemu tomu Kružića, koji tada dođe potajno sa jedno trista ljudi, pa mu ne samo 3. kolovoza, dok je Querini bio na nekom sajmu u Poljicima, ote Klis [4]), nego mu 17. susljednog rujna ote i tvrđavu na Solinu [5]).

U onodobnom darmaru neprestanog čarkanja nije se puno pazilo na granice, te je svak prisvajao što mogao, čega su se radi Mlečani postarali kod sultana za uređenje međaša. I sultan se pokazao sklon Mlečanima pa naredio da im se povrati sve što im bilo ugrabljeno [6]). Oni su stoga ponovno stali nastojati da im se povrate i ona dva sela, što ih još godine 1515. bili ugrabili neki Poljičani Juran Ugrinović i Stjepan Nikolić, pa im ih nijesu više povratili pored svega njihova napiranja [7]). Videći dobro raspoloženje sultanovo, spljetski je knez Lunardo Bollani bio nagovorio i stanovnike poljičkog sela Podstrane da se odmetnu od Querinija i da pošalju u Mletke svoga poslanika, da ih prime pod svoju vlast, pa je i to pitanje, kao i ono već spomenutih dvaju sela, bilo povjereno na riješenje bosanskom paši i zadarskom vojvodi [8]).

Riješenje pitanja dugo se otezalo [9]), i Mlečani nijesu dobili Podstrane [10]), ali je Querini, netom doznao da su Podstranjani odaslali u Mletke svoga poslanika, stao ih na razne načine mučiti i zlostavljati, kako je isti Bollani do tri puta izvješćivao u Mletke u siječnju i veljači 1533. [11]).

---

[1]) Sanudo, *Starine*. XXI. p. 152; isporedi još stranice 152—153.
[2]) Ibidem, p. 155.
[3]) Ibidem, p. 159.
[4]) Ibidem, p. 174; sr. još *Starine*. XXIV. p. 161.
[5]) Sanudo, *Starine*. XXIV. p. 184, 185, 188, 189, 190, 192, 193.
[6]) Sanudo, *Starine*. XXV. p. 121.
[7]) *Monumenta*. VI. p. 163; Sanudo, *Starine*. XXIV. p. 184.
[8]) Sanudo, *Starine*. XXV. p. 104—105 i 107.
[9]) Ibidem, p. 121.
[10]) *Monumenta*, VIII. p. 105.
[11]) Sanudo, *Starine*. XXV. p. 104, 105, 107, 109.

Malo iza toga, negdje u travnju, pošao je Querini u Mletke k svojoj kući[1]), pa se amo pronio glas, da ga je Gritti opozvao s časti svoga namjesnika[2]), sva je prilika za to što nije znao ni mogao osvojiti Klisa. Netom se stoga povratio iz Mletaka, stao se dogovarati s nekim Klišanima, da bi mu, dok je Kružić izočan, izdajnički izručili Klis. I našao je tri izdajice, s kojima je utanačio, da će mu ga predati u noći između 30. lipnja i 1. srpnja, ali je Kružićev zamjenik na vrijeme otkrio urotu i stvar osujetio[3]).

U lipnju susljedne godine 1534. sandžaci bosanski i hercegovački podsjedali su Klis za dvadeset i osam dana i na nj iz topova gruvali, dok nije došao Alviže Gritti i pozvao Kružića na predaju, koji mu obeća da će se predati, ali jedino na zapovijed Ferdinandovu. Kako se tada vodili pregovori o miru između Zapolje i Ferdinanda, Gritti je na to obećanje otpravio Turke ispod Klisa, a sam pošao u Erdelj, gdje je u listopadu pao žrtvom osvete svoga neprijatelja Ivana Mailath[4]).

(4. Bezuspješno nastojanje da se otresu turskog jarma.) Što je bilo s Poljicima iza smrti Grittijeve, nema se nikakove vijesti po dosad poznatim izvorima. Kada su dne 12. ožujka 1537. Turci osvojili Klis i počeli prodirati u mletačke posjede, te otole nastale izmjenične zadjevice, Poljičani odluče da se stave pod mletačko vrhovništvo. U tu svrhu poslaše k duždu Andriji Gritti svoje poslanike Franu Ivaniševića, Marka Andrijaševića i Andriju Čubrijanovića, koji mu izjaviše namjeru Poljičana stupiti pod njegovo okrilje i izložiše mu također uvjete pod kojima žele to učiniti. Dužd se rado odazva njihovoj želji te dne 15. studenoga 1537.

---

[1]) Ibidem, p. 119.

[2]) Ibidem, p. 126.

[3]) O tome je izvijestio u Mletke i opći providur Nikola Trevisan iz Šibenika dne 3. srpnja, veleći da je Querini bio došao pod Klis sa 800 Poljičana (*Starine*. XXV. p. 126), i spljetski knez L. Bollani odmah 1 srpnja, ali on ne spominje toga dolaska Poljičana sa Querinijem pod Klis. (Ibidem p. 127.) Jesu li dakle ili nijesu Poljičani sudjelovali kod toga pothvata nije jasno, no svakako netom se je Kružić povratio u Klis, provalio je noću u neko poljičko selo (po svoj prilici Sitno, jer najbliže) i porobio ga, izranivši nekoliko ljudi i zaplijenivši znatno mnoštvo stoke velikoga i maloga zuba. (*Starine*. XXV. p. 128.)

[4]) Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 137.

zajedno sa Vijećem Desetorice izda pod zlatnim pečatom dukalu, kojom zajamčuje Poljičanima sve njihove povlasti i običaje, po kojima će se oni odsele kao i dosele vladati i upravljati, i po kojima će njihovi suci pravdu krojiti toliko u karnim koliko u građanskim poslovima, ostajući opterećenoj strani slobodan priziv na mletačke vlasti. Kako Poljičani nijesu imali u svojoj domovini utvrđenih mjesta, gdje bi mogli zakloniti svoje obitelji i svoje stvari kada bi išli u rat, bilo im je dopušteno da u slučaju pogibli mogu i svoje obitelji preseliti na mletačko zemljište i sve svoje stvari, navlastito vino, sa sobom prenijeti, a da za to ne plate nikakove carine. Napokon bilo im je poklonjeno šest stotina sulica, da se uzmognu uspješnije opirati Turčinu u branjenju svoga i mletačkoga zemljišta. Obećavši i Mlečani sa svoje strane da će se starati za Poljičane, kao za najmilije podanike svoje države, poljički su odaslanici položili prisegu vjernosti[1]).

I neka je taj ugovor za sva buduća vremena vrijedio kao nekakov temeljni zakon u odnošajima između Poljičana i Mlečana, nije od njega za tren bilo nikakove koristi Poljičanima, jer kad su Mlečani dne 2. listopada 1540. sklopili s Turcima mir, Poljičani su spali pod tursko vrhovništvo[2]).

Mir se taj narušio tek godine 1570., kada sultan navijesti Mlecima rat s namjerom da im otme otok Cipar, pa se i sandžak kliški spremni da navali na Spljet. Doznavši to Janko Marijanović, pohiti u Spljet da obavijesti kneza, koji se sada pripravi na doček. I doista kada su Turci noću 31. ožujka navalili na Spljet, Spljećani ih pomoću Poljičana hrabro odbiše[3]).

Poljičani su skupo platili tu svoju gorljivost jer, ispred osvete turske, morahu ostaviti svoju domovinu ne samo mnogi plemići, nego gotovo i cijela sela Naklice, Zakučac, Truše, Duće, Osič i Čvrčići, kojima su zapovijedali Marija-

---

[1]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 57—58; Kohařić. *Vjestnik Arkiva.* God. V. Zagreb 1903. p. 227—228.

[2]) To se razabire jasno iz nešto poznijih mletačkih isprava, u kojima se kaže da se spljetski kotar proteže do rječice Žrnovnice, ili se za Poljičane veli da su turski podanici. *(Monumenta.* XI. p. 104, 123, 185; Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 248.)

[3]) Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 248; Pavlinović, *Pučki spisi.* p. 68; Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 153.

nović, Jelić i Antunović, tako da se je tom zgodom iselilo jedno 350 obitelji, koje su mogle dati do 600 ljudi sposobnih za rat. Svi su ti prebjegli na mletačko zemljište u Spljet, Omiš i Brač, pa su se skupnom molbom obratili na mletački senat, i da im se dozvoli naseliti na mletačkom zemljištu i da im se, za prve potrebe, udijeli pripomoć[1]). Dukalom 6. lipnja dozvolilo im se da se mogu trajno naseliti u Omišu, Spljetu, Braču ili gdje im se bolje svidi, pa im se udijelilo i traženu pripomoć i za pet ih se godina oslobodilo od svih nameta, a poslije toga bit će potpuno izjednačeni, ako plemići sa plemićima, ako pučani sa pučanima, urođenicima onih mjesta, gdje se nastane. K tome Marijanoviću, Jeliću i Antunoviću bila je pridržana vlast nad svim prebjeglicama, kako su je imali i u svojoj domovini, i suviše bilo naređeno mletačkom morovođi u Jadranskom Moru da od prebjeglica, sposobnih za rat, sastavi razne čete i, po svojoj uviđavnosti, odredi im ne samo zapovjednike, nego im opredijeli i mjesta gdje će službovati[2]).

Mlečani se nijesu zadovoljili ni tim, nego su nastojali privući i još što više Poljičana na iseljenje[3]), jer im dobro došli u ratu s Turcima. I doista prebjegli Poljičani nijesu mirovali, pa već 26. lipnja pod vodstvom Janka Marijanovića s nekim senjskim uskocima krenu na osvojenje tvrđave Zadvarje, iz koje su Turci uznemirivali cijelu okolicu. Janko nije jurišao na tvrđavu, jer u njoj bila jaka posada, pa je znao da je sa svojom šakom ljudi ne bi mogao zauzeti na juriš, nego je toliko izazivao Turke, dok mu nijesu izašli na otvoreno polje, i tada se takovom žestinom na njih oborio, da ih je sasvim raspršao i do trideset ih i pet zarobio, među kojima Dervišbega, sina zloglasnog Murata Kopčića, Mehmeda Sokolovića i Ahmedagu Lisičića[4]).

Kako se je iza poraza Turaka kod Lepanta dne 17. listopada 1571., odmetnula od njih Krajina i 4. studenoga stupila

---

[1]) Pavić, o. c. p. 248.

[2]) Erber, o. c. p. 58—60; Pavić, o. c. p. 249—250; Pavlinović, *Pučki spisi.* p. 68.

[3]) Sr. Supplemento al *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* n. 2. a. 1890. p. 10—11.

[4]) Pavić, o. c. p. 250.

pod mletačko okrilje[1]), pokuša slijedeće godine 1572. Janko Marijanović u društvu sa Jerkom Čipčićem i Alvižom Vendraminom, da se dočepaju i tvrdog Klisa. U tu svrhu dođoše oni jedne nedjelje na 20. srpnja sa svojom četom pod Klis, te se sva trojica noću popnu srećno na bedem sa jedno šezdeset ljudi i otvore vrata ostaloj četi. Na žalost, mjesto da slijedi Janka, koji sa nekolicinom svojih dopr'o do kule Opraha i već se popeo na zidine i bodrio druge da ga slijede, četa se dala na pljačkanje, pa se i on morao povući da uzaludno ne gubi glave[2]). Dok je Janko snovao o zauzeću Klisa i biskup Nikola Ugrinović, Poljičanin iz sela Dubrave, zađe u obližnju Radobilju te ju pobuni i privede 5. rujna pod okrilje mletačko[3]), u nadi da će se tako već jednom i Poljica osloboditi turskog jarma. Sve to ipak ne urodi željenim plodom, jer i Mlečani bjehu prisiljeni sklopiti dne 7. ožujka 1573. s Turcima mir, u kojem im otpustiše Cipar, a u Dalmaciji se imale uspostaviti granice kako su bile prije rata[4]), pa tako Poljica ostaše i nadalje pod Turčinom.

Od ovog trena nastoje Mlečani iz svih sila da održe taj mir, kako bi se oporavili od pretrpljenih šteta, ali nijesu tako htjeli mirovati i Hrvati, koji su stenjali pod turskim jarmom, pa 14. travnja 1581. fra Anđeo Trogiranin sklapa s nadvojvodom Karlom ugovor, da će za nj istrgnuti iz turskih ruku Sinj, Nućak, Klis, Solin i još neke druge tvrđave. Za Klis bio je ustanovljen rok novo ljeto godine 1583., pa posljednih dana godine 1582. uskočke čete krenu iz Senja, da stignu za urečeni dan. Na nesreću kršćanske stvari nekoliko uskoka, vještih prikraticama, stiže prije njih pod Klis, gdje se skobi s nekim Klišaninom, upućenim u stvar, i koji je nastojao da preotme slavu fra Anđelu, pa ga htjedoše preteći te pokušaše da se uvuku u tvrđavu. Stražari, koji su po dogovoru imali predati grad jedino fra Anđelu, odbiše ih, a Turci uđu u trag uroti te se spreme na boj i dočekaju uskoke, pa ih 2. siječnja suzbiju i potuku[5]).

---

[1]) Lago. *Memorie sulla Dalmazia.* I. p. 313—314.

[2]) Pavić, o. c. p. 250; Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 156.

[3]) Pivčević, *Pomen nekolicine Poljičana.* Spljet 1907. p. 99—101.

[4]) Ljubić, *Ogledalo,* II. p. 156.

[5]) *Vjesnik Arkiva.* Zagreb 1904. p. 98—123; *Glasnik Matice dalmatinske.* God. III. (1904.) p. 329—338; Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 153.

Ni s tim neuspjehom nije zaspalo pitanje Klisa. Tu zadaću preuze na se kasnije spljetski plemić Ivan Alberti, ali kao podanik mletački i on se obrati na cara Rudolfa, koji je odobrio njegov naum. Alberti se sada dao na posao. Da predobije za se i Poljičane, stupi u pregovore s velikim knezom Pavlom Pavićem, pa ga pozva i za krštenog kuma kćeri, koja mu se uto našla. Pavić je obećao Albertiju, da će mu se ne samo pridružiti u pothvatu nego se i s njim u tvrđavu zatvoriti, ali jedino po zauzeću Klisa, jer on kao podanik turski ne smije neoprezno izlagati pogibli i sebe i domovinu u slučaju neuspjeha[1]). U istu svrhu, naime da što jače oduševe za pothvat Poljičane, osim papinog pouzdanika Frana Kristićevića[2]), došao je početkom kolovoza 1595. u Poljica i Rudolfov pouzdanik Frano Antun Brtučević, koji pokaza Paviću i ostalim glavarima pismo, u kome im barun Harah javlja i da se car Rudolf prima pothvata i da će primiti amošnji narod pod svoju zaštitu. Na to Pavić i ostali glavari ispustiše također Brtučeviću pismo, potvrđeno poljičkim pečatom, u kome ne samo izlažu sav tok pregovora o zauzeću Klisa, nego se također zavjeravaju Rudolfu da će Klis zauzeti na njegovo ime[3]). Našto ih je Rudolf pismom upravljenim Albertiju, Paviću i Sirotkoviću ponovno obodrio da ustraju u pothvatu[4]). Da se potpuno zajamči uspjeh, stupi sada Alberti u pregovore i s nekim kliškim kršćanima, koji mu obećaše da će ga uvesti u tvrđavu kroz jedan tijesni ulaz nepoznat Turcima. Nego prilike su se tako gomilale, da se i prije svih potrebnih priprema moralo pristupiti k izvršenju nauma, i tako se zgodilo da je Alberti u društvu s Nikolom Sudićem iz Poljica, kapetanom uskočkim, sa jedno 40 drugova ušao u Klis noću na osvit cvjetnice dne 7. travnja 1596., jer se tada Turci bili razišli u obližnja mjesta na sajmove, pa im istog dana stiže u pomoć i jedno 300 uskoka[5]). Kako se vijest raširila munjevnom brzinom, počeše im pridolaziti u pomoć i drugi iz obližnjih mjesta, a među prvima stiže Pavić sa jedno 200 Poljičana[6]).

[1]) *Monumenta.* XV. p. 239 i 243.
[2]) Tomić, *Grad Klis u 1596. godini.* Beograd 1908. p. 62 i 63.
[3]) Tomić, o. c. p. 65 i 66.
[4]) *Monumenta.* XV. p. 223
[5]) *Monumenta.* XV. p. 225–226 i 239–248.
[6]) *Monumenta.* XV. p. 226.

Alberti sada istrijebi i ono malo Turaka, što se nahodilo u Klisu, pa se stade utvrđivati i spremati na obranu, da ih Turci ne bi zatekli nepripravne. I doista Turci se nijesu činili dugo čekati. Već 17. travnja bilo ih je pred Klisom do dvije tisuće, a 22. travnja do osam tisuća i nekoliko topova. Sve njihove navale, kao i onu najjaču od 28. travnja, posada je kliška junački odbila. U svim tim navalama malo je ko od kršćana poginuo, dok su Turci imali uvijek znatnih gubitaka. Ponestavši opsjednutima vode, moradoše je dobavljati izvanka, ali uvijek sa kojom žrtvom ljudskoga života. Uto ih stigla i druga nesreća, rasprskao im i jedini top, što ga imali. Na 4. svibnja učiniše Turci i opet opći juriš, ali s takim gubicima, da su odlučili više i ne navaljivati, namjeravajući prisiliti opsjednute na predaju gladom i žeđom, pa za to zaposjedoše sve vrutke vode i tvrđu tijesno opkoliše. Dne 6. svibnja u tvrđavi nije bilo ni kapi vode. Za to se neki urotiše da ubiju Albertija i druge vođe, pa da noću pobjegnu. Alberti ih ipak primiri, nagovorivši ih da se pouzdaju u Boga i njemu da se pomole javnim ophodom. I Bog ih usliša, poslavši im obilnu kišu u noći između 7. i 8. svibnja, a 11. svibnja donesoše im i 700 hljebova. Nu to malo pomože opsjednutima, jer Turci stiskoše još jače tvrđavu, iz koje ne mogaše više izaći ono 230 momaka, koji doniješe taj živež, pa kako ga doniješe, tako ga dobrim dijelom i potrošiše. Iza 12. svibnja u tvrđavi nije bilo skoro nikakova živeža, pa su se morali hraniti divljim korijenjem i prženom volujom kožom, a piti svoju mokraču. Nahodeći se u tako nevoljnom stanju, dne 20. svibnja većina opsjednutih odluči se na predaju, ali im uto stiže obavijest, neka ustraju još malo, jer se primiče izdašna pomoć. I doista stiže im i nešto hrane i do 300 vojnika u pomoć, ali vode nijesu imali ni kapi, pa svaki put kad bi pošli po nju morali su je platiti svojom krvlju, te je i prozvaše »krvava voda«. Napokon 27. svibnja stiže im u pomoć general Lenković, ali zbog prenagljenosti i neopreznosti u navali na Turke, doprije u takovu pogibao, da su sami opsjednuti morali mu izaći u pomoć, pa je, na žalost, tu svoju odvažnost osim drugih, i sam Alberti platio glavom. Kad se sva vojska povukla u tvrđu, sastalo se vijeće poglavica da odluči što se ima činiti. Pošto je tvrđava za koji dan bila opskrbljena živežom, zaključilo se da će Lenković izaći vanka za sakup-

ljanje nove vojske. Upraviteljem tvrdave htio je ostaviti junačkog Cindra, ali se na to pomamio arhidijakon Nikola Alberti, brat poginulog Ivana, pa je pomoću svojih rođaka iz Poljica uspio da on bude izabran zapovjednikom. Lenković mu preporuči da čuva tvrđu kao oči u glavi do prvog ponedjelnika, kada će im donijeti i hrane i zaire, pa se 28. svibnja sa svojom četom zaputi preko Mosora prema Omišu, ali ga Turci napadnu iz busije i ametom potuku, da se jedva spasio bijegom u Šućurac. Ovaj se drugi poraz teško dojmio opsjednutih i većina ih se već sjutradan odlučila za predaju. U tu svrhu posla arhidijakon 30. svibnja k Turcima kneza Pavića, koji s njima utanači, da će Turci pustiti opsjednutima slobodan izlaz sa oružjem i prtljagom, da će im pozajmiti toliko konja koliko im bude potrebno za prenos bolesnih i ranjenih, da će im povratiti sve zarobljenike, i da će im napokon dati nekoliko svojih viđenijih kao taoce, koji će biti u vlasti opsjednutih sve dok ne prispiju na koje sigurno mjesto. Uvjeti su se svidjeli većini, ali arhidijakon, bojeći se nevjere turske, postara se još bolje za svoj spas. On priopći Turcima, da je posada odlučila te uvjete saopćiti Lenkoviću i da je on bio za to izabran, pa ih moli stoga da mu dadu jednog konja i slobodan prolaz. Turci mu povolje u svemu i on pođe do Lenkovića da ga izvijesti. Lenković ga oštro prekori i naredi mu da se odmah povrati u tvrđu i da je brani do ugovorenog roka. Arhidijakon, premda je to obećao Lenkoviću, nije se ipak povratio u Klis, nego se sakrio negdje na otoku Čiovu, pa opsjednuti videći, da se ne vraća, primiše po ugovoru taoce te dne 31. svibnja na podne izađoše iz tvrđave i predadoše je u turske ruke [1]).

(5. Stanje iza neuspjeha kod Klisa god. 1596.) Odmah poslije ovoga neuspjeha, stalo se ponovno snovati oko istrgnuća Klisa iz turskih ruku, pa su i ovoga puta sudjelovali poljički učesnici iz prošlog pothvata, ali krivnjom Mlečana sve se izjalovilo [2]).

Uto je neki poturčeni Poljičanin obznanio svoje rođake kako Turci namjeravaju kazniti poljičke učesnike kod Klisa, našto više od tri stotine obitelji odluči da se iseli u koju

[1]) *Monumenta*. XV. p. 243—255.
[2]) Tomić, o. c. p. 273—291.

drugu državu. Sjećajući se kako se i godine 1570. iselilo do 350 poljičkih obitelji na mletačko zemljište, obrate se i oni sada providuru Moro da bi zamolio senat neka im dozvoli naseliti se gdje na mletačkom zemljištu. Moro im učini po volji, ali znajući, da bi to ozlojedilo Turke i moglo pokvariti dobre odnose, predloži senatu da im ne usliši molbu, ili ako nađe ipak shodnim uvažiti je, tada se to iseljavanje ne bi smjelo izvršiti na jedan mah, nego malo po malo[1]). Odbivši im Mlečani molbu, obratili su se oni tada posredovanjem Pavla Sirotkovića, za pomoć caru Rudolfu. Sirotković je, došavši u Prag, dvjema predstavkama obratio se caru. U jednoj ističe poglavito svoje zasluge pri pothvatu i nevolje koje je za to pretrpio od Turaka[2]), a u drugoj svih poglavitijih zavjerenika i njihove patnje i pretrpljene štete, pa ga moli za pripomoć[3]). I Rudolf se odlučio da im priteče u pomoć[4]), pa je preporučio nadvojvodi Ferdinandu neka naredi generalu Lenkoviću, da zaslužne učesnike primi u krajišku službu, a zarobljene Sirotkovićeve rođake da oslobodi iz sužanjstva zamijenivši ih sa zarobljenim Turcima[5]). Na to su se i oni sami obratili s molbom nadvojvodi Ferdinandu da ih, po carevoj odluci, primi u službu[6]), ali koliko ih bilo primljeno, nije poznato.

Svakako većina učesnika nije dobila ništa, pa je i nadalje ostala u svojoj domovini izvrgnuta turskom bijesu, ali su srećom, i ako samo za tren, i tu nastupile povoljnije prilike. Još oko godine 1567. radili su Poljičani u solanama oko rječice Žrnovnice[7]), pa se taj rad, ne zna se ni kada ni za što, kasnije obustavio. Turci ga sada naumili obnoviti pa se obratili bosanskom veziru za potrebnu dozvolu. Kako nije bilo lasno naći radnika sposobnih za taj posao, poslao je vezir amo početkom studenoga 1596. svoga tefterdara s nalogom da se oprosti poljičkim učesnicima pri pothvatu kliškom, i da ne bi njihovim iseljavanjem opustjela Poljica, i da

---

[1]) Tomić, o. c. p. 246—247.
[2]) *Monumenta.* XV. p. 222—223.
[3]) Ibidem, p. 230—233.
[4]) Ibidem, p. 234-235.
[5]) Ibidem, p. 234—235.
[6]) Ibidem, p. 235—236.
[7]) *Monumenta*, XI. p. 185.

bi se mogao obnoviti rad u solanama. Uviđajući Moro kolika bi otole nastala šteta po Mlečane, on je ponovno pisao senatu i predložio mu da dopusti Poljičanima slobodan prolaz u Toskanu, kamo ih zvao vojvoda toskanski, jer bi se tim ne samo spriječilo taj rad, nego bi i Poljica opustjela, pa ne bi tu više uskoci nalazili utočišta ni društva za napade na Turke, a ni lakoće za prelaženje na otok Brač [1]).

Nije poznato ni jesu li Mlečani pristali na Morov prijedlog, ni ako pristali, koliko se Poljičani tim dopustom okoristili, ali svakako solane su bile obnovljene, što bi značilo da su sada, kada im se oprostilo s turske strane, ostali radije u domovini. Nu nit su tim svršili, niti to bili jedini poljički jadi.

Uskoci, kivni neprijatelji Turaka, navaljujući na njih nijesu štedjeli ni kršćana njihovih podanika, pa su tako od njih češće stradali i Poljičani, premda im kako se vidi, bili svakojako pri ruci. Te uskočke dosade davnašnje su, i protiv njih obraćali su se Poljičani za zaštitu već godine 1567. caru Maksimilijanu, koji je naredio da se Poljičanima nema nanositi štete i da im je slobodno hoditi i zadržavati se po cijeloj njegovoj državi, pa im je to isto, na zamolbu biskupa Nikole Ugrinovića, potvrdio i Rudolf II. dne 15. veljače 1584.[2]). Ali osobito poslije neuspjeha kod Klisa teško su stradali Poljičani od uskoka, čega radi oni su se ponovno uticali za zaštitu Rudolfu, koji je u dva maha, godine 1599. i 1605., naredio da se niko od njegovih podanika ne bi usudio nanijeti ikoje štete ni u osobama, ni u njihovim stvarima stanovnicima Poljica, Žrnovnice i Podgrađa toliko u njihovoj domovini, koliko po cijeloj njegovoj carevini ili na turskom i mletačkom zemljištu, nego da ih se svagdje ima pustiti u miru kao vjerne i mile svome caru, nalazili se oni tu samo na prolasku ili se zadržavali po svome poslu. Stoga je najoštrije bilo naređeno Danijelu Francol, kapetanu senjskom, i da čini vršiti careve naredbe i da kazni prekršitelje, kao također da se bez ikakova otkupa puste na slobodu svi oni Poljičani, koji su ma bilo od koga bili pridržani, i da im se povrati sve što im bilo oteto[3]). Možda mnogo više nego te oštre Rudolfove naredbe,

[1]) Tomić, o. c. p. 247—248.

[2]) *Vjestnik Arkiva.* Zagreb 1903. p. 228.

[3]) *Vjestnik Arkiva.* Zagreb 1903. p. 229—230. Ova je isprava bila objelodanjena na talijanskom jeziku i u *Bullettino di archeologia e storia*

koristilo je Poljičanima što su uskoci godine 1618. bili dignuti iz Senja i kojekuda po unutrašnjosti razmješteni, pa su tako ostali prosti od njihovih dosada sve do godine 1644., kada su bili zarobili i oplijenili neke stanovnike iz Jesenca i Žrnovnice. Poljičani se stoga i sada utekli za zaštitu caru Ferdinandu, koji im 25. kolovoza izdade zaštitnu povelju, kojom se potvrđivalo sve prvašnje naredbe i nalagalo da se spomenute zarobljenike pusti na slobodu i da im se povrate sve zaplijenjene stvari [1]).

Još gore nego uz uskoke, bilo je Poljičanima uz Turke. Premda im se, kako se vidjelo oprostilo učestvovanje pri pothvatu kod Klisa, to ih nije ipak sačuvalo od svakojakih drugih haračenja i zuluma. Iz fermana, isprošenih od sultana na svoju zaštitu, doznaje se da su ih Turci, osim na rad u solanama, silili i na rad oko popravaka tvrđava; da bi zalazili po selima i nasilno im otimali sve što bi našli; da su ih za slučajne nezgode globili kao za kakova zločinstva; da im oduzimali zemljišta (mirije) i davali drugima, koji bi više ponudili; da bi razni povjerenici, mjesto skupa, dolazili jedan iza drugoga, i tako ih po dva i tri puta haračili za istu stvar; da nijesu isplaćivali glavarima nagrada, što im od sultana bile doznačene; da im se napokon zabranjivalo davati bir svojim svećenicima i stotinu drugih sličnih nasilja činilo [2]).

2. Poljica za kandijskog rata.

(1. Prislanju se uz Mletke.) Mir utanačen 7. ožujka 1573., naruši se tek godine 1644., kada Turci okriviše Mlečane da štite maltezke vitezove, koji su plijenili turske lađe, koje su plovile između Carigrada i Misira. Rat, započet na istoku, brzo se rasplamti i u Dalmaciji, gdje je bio povoljniji za Turke sve dok mletački zapovjednik Lunardo

---

dalmata. God. XIX. (1896.) na omotu str. 3—4, ali sa krupnim pogrješkama osobito u pobrkanju godina.

[1]) *Vjestnik Arkiva*. Zagreb 1903. — Ovu je povelju objelodanio u hrvatskom prijevodu i Pavlinović *(Pučki spisi*. p. 70—71), ali sa pogriješenim nadnevkom od 21. kolovoza 1604., pa je otole uzeo i Pavić s istom pogrješkom. *(Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 251.)

[2]) Isporedi odnosne fermane kod Pavića u *Glasniku zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 252—254 i 406—408.

Foscolo nije godine 1647. dobio pojačanje svojih četa, te s obrane prešao na navalu. Sreća je odsele pratila njegovo oružje, pa je ukratko očistio od Turaka svu zadarsku okolicu, zauzeo Skradin i Ostrovicu, došao u Spljet i oteo Turcima tvrđave Solin i Kamen, pa stao smišljati kako bi im istrgao iz ruku i tvrdi Klis.

Poljičani se sada odjednom nađoše u velikoj neprilici. Turci ih gule i robe, kako se vidjelo, a amo se opet bio prosuo glas, da će i mletačka vojska na njih navaliti. U strahu da bi se to zbilja moglo obistiniti, veliki je knez Juraj Pavić izvijestio o tim glasinama bosanskog tefterdara, koji mu odvrati, da mu se nije ničega bojati ustraje li u vjernosti, jer će domala na ove krajeve stići sva sila turske vojske[1]). Međuto je i Foscolo stigao u Omiš, a Poljičani doznali da mletačka vojska nije namijenjena protiv njih nego na zauzeće Klisa, pa sada i oni odlučiše stupiti u savez s Foscolom i boriti se protiv Turaka. U tu svrhu, opunovlašteni od općine, pođoše u Omiš veliki knez Juraj Pavić, vojvoda Juraj Kulišić, četiri prokaratura i izvanjski vikar, koji bi s Foscolom utanačili odnosni ugovor. Ugovor je bio sklopljen dne 28. svibnja 1647., i Poljičani se obvezali da niko od njih, od najmanjega do najvišega, ne će ni u kakvoj zgodi pomagati Turcima, nego da će svi vojevati pod mletačkom zastavom uopće i napose pri zauzeću Klisa. U slučaju pak da to poduzeće ne bi uspjelo, Mlečani su se obvezali da će Poljičane besplatno na svojim brodovima sa svim njihovim stvarima i stokom prevesti u Istru ili otok Krk i tu ih opskrbiti zemljom i potrebnim pašnjacima, da mogu živjeti kao na svomu. Bile su im također potvrđene sve stare povlasti i zajamčena potpuna neovisnost u nutarnjoj samoupravi. Suviše, kako su poljički časnici pod Turčinom uživali neke opskrbe, i Foscolo im ih obećaje uzdržati, i to velikom knezu 12 dukata na mjesec, a po 6 dukata na mjesec ostalim, naime vojvodi, kancelíru, četvorici prokuratura, dvanaestorici katunara ili malih knezova i izvanjskom vikaru[2]). Taj je ugovor bio potvrđen

---

[1]) Pavić, *Glasnik zem, muz.* Sarajevo 1903. p. 410.

[2]) Pavlinović, *Pučki spisi.* p 74–75; Klaić, *Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati.* Zagreb 1881. Svezak II. p. 141—142; Pavić, o. c. p. 409—410; Erber, *Annuario dalmatico.* Anno secondo. Zara 1875. p. 236 do 237; *Bullettino di archeologia e storia dalmata.* 1896 copertina p. 11–12.

i osobitom dukalom od 14. susljednog lipnja, u kojoj se izrazuje duždevo zadovoljstvo, što su se Poljičani opet sklonili pod mletačko okrilje [1]).

(*2. Zauzeće Klisa.*) Malo iza toga ugovora povratio se je Foscolo u Zadar, da se spremi na zauzeće Klisa, ali sprječavan raznim neprilikama, on je tek na veče 14. ožujka 1648. prispio u luku solinsku s brodovljem, koje je vozilo vojsku i potrebne bojne sprave, dočim konjaništvo, koje se je pod zapovjedništvom providura Zorzi zaputilo iz Šibenika po kopnu, stiglo je nešto prije. Poljičani, pod zapovjedništvom braće Janka i Šimuna Marijanovića, stigli su u dva navratka, i to prvi odio od 1200 ljudi već na veče 14. ožujka, a drugi odio sjutradan. K njima se je pridružilo i nešto drugih pješaka, sakupljenih po pokrajini, pa svi zajedno sa konjaništvom Zorzijevim zaštićivali iskrcavanje Foscolovih četa i bojnih sprava.

Klis se je uzdizao na strmoj hridini i dijelio se na tri obora, jedan poviše drugoga, kao da se jedan iz drugoga izvija. Dva od tih triju obora nadvisivalo je brdo Greben, koje je zauzeo Foscolo već 16. ožujka i na nj smjestio topove, iz kojih će sipati vatru na Klis. Navale su se, sada s većim sada s manjim uspjehom, ponavljale za više dana, dok su Poljičani uz vlahe i Spljećane utvrđivali i branili Ozrinu, tu najpogibeljniju tačku, jer upravo s te strane najlašnje mogla stići pomoć opsjednutima. Na 24. ožujka uhvatili su naši jednog Turčina, koji je imao da obavijesti opsjednute, da se ne predaju jer im dolazi izdašna pomoć. Naviještena pomoć, koja se sastojaše iz jedno četiri hiljade konjanika pod zapovjedništvom Tekelipaše, stiže već sjutradan i navali na Ozrinu, ali ih naši odbiše i potjeraše do Dugopolja, a sjutradan otpravi Foscolo protiv Tekelija Zorzijevo konjaništvo s Poljičanima, vlasima i nešto druge pješadije, te ga baciše na onu stranu rijeke Cetine. Na Klis se nije međuto prestajalo gruvati iz topova, koji su na 30. ožujka otvorili i na trećem oboru jedan prolom. To, kao i poraz Tekelije sklonu opsjednute da se

[1]) Pavlinović, o. c. p. 75; Erber, o. c. p. 237; Pavić, o. c. p. 410; *Bullettino* 1896. copert. p. 13. — Lago pogrješno kaže, da su se Poljičani sklonili pod mletačko okrilje već god. 1642. (*Memorie.* I. p. 324). a onda opet da su ih Mlečani silom oružja istrgli Turčinu god. 1647. (*Memorie.* I. p. 324.)

upuste u pregovore o predaji, koji se dovršiše tek sjutradan oko podne. Bi utanačeno da se svi Turci mogu slobodno odalečiti iz tvrđave, ali bez oružja i prtljage, i da će dati šest viđenijih osoba za taoce, koji će ostati u Foscolovim rukama, dok i Turci ne povrate neke kršćanske zarobljenike. Tačno na dva sata i pô poslije podne počeše izlaziti Turci iz tvrđave, a sam Foscolo, sjajno obučen i opkoljen velikom pratnjom, stajaše kod kapije prvoga obora i da nadzire izlaz i da uzdrži red. Nu sav taj sjaj i sva vlast generalova ne mogaše spriječiti nereda. Neki hoće da su ga prouzrokovali vlasi i Poljičani, koje je uvrijedio i izazvao okrutni aga Baraković zaprijetivši im da će mu slano platiti svoje odmetništvo; dok drugi hoće da je nered nastao usljed toga, što su Turci, pri svom izlazu, izdajnički zapalili neke potajne lagume, koji bi imali dignuti u zrak tvrđavu, netom oni izađu. Bilo kako bilo, to je svakako stalno da je neredu sudjelovala cijela vojska, i da je, osim Barakovića, zaglavilo još do dvjesta i četrdeset drugih Turaka, a mnogo ih više ranjeno i obrobljeno[1]).

Sultan, srdit na Tekelija što nije znao obraniti Klis, svrže ga, a mjesto njega posla Derviša iz Skoplja, koji poče odmah snovati kako bi se odmazdio Mlečanima. U tu svrhu sakupi on u Livnu do preko deset hiljada vojske i sedam topova, pa posla Peratpašića sa 500 konjanika na pljačkanje u spljetsko polje, ali ga Zorzi kod Dugopolja natjera u bijeg. Poljičani se sada pobojaše kakove navale, pa svu svoju nejač, stoku, i sve svoje stvari sniješe u Solin kao u mjesto, koje su držali sigurnim. Doznavši za to Peratpašić, koji je bio ojađen s prvog neuspjeha a još više kivan na Poljičane s njihova odmetništva, provali i opet sa pojačanim silama i navali na tu poljičku nejač, te ih dosta isiječe i do četiri stotine zarobi. Kako je provala bila nenadana i neslućena, Zorzi nije dospio da sabere svoje konjaništvo, koje bilo porazmješteno po Kastelima, da mu se opre, nu zato se podigoše listom spljetski varošani i nenadano navališe na Turke, koji su u neredu plijenili i robili, pa ih dosta pogubiše i sav im plijen preoteše[2]).

---

[1]) Solitro, *Documenti storici sull' Istria e la Dalmazia*. Venezia 1844. Vol. I. p. 273—290. — Opširan izvještaj o zauzeću Klisa vidi kod Pavića str. 410—415.

[2]) Difnico, *Historia della guerra di Dalmazia 1645—1671. La Domenica*. Anno III. Zara 1890. p. 197.

(3. Patriotizam poljičkih plemića.) Opskrbe, što su ih uživali poljički časnici od turske vlade, bile su privezane za odnosne časti bez obzira na osobe, koje su obnašale te časti i koje su se svake godine o Jurjevoj mogle promijeniti, pa stoga ni u ugovoru sklopljenu s Foscolom dne 28. svibnja 1647. ne spominju se osobe poimence, nego samo odnosne časti [1]). Foscolo nasuprot, poznatom mletačkom lukavosti, u svojoj odluci izdanoj sjutradan po zauzeću Klisa, a kojom izvršivao svoje obećanje, da će im i mletačka vlada uzdržati te opskrbe, nabraja poimence sve onodobne časnike [2]), da kasnije drugom odlukom od 27. lipnja uzmogne izjaviti, kako su te opskrbe osobne te će dosljedno trajati, dok su iste osobe u životu [3]), pa i ne obnašale one više tih časti.

Kako je rat sveudilj trajao a sreća pratila Foscolovo oružje, pa bilo nade da će i Poljica stresti sa sebe mrski turski jaram, Poljičani se nijesu ni osvrnuli na to nepošteno Foscolovo ponašanje, nego su dapače i sami opskrbljenici pokazali vršak nesebičnog domoljublja. Za dugog turskog gospodstva, narod je bio teško osiromašio, pa im rodoljubno srce ne podnosilo da taj narod, koji se zajedno s njima bori za spas domovine, strada u nevolji, te odaslaše kao svoje poslanike knezove Franu Sudića, Ivana Novakovića, vojvodu Jurja Kulišića i kančelira Andriju Ivaniševića, da zamole Foscola neka bi se od ono 1512 dukata, koje su oni uživali, otcijepilo 300 dukata i doznačilo ih općini poljičkoj kao pripomoć narodu, koji je vrlo osiromašio. Ta se svota imala razmjerno odbiti od opskrba sviju nadarenika, izuzevši Kulišića koji, kao vojvoda, imao je većih troškova, pa ga se nije moglo otanjiti u njegovoj opskrbi. Ta je molba bila prikazana Foscolu na 16. lipnja 1648. i odmah, naravski, bila i uslišana [4]).

---

[1]) Sr. Pavić, o. c. p. 410.

[2]) *Bullettino.* XIX. (1896,) copert. p. 13—14; Erber, *Annuario dalmatico.* II. p. 237—238.

[3]) *Bullettino.* XIX (1896.) copert. p. 14; Erber, o. c. p. 237. nota 3.

[4]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno secondo Zara 1885. p. 238; Pavić, o. c. p. 416. — Erber kaže da je ta molba bila prikazana 16. srpnja, ali to je, bez sumnje, štamparska pogrješka, jer Foscolo spominje taj čin već u svojoj odluci od 27. lipnja. (Sr. Erber, o. c. p. 237. nota 3; *Bullettino.* XIX. [1896.] cop. p. 14.) Za Erberom se poveo i Pavić, pa upao u istu netačnost. (Pavić, o. c. p. 416.)

(4. Danak Mlecima.) Mlečani su za kandijskog rata bili doprli u takove novčane neprilike da su svagdje, gdje samo mogli, i milom i silom istištavali novaca, te su donapokon stavljali na dražbu i službe i plemstvo, samo da ih smognu[1]). Kada su se stoga dne 24. rujna 1651. našli u Zadru kod Foscolova nasljednika Jerolima Foscarini, poljički odaslanici da obnove prisegu vjernosti, on ih nagovori da se na ime svoje općine obvežu plaćati u kamaru spljetsku pô groša po kući toliko u vrijeme mira, koliko u vrijeme rata[2]).

Odaslanici nijesu bili ovlašteni na to, pa je veliki knez Juraj Pavić, netom se povratio u Poljica, sazvao opći zbor, da mu priopći taj svoj korak. Poljičanima je bio toliko dodijao turski jaram, da su bili spremni na svaku žrtvu samo da ga se otresu, pa se je tako slučilo da je i zbor, obdržavan dne 30. istog rujna, uviđajući teške posljedice slučajnog mletačkog poraza, jednoglasno odobrio korak svojih odaslanika, uz tu samu preinaku neka se zamoli opći providur Foscarini, da se danak ne bi plaćao po kućama, što bi bilo skopčano s mnogim poteškoćama, nego da se jednom za uvijek ustanovi na 200 groša[3]). Kao odaslanici Poljica, koji će poći do Foscarinija i prikazati mu taj zaključak zbora te ga zamoliti da bi na nj pristao, bijahu odabrani svećenik Petar Gargatović i Frane Sudić, koji u tu svrhu bijahu providjeni naputkom izdanim 14. listopada[4]). Foscarini je pismom od 9. studenoga pristao na zaključak zbora, ali uz uvjet ako njegovu odluku odobri senat[5]), što se i slučilo već 20. istog studenoga[6]).

(5. Nastavak rata.) Mlečani su već 24. kolovoza 1646. bili osvojili tvrdavu Zadvarje, koja je ležala na istočnoj strani Poljica nedaleko slapa Gubavice, ali je opet u studenom doprla u ruke Turaka, koji je sada jako utvrdiše, da bi otole mogli provaljivati u obližnja mjesta[7]). Stoga providur

---

[1]) Sr. Daru, *Storia della republica di Venezia* Capolago 1837. Tomo VII. p. 198; Romanin, *Storia documentata di Venezia*. Venezia 1853. Tomo VII. p. 369.

[2]) Erber, o. c. p. 239; Pavić, o. c. p. 419; Pavlinović o. c. p. 75.

[3]) Pavić, o c. p. 420; Pavlinović, o. c. p. 75—76.

[4]) Pavić, o. c. p. 419—420.

[5]) Pavić, o. c. p. 420—421.

[6]) Erber, o. c. p. 239.

[7]) Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 195—196.

Foscarini u veljači 1652. pokuša da im je preotme, što mu je i pošlo za rukom već 23. istog mjeseca, premda joj bio pritekao u pomoć mostarski paša Danijel [1]). Prolazeći tom i drugim zgodama kroz Poljica mletački vojnici, koji od više vremena nijesu dobivali plaće, kao što su pljačkali i sva druga mjesta kroz koja prolazili, počeli su bili pljačkati i Poljičane. Siti preko mjere toga novog zuluma, utekoše se oni Foscarinijevu nasljedniku Lovri Dolfinu, koji naredbom 18. veljače 1653. najstrože naredi da se niko od onih, što idu u rat protiv Turčina, bio on zapovjednik ili prosti vojnik, ne bi usudio nanijeti i najmanje štete Poljičanima ni u njihovim osobama ni u njihovim stvarima, a to pod kazan progona, tamnice, galije, a prema prilikama osobe i težini prekršaja i pod gubitkom glave. Pod iste kazne potpadaju i oni koji bi, znajući, kupovali ili pohranjivali stvari, koje su odnesene Poljičanima [2]).

I kao da je ta oštra naredba polučila cilj, jer nema više spomena kakovim zloporabama s te strane, ali zato nijesu ipak svršili jadi nevoljnih Poljičana. Premda su se ugovorom od 28. svibnja 1647. priključili uz Mlečane, a god. 1651. obvezali se i danak im plaćati, oni su uistinu ostali i nadalje podanici Turaka, pa su i njima plaćali ugovoreni harač. Nego to ne bi bilo još ni pô jada, da ih Turci nijesu i drukčije haračili. Toga radi obratiše se oni za pomoć i k sultanu, koji svojim fermanom, izdanim koncem rujna 1654., naredi svima svojim časnicima u Imotskom i Sinju, da uzmu u zaštitu stanovnike Poljica, koji su mu se pritužili, da su neke vojničke čete iz Sinja i Zadvarja došle i pritisle im sela, zarobivši im porodice i zaplijenivši im svu silu stoke, a oni su podmirili svoj harač činovnicima, koji su ga ovlašteni pobirati, pa im je suviše naložio da kazne krivce, neka se te stvari ne bi u buduće ponavljale, i zaprijetio im svojim gnjevom, ako bi se pokazali nemarnim u vršenju njegovih zapovijedi ili ne bi znali obuzdati svoje podvrženike [3]).

(6. Mir i ustanovljenje granica.) U nadi da će se osloboditi turskog podaništva, Poljičani su za ovog

---

[1]) Ljubić, o. c. p. 200—201.
[2]) Erber, o. c. p. 240.
[3]) Pavić, o. c. p. 421.

rata i neprestano ratovali uz Mlečane i svakojako im drugačije bili pri ruci[1]), čineći sve to oprezno, da ne bi ludo izvrgli turskom pljačkanju svoju domovinu, pa se u tim trzavicama primakla i godina 1669., kada su Mlečani, iznemoženi dugim ratom na Kandiji, dne 6. rujna sklopili s Turcima mir. Našto je sultan odmah početkom slijedeće godine odaslao u Bosnu za tefterdara Mulzi efendiju i dao mu nalog da uspostavi trgovinu između Bosne i Dalmacije te da po dalmatinskim gradovima postavi emine, kako je to bivalo prije rata. Mulzi je toga radi poslao svoje poslanike providuru Antonu Barbaro, da bi s njim ugovorili gdje će se sastati da se sporazume u stvari, nu u isto je vrijeme zahtijevao od njega, da digne mletačku posadu iz Derniša i Skradina, pošto on i tu kao i u Poljicima namjerava postaviti emine. Barbaro nije smatrao shodnim da mu na tu poruku odgovori išta izvjesna, nego mu otporuči da bi izvolio doći u Zadar, njegovo sjedište, pa tu da će se sporazumjeti. Mulzijevi poslanici čekali su Barbarov odgovor u Spljetu. Kako je Barbaro bio naredio da njegov odgovor zajedno s tim poslanicima ponese Mulziju kolunel Frano Marijanović, oni su se tome oprli jer Marijanovića, podrijetlom Poljičanina, smatrali turskim odmetnikom, pa je tako mjesto njega bio odaslan kolunel Andrija Pace. Mulzi nije pristao na taj prijedlog, nego je zahtijevao da se sastane s Barbarom gdjegod oko Klisa ili u Cetini, našto je Pace odmah pohitio k Barbaru da ga o tom obavijesti. U isti je gotovo tren i veliki poljički knez Juraj Sinovčić izvijestio Barbara, kako mu je Mulzi pisao da ga što prije pohodi gdjegod u Cetini ili Sinju, da se sporazume o uspostavi skele u Poljicima. On je, kako dalje javlja, pod raznim izgovorima odgađao taj sastanak, pa za to moli Barbara, da mu saopći koje namjere imaju Mlečani s Poljicima te mu savjetuje kako da se vlada u tom teškom trenu, a da uludo ne izloži pogibli svoje domovine[2]). Barbaro mu je savjetovao da ne pođe k Mulziju, nego da se

---

[1]) Erber, o. c. p. 238—239 i 244; Farlati, III. 508; Lago, *Memorie*. I. p. 329. — Imam i jednu neobjelodanjenu ispravu od 13. srpnja 1665., kojom opći providur Katarin Korner svjedoči, da su Poljičani pritekli u pomoć sa 60 argata za popravak spljetskih tvrđava.

[2]) Difnico, *La delimitazione della Dalmazia nel 1671*. Zara 1902. p. 13—14.

pred njim ispriča tim što se mora pokoriti strogom nalogu, koji mu je dao kliški providur, da ne smije nikamo ići prije nego li se pregledaju granice između Turaka i Mlečića, pa se ne vidi komu će pripasti Poljica[1]). Uto su se opet nastavili pregovori između Mulzija i Barbara o uspostavljenju skela. Za tih pregovora, koji su veoma sporo i mučno tekli, Mulzi je neprestano zahtijevao za se Poljica, a Barbaro mu odvraćao, da o tome sada ne može biti govora nemajući ni jedan ni drugi ovlaštenje od svojih vlada da ustanovljuju granice, nego samo da se sporazume o uspostavi skela, a pitanje o Poljicima da je pitanje o granicama, pa suviše da su i on i njegov predšasnik Priuli primili izriječni nalog, da zadrže u vlasti sinjorije i Poljica i sva druga mjesta, koja su zauzeta u posljednjem ratu. Mulzi je napokon, ublažen lijepim darovima, pristao na Barbarove zahtjeve[2]). S tim popuštanjem Mulzijevim nijesu bili zadovoljni neki ugledniji Turci, a na glavi im alajbeg Filipović, koji se na to pritužiše u Carigradu, čega je radi bilo naređeno novom bosanskom paši Mehmedu, da glavom razgleda granice i utanači ih po svojoj uviđavnosti[3]). Za nastalih pregovora negdje početkom studenoga, i Mehmed je također zahtijevao Poljica i neka druga mjesta, pa kada ih nije mogao postići na lijepe, dopustio je Filipoviću i drugovima mu da zauzmu Derniš i Skradin i neka druga mjesta[4]). Dok se je to zgađalo, Mehmed je bio zarobio trinaest Poljičana, koje je htio nabiti na kolac kao odmetnike turske i jedva im je oprostio život na zagovor Detrika, koga je Barbaro držao kod njega kao svoga opunomoćenika[5]). I Mehmed se, kada vidio nepopustljivost Barbarovu, pritužio u Carigradu protiv Mlečana, te je sultan odaslao svog pouzdanika Hasaza, da on glavom razgleda sve prijeporne granice, pa ga o svemu na svom povratku tačno izvijesti[6]).

Ne znajući Poljičani kome će ih sudbina dosuditi u tom otimanju oba njih, sazvaše dne 21. prosinca p o d i m n i

[1]) Ibidem, p. 15—16.
[2]) Ibidem, p. 16—21.
[3]) Ibidem, p. 21—22.
[4]) Ibidem, p. 23.
[5]) Ibidem, p. 29 i 34.
[6]) Ibidem. p. 32.

zbor t. j. sviju poglavica obitelji uz učestvovanje takođe svega svećenstva, da se odluči kako se vladati u tim teškim trenucima, te bi jednodušno zaključeno, da se stoji mirno na svom domu i da se odsele ne plaća ni Turcima harača ni Mlečanima danka sve dok se ne vidi pod koga će spasti župa[1]).

Uto je početkom slijedeće godine 1671. Hasazi pošao da na svoje oči pregleda i obađe sve međe, pa se je onda vratio u Drinopolje da o svemu izvijesti sultana[2]), našto je posao razvoda međa bio povjeren sa strane turske novom bosanskom paši Mahmudu, a sa strane mletačke senatoru Nani, koji je stigao u Spljet početkom svibnja. Po smrti Mehmedovoj do dolaska Mahmudova, ostao je bio na upravi Bosne tefterdar Mulzi, koji je odmah poručio Poljičanima da bi se povratili na pokornost tursku i, ako to učine, obećao im ishoditi kod sultana oprost za njihovo prvašnje odmetništvo. Oni su se na to posavjetovali sa Nanijem, koji ih nagovori, obećajući im svoju pomoć, neka pod raznim izlikama otežu s odgovorom, što su i učinili[3]-. Napokon svršetkom srpnja bi utanačeno između Nanija i Mahmuda, da se počne sa razvodom najprije u kotaru zadarskom. Posao je sporo napredovao jer se, da tako rečem, pedalj po pedalj mjerilo zemljište što će komu pripasti, a na 16. kolovoza i pretrgao se dok pođu k sultanu poslanici, da on riješi jedan spor u šibenskom kotaru. Kroz to je umr'o Mahmud i posao je hodio brže s njegovim nasljednikom Huseinom, osim što je bio malo zapeo kod Klisa, jer su Turci, puštajući doista Mlecima Klis, zahtijevali ipak za se solinsko polje i Vranjic, ali je napokon 24. listopada došlo do sporazuma i u tom, te se ustanovilo da se međa između turskog i mletačkog posjeda prenese s onu stranu Klisa, i da se izmjenično oproste sve uvrjede učinjene s jedne i s druge strane za prošlog rata.

Označenjem tih granica Poljica su ostala u međašu turskom, a odnosni ugovor bio je potpisan od obje strane dne 30. listopada 1671.[4]).

---

[1]) *Monumenta historico-juridica.* IV. p. 121.

[2]) Difnico, o. c. p. 35—40 i 41.

[3]) Difnico, o. c. p. 40—41.

[4]) Difnico, o. c. p. 42—52 i 67: Brusoni, *Historia dell' ultima guerra fra Veneziani e Turchi.* Venezia 1673. II. p. 344.

I sam pristrani Erber priznaje da su Poljičani za ovog rata počinili čudesa od hrabrosti[1]), pa ipak Mlečani ih i ovoga, kao ono i drugih puta, ostaviše pod turskim jarmom, premda su ih sve do posljednjeg trena, kako se vidjelo, nagovarali da ostanu oporni turskoj vlasti, da su za to i na kolac imali biti nabijani.

3. Poljica od kandijskoga do karlovačkog mira.

Sultan je oprostio Poljičanima njihovo odmetništvo za kandijskog rata, jer držao jedinim pravim krivcem velikog kneza Jurja Sinovčića, koji je stoga sa svom svojom obitelju morao prebjeći u Spljet, gdje je od Mletaka dobio nešto godišnje opskrbe[2]), ali im nijesu nasuprot tako oprostili i amošnji Turci, kako to jasno svjedoče fermani, koje su Poljičani isprosili od sultana na svoju zaštitu. Tako su već sredinom travnja 1672. dobili carski ferman protiv onih osoba što, u dogovoru s vlastodršcima, zalaze im silom u kuće, te traže od njih novaca pod imenom globe i krvarine, okrivljujući ih da se bave sakrivanjem tatova i razbojnika[3]), pa opet 19. siječnja 1680. jedan drugi, kojim se naređivalo bosanskom tefterdaru, da ne dopušta da se po dva puta kupi u Poljicima harač, nego samo jednom i to jedino ona svota, koja je određena po starom ugovoru[4]). Nego osobito godine 1683., kao da su se Turci pomamili protiv Poljičana. Negdje koncem svibnja izdaje sultan do dva fermana. Jednim zaštićuje stanovnike sela Stijene (Srijane) protiv nekog Abdul-Dželila, koji traži od njih krvarinu kao da su mu tobože oni ubili brata Musu, a drugim sve stanovnike Poljica, koje su okolni turski upravitelji za izmišljena zločinstva zatvarali i napadali samo da se tako domognu novaca[5]). Napokon sredinom srpnja izašla su do tri carska fermana, jedan na zaštitu radnika u solanama, drugi na zaštitu protiv nasilja što ih čine zapovjednici tvrđava Prologa, Tutijaka (Nućaka) i Havale, a treći

---

[1]) Erber, o. c. p. 244.

[2]) Difnico, *La delimitazione della Dalmazia nel 1671.* Zara 1902. p. 52.

[3]) Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 426.

[4]) Pavić, o. c. p. 427.

[5]) Pavić, o. c. p. 428.

kojim se nalagalo da se u solanama mogu upotrebljavati samo one osobe, koje su na to obdužene [1]).

Uto je dne 13. istog srpnja osvanuo pod Bečom Kara Mustafa sa 250 hiljada vojske i stao na nj silno jurišati, ali malo iza toga stigle i savezne kršćanske čete pod junačkim Sobijetskim te ga ametom porazile. Osokoljeni tom pobjedom i uopće napredovanjem kršćanskog oružja, odvaže se napokon i Mleci da stupe u savez, te 12. veljače 1684. navijeste i oni rat Turčinu. Nu i prije toga njihova koraka uspirio se bio po Dalmaciji pokret protiv Turaka, tako da su naši, i protiv volje mletačke, već u rujnu i listopadu 1683. istjerali ih iz Plavna, Ostrovice, Perušića, Benkovca, Skradina, Obrovca i Drniša. O tom pokretu javljao je dne 2. studenoga u Mletke providur Lovre Donato, da je takav da ga on ne samo ne može zaustaviti, nego da mu se nude i bosanski kršćani i Zagorani i Poljičani, a opet 2. siječnja 1684., da s ove strane bregova u turskim rukama od utvrđenih mjesta ostaju još jedino Knin i Sinj [2]).

Kada su međuto i Mlečani navijestili rat Turčinu, pokret se razmahao još jače, te se i Poljičani negdje sredinom ožujka 1685. odmetnu od Turaka i prislone uz Mletke [3]), pa 29. ili 30. istog mjeseca navale na Nućak i istrgnu ga iz turskih ruku [4]). Uto je i opći providur Valijer bio okupio svoje čete u Spljetu, da krene na Sinj. Opsijedanje Sinja započelo je 1. travnja i trajalo već sedam dana, kada opsjednutima stiže iz Bosne u pomoć do deset tisuća Turaka, koji se svom žestinom obore na Valijerove čete te ih razbiju i natjeraju u bijeg [5]). Nakon kratkog odmora otisnu se ponovno Turci za njima u potjeru, ali ih malo iza Klisa dočekaju Poljičani i takom se iznenadnom žestinom na njih obore, da su ih ne samo natjerali u bijeg, nego ih i do četiri stotine mrtvih ostavili na razbojištu [6]).

---

[1]) Pavić, o c. p. 428—430.

[2]) Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 219.

[3]) Alacevich, *La guerra della sacra lega, detta pure la guerra di Morea dal 1684 al 1699*. U *Tabularium*. Anno I - IV. Zara 1902—1904. p 111.

[4]) Alacevich, o. c. p. 119; Erber, *Annuario dalmatico*. Anno secondo. Zara 1885. p. 246. nota 3; Pavić, o. c. p. 430.

[5]) Pavić, o. c. p. 432.

[6]) Alacevich, o. c. p. 83—84 i 119—123; Ljubić *Ogledalo*. II. p. 221; Pavić, o. c. p. 432.

Rasrđen na Poljičane, hercegovački paša pisa velikom knezu određujući mu rok do kojega se opet mora povratiti na pokornost sultanovu. Primivši to pismo, knez se je s njim 10. travnja požurio u Spljet do providura Valijera, koji ga nagovori da odvrati paši oprezno i bez ikakovih obveza samo da tako dobije vremena, pa mu dade i nešto oružja i zaire, da se uzmogne braniti, ako bi Turci navalili na Poljica[1]). Kako se ipak Valijer bojao da bi Poljičani, prestrašeni glasinama o turskoj provali u Poljica, o kojima je Valijer već sjutradan izvješćivao u Mletke[2]), mogli se povratiti na tursku pokornost da utaman ne izlažu pogibli svoje domovine, a znao dobro od kolike mu pomoći mogu biti, poslao je odmah k njima nekog kapucina, koji je uživao velik ugled kod Poljičana, da bi ih nagovorio da sasvim prionu uz Mletke. I doista on je uspio u svom poslanstvu, jer već 15. istog travnja oni su svečano obećali, da će se ustrajno boriti uz Mletke protiv Turaka[3]).

Imajući uza se svu okolicu, stade sada Valijer da poprima sve potrebne mjere, koje bi zajamčile uspjeh naumljenim pothvatima. Tako već 30. travnja sabraše se u Spljetu na dogovor odaslanici iz Klisa, Vranjica, Kastela, Stobreča i Mravinaca, a na ime Poljica pristupi glavom knez Luka Sinovčić. Na sastanku se zaključilo i gdje se sve imaju postaviti potajne straže od Klisa do Prologa za obavijesti o kretnjama Turaka i da sav okoliš ima priteći u pomoć Klisu, kad bi se otole dao znak o navali Turaka[4]). Kao uvijek i sada su Poljičani prednjačili drugima u gorljivosti protiv Turaka, kako je već 12. svibnja javio u Mletke Valijer[5]). Uto se opet stale pronositi glasine o navali Turaka na Zadvarje i Poljica[6]). I one se ubrzo obistinile. Kad su ono prošlog travnja Turci razbili Valijera pod Sinjem i dali se za njim u potjeru, pa ih nedaleko Klisa dočekali Poljičani i natjerali u bijeg, bosanski se paša odmah povratio u Bosnu, ali hercegovački nije mogao pre-

---

[1]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno secondo. Zara 1885. p. 426 do 427; Alacevich, o. c. p. 123; Pavich, o. c. p. 432.

[2]) Alacevich, o. c. p. 124.

[3]) Alacevich, o. c. p. 126; Erber, o. c. p. 247.

[4]) Alacevich, o. c. p. 131—133.

[5]) Alacevich, o. c. p. 138.

[6]) Alacevich, o. c. p. 140 i 138.

gorjeti te sramote, pa je ostao sa svojim četama oko Sinja, nastojeći kako bi se odmazdio za tu svoju nedaću. Navalio je stoga malo kasnije na Kastela, ali i sada sa zlom srećom, pa se ponovno povukao u Cetinu, gdje mu opet došao u pomoć bosanski paša, pa odlučili poći na Zadvarje [1]). I uspjelo im osvojiti kule Arsalić i Poletnicu, ali i tu 18. lipnja bijahu poraženi jer, na poziv Valijerov, priskočili na obranu Zadvarja Kaštelani, Spljećani, Poljičani i Primorci, pa se sada oba povukla svojim kućama [2]).

Još negdje o polovini prošlog svibnja neki don Ivan s Dugopolja bio je priveo na mletačku pokornost jednu tisuću vlaha, koji su bili turski podanici [3]), i Valijer ih naumio nastaniti u spljetskom okružju, naseljavajući ih po onim zemljama što su bile prije rata u turskim rukama, a to osobito u Žrnovnici i Rupotini [4]). Juraj Calegri, kojemu je Valijer bio povjerio tu razdiobu zemljišta među pridošle vlahe, bio je već obavio posao sa zemljištem, koje ležalo na desnoj obali rječice Žrnovnice, ali kad mu isto nije dotjecalo, htio je zahvatiti zemljišta i na lijevoj njenoj obali. Tomu se opre veliki knez Luka Sinovčić dokazujući da sve zemljište, što leži na lijevoj obali Žrnovnice, pripadalo je oduvijek općini poljičkoj. Stvar je tada bila povjerena fiskalnom odvjetniku Vicku Pellegrini, da je razvidi i rasudi. Radilo se o jednom komadu zemlje od kakovih trideset vretena i o zaseoku Nugao. U cijelom sporu postupalo se pravom jačega, tako te je na temelju Pellegrinijeva mnijenja, Valijer odlukom 6. siječnja 1686. ne samo prijeporno zemljište nego i solane oko Žrnovnice proglasio neosporivim vlasništvom općine mletačke, a to jer, tobože, sve to bilo istrgnuto ispod vlasti turske u vrijeme rata [5]).

---

[1]) Alacevich, o. c. p. 149—150.

[2]) Alacevich, o. c. p. 84—85; Šilobadović, *Starine*. XXI. p. 111; Pavić, o. c. p. 433—434; Alacevich, o. c. p. 151—166. — Ovdje, na žalost, smrću izdavača savjetnika Josipa Alačevića, prestaju dalji izvještaji dalmatinskog providura o tom znamenitom ratu, koji je zauvijek oslobodio Dalmaciju od Turaka.

[3]) Alacevich, o. c. p. 140—141.

[4]) Alacevich, o. c. p. 145—147.

[5]) Vidi opširan opis cijele stvari kod Erbera na označenom mjestu str. 249—252, a odnosna Valijerova odluka štampana je također u *Stampa de' Pogl:zzani al laudo*. p. 11—15.

Kako je sveudilj trajao rat, a Turčin još uvijek na vratima, Poljičani su, i ako nerado, progutali i tu novu nepravdu, i dalje se gorljivo borili, čega radi Turci im se odlučili osvetiti, nadajući se zateći ih nepripravne. Dne 4. srpnja 1686. skrenu Turci u zamosorska Poljica, na broju ih jedno šest do sedam tisuća, te ih opljačkaju i popale. Kako je navala bila iznenada i neočekivana, sve što je moglo izmaći toj bujici povuče se u Mosor, da se tu pribere i uredi, pa udari na svog dušmanina i vrati mu, po mogućnosti, milo za drago. Sabrani narod porazdijeli se u dvije čete. Jedna se požuri naprijed da zakrči neprijatelju put pri uzmicanju, a druga navali na nj sučelice, i tako ga uhvatiše među dvije vatre i grozno razbiše. U tom se junačkom okršaju osobito istakao pop Juraj Pezeljić, koji odsiječe do petnaest i više neprijateljskih glava, ali i sam bi smrtno ranjen. Istom se zgodom proslaviše i dvije hrabre dolačke djevojke Mare Žuljević i Bare Leksić[1]). Na bojnom polju osta do trista mrtvih Turaka, a jedno ih dvjesta bi zarobljeno i veliko mnoštvo ranjeno. Između uglednijih, što pogibe a što dopade ropstva, dvanaest buljubaša, te kapetani Sinja i Nućaka[2]).

Borba s Turcima nastavljala se ustrajno i na istoku i u Ugarskoj, kao i u Dalmaciji, gdje Hrvati listom pristali uz Cornara i uprli sve sile da bi potpuno istrijebili Turke s ovih strana. Cornaro je susljednog kolovoza udario najprije na Budvu i tu natjerao u bijeg do dvanaest tisuća Turaka pod skadarskim pašom Solimanom, pa je na povratku stao sakupljati čete, kojima bi udario na Sinj. Vojska se je sakupila na solinskom polju, otkle je, primivši blagoslov od spljetskog nadbiskupa, krenula put Sinja. Prispjevši jutrom 25. rujna 1686. pod Sinj, otvori na nj odmah žestoku vatru iz topova, pa netom probiše bedeme započe juriš. Borba je bila očajna, ali bujici naših Turci ne mogoše odoljeti, te se već istog dana moradoše predati, a između prvih zalepršа na sinjskim bedemima poljička zastava[3]). Poljičani se odlikovaše i susljedne godine, kada je 1. travnja bosanski paša Atlagić stao opsi-

---

[1]) Sr. Pivčević, *Pomen nekolicine Poljičana.* Spljet 1907. p. 146—149.

[2]) Pavić, o. c. p. 435; Erber, o. c. p. 247—249; Šilobadović, *Starine.* XXI. p. 113.

[3]) Erber, o. c. p. 248—249; Pavić, o. c. p 438.

jedati Sinj, da ga preotme[1]), i u rujnu pri zauzeću Knina[2]), kao što se na osobit način istakoše i kod zauzeća Norina i pri pothvatima kod Čitluka i Gabele[3]).

Nije poznato, jesu li Poljičani i koliko učestvovali i u susljednim okršajima, kojih bilo, osobito na granici, gotovo sve dok Turci nijesu malaksali poslije dotad nečuvenog poraza, pretrpljena 11. rujna 1697. kod Zente, pa se tako došlo do mira, koji bi sklopljen 26. siječnja 1699. u Karlovcu. Po ustanovama toga mira mletačku je među u Dalmaciji napram turskim posjedima označavala crta potegnuta od Knina na Vrliku, Sinj, Zadvarje, Vrhgorac i Čitluk do Kleka, pa su se tako napokon i Poljica oslobodila turskog gospodstva.

III. Drugo mletačko vrhovništvo.

(1. Danak Mlecima.) Mlečani su svoje posjede u Dalmaciji razlikovali u stari, novi i najnoviji posjed prema tome kako im bili zajamčeni kandijskim (Linea Nani), karlovačkim (Linea Grimani) i požarevačkim mirom (Linea Mocenigo). Premda bi po tome Poljica spadala u novi posjed, ona su ipak i zadržala svoju staru samoupravu i nijesu bila podvrgnuta onim teretima, kojima bili podvrgnuti novi i najnoviji posjed, ali su ipak imala kojekakvih okapanja.

Godine 1651., kako se vidjelo, po nagovoru općeg providura Jerolima Foscarini, Poljičani su se bili obvezali plaćati Mlečanima danak u iznosu od 200 groša toliko u vrijeme mira koliko u vrijeme rata. Nego, za trzavica pri ustanovljivanju granica iza kandijskog mira, oni su na svom podimnom zboru od 21. prosinca 1670. bili jednodušno zaključili ne plaćati ni Turcima harača ni Mlečanima danka, dok se ne vidi kome će pripasti. Pripali su Turcima, pa stoga više i ne plaćali danka Mlecima, kao što im ga ne plaćali ni onda, kada se ponovno k njima pridružili u ožujku 1685. da zajedno s njima ratuju protiv Turčina. Pače ih ni Mlečani nijesu sijećali te obveze ne samo za trajanja rata, nego ni po karlo-

---

[1]) Erber. o. c. p. 248—249; Pavić, o. c. p. 438; Ljubić, *Ogledalo* II. p. 224.

[2]) Erber. o. c. p. 248—249; Pavić, o. c. p. 438; Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 225.

[3]) Erber, o. c p. 248—249; Pavić, o. c. p. 438.

vačkom miru sve do godine 1705., kada je opći providur Riva, po nalogu senata od 27. kolovoza iste godine, svojom odlukom 29. listopada na svoju ruku ustanovio taj danak u iznosu od 300 groša, a nema ga se plaćati po kućama, jer sve nijesu jednako blagostajne, nego prema posjedu i to u četiri godišnja obroka, koji dozrijevaju u siječnju, travnju, srpnju i listopadu. Toga radi veliki je knez dogovorno sa malim knezovima imao opredijeliti sakupljanje istoga prema utanačenom pravilu. Zaostatak pak danka, koji se nije platio kroz više godina za vrijeme rata s Turčinom, pa sve do toga dana biva oprošten, da se i tim načinom pokaže velika sklonost što je goje Mlečani prema Poljicima, kao što su je pokazali i ustanovljenjem danka u iznosu od samih 300 groša, koji je iznos mnogo niži nego bi imao biti razmjerno prema onome, što plaćaju ostali mletački podanici[1]). I Riva je odmah podastr'o svoj postupak na odobrenje senatu, koji ga je potpuno odobrio 18. susljednog studenoga[2]).

Poljičani su pokušali da bi otklonili od sebe taj namet, pa su u tu svrhu poslali u Mletke svoje poslanike, ali uzaludno, jer se dukalom 7. svibnja 1707. ponovno odobrilo postupak Rivin, a samo se na njihovo udobrovoljenje iznovično im potvrdilo sve stare povlasti[3]). Priopćujući opći providur tu odluku Poljičanima, on je izrijekom naglasio da taj danak imaju plaćati svi posjednici zemalja u Poljicima, dakle i oni Poljičani, koji su nastanjeni drugovdje, ako samo imaju još svojih posjeda u Poljicima[4]). Poljičani su uvidjeli, da im je uzaludno dalje se opirati, pa je Riva 30. srpnja javio svojoj vladi da je posao danka uređen i svršen, samo je odgodio za

---

[1]) *Stampa de' Poglizzani al laudo.* p. 19—22. — I Erber prenosi samo početak te odluke *(Annuario dalmatico.* Anno secondo. Zara 1885. p. 252. nota 2), ali je tu datirana sa 13. studenoga, a to mora biti štamparska pogrješka, ili je, moguće, to Rivin spis, kojim priopćivao senatu izvršenje njegova naloga o uređenju danka i molio ga da odobri njegovu odmjeru, a slučajno počinjao isto kao i njegova odluka. I to mi se čini vjerojatnije, jer senat doista dne 18. istog studenoga i odobrio Rivinu odmjeru.

[2]) Kohariić, *Vjestnik Arkiva.* God. V. Zagreb 1903. p. 232; *Bullettino.* XVIII. (1895.) copert. p. 20.

[3]) Kohariić, o. c. p. 232—233; *Bullettino.* XVIII. (1895.) copert p. 20—21.

[4]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno secondo. Zara 1885. p. 253.

neko vrijeme rok plaćanju zaostataka[1]), jer Poljičani za svih tih pregovora nijesu htjeli da ga plaćaju.

Po ustanovljenom načelu da svaki posjednik ima plaćati onaj iznos, koji na nj otpada prema posjedu, sabiranje danka zadavalo je poljičkom stolu previše posla, pa su stoga Poljičani na općem zboru izabrali vikara Matu Kružićevića, vojvodu Matu Žuljevića i kneza Marka Bašića i Juru Novakovića, da oni ispitaju stvar pa odsijeku koliko je dužno doprinijeti svako selo napram svome posjedu. Oni su savjesno izvršili primljeni nalog, pa su već 15. travnja 1708. iznijeli svoje prijedloge, koji su bili potpuno odobreni i od zbora i od općeg providura Vicka Vendramina[2]). Nego Poljičani, nastanjeni van svoje domovine, nećkali su se plaćati svotu, koja je na njih otpadala prema posjedu što ga još imali u Poljicima, pa je na utok velikog kneza, Vendramin svojom odlukom od 22. srpnja ponovno izjavio, da su i oni dužni plaćati odnosnu svotu, i protiv neposlušnih zaprijetio se globom od 100 i više dukata prema većoj ili manjoj krivnji[3]).

Kad je ono ponovno u god. 1714.—1718. buknuo rat između Mlečana i Turaka, u kojem su, kako će se vidjeti kasnije, gorljivo učestvovali i Poljičani, oni su bili obustavili isplaćivanje toga danka. Sjetivši ih te obveze opći providur Jakov Boldú, oni mu odgovoriše, da ih je od toga plaćanja oprostio još za prošlog rata providur Alviže Mocenigo, ali nijesu mogli iznijeti odnosne isprave na potkrepu te svoje tvrdnje. Boldú je ipak u svom izvještaju od 20. listopada 1745. na senat opisao slabo ekonomsko stanje Poljičana i prikazao njihovu molbu da bi im se oprostio barem zaostatak neisplaćenog danka, koji se već do godine 1730. bio nagomilao na ogromnu svotu od preko 21 tisuće lira, a odonda se povećao za drugih 11 tisuća lira i više. Istina, kaže on dalje, da im je oštro bio naredio da podmire sav dug, pa su do prošle veljače i uplatili u spljetsku komoru nešto preko dvije i pô tisuće lira, ali se boji da ne će moći više plaćati, pa je stoga i on sa svoje strane, i obzirom na njihove prošle velike zasluge za vrijeme rata i obzirom na njihovo siromaštvo, prepo-

[1]) Erber, o. c. p. 253.

[2]) Erber, o. c. p. 254. — Štamparskom je grieškom tu odluka datirana sa god. 1707. mjesto 1708.

[3]) Erber, o. c. p. 253.

ručio uslišanje njihove molbe [1]). I doista uvažio se njegov predlog u Mlecima, pa mu se 20. studenoga javljalo, da se Poljičanima ne samo oprašta sav prošasti dug zbog njihovih zasluga u vrijeme rata i zbog drugih od njega navedenih razloga, nego mu se još naređivalo, da im i u buduće učini svako olakšanje primajući od njih onoliko novaca, koliko mu se učini podobno prema njihovim ekonomskim prilikama [2]).

(2. Rat god. 1714.—1718.) Turci nijesu bili zadovoljni karlovačkim mirom te su tražili svaku zgodu kako bi opet navijestili Mlečanima rat, pa im ga doista, pod raznim izlikama, dne 8. prosinca 1714. i navijestiše.

Mlečani ne bijahu pripravni na taj rat, a Turci u isto doba stadoše s dva kraja navaljivati na njihove posjede. Tursko naime brodovlje otplovi put Moreje, a bosanski paša provali u Dalmaciju, gdje niti su tvrđave bile utvrđene, niti je bilo vojske, pa kao uvijek, i ovoga puta morali sami Dalmatinci skočiti se na noge, pograbiti oružje i braniti svoj toprag. U strahu da bi i opet mogli potpasti pod turski jaram, i Poljičani ne samo pograbiše oružje, nego isijekoše i svoje dubove da pribave Mlečićima kolâ i postelja, što trebali za topove, koji razmetnuti ležali u Spljetu po magazama, i sve to sami i bez ikakove nagrade donosili u Spljet samo da bi što uspješniji bio otpor protiv Turaka [3]).

Znalo se već unaprijed da će prvi nasrti iz Bosne biti namijenjeni Sinju, stoga naši odmah početkom siječnja 1715. pod upravom sinjskog providura Jurja Balbi zaposjedoše Čačvinu i Prolog [4]). I doista dne 23. srpnja tri metka iz prandije navijestiše da je turska vojska krenula uz planinu Prolog, a već sjutradan bila je utaborena na lijevoj obali Cetine, otkle se odmah stala zalijećati u obližnja mjesta na pljačkanje i palidbu. Tako se, na broju oko dvije tisuće, zaletila i do Klisa, gdje ih dočekao general Emo sa četama, koje sakupio

---

[1]) Izvještaj općeg providura Jakova Boldù od 20. listopada 1745. Isprava nije još objelodanjena.

[2]) Odgovor senata providuru J. Boldù (vidi bilješku [1]) od 20. studenoga 1745. Još neobjelodanjeno.

[3]) Isprava općeg providura Vendramina od 29. srpnja 1729. Još neobjelodanjena.

[4]) Ljubić, *Ogledalo*. II. p. 239.

oko Spljeta i po Poljicima, te ih natjerao u bijeg i oteo im sav zarobljeni plijen [1]).

Za Emova nasljednika Alviža Mocenigo Poljičani su se još više istakli. Kada je on u lipnju 1717. provalio u Hercegovinu na Mostarsko Blato, takim odvažnim jurišem udariše Poljičani na Turke, da ih nijesu samo natjerali u bijeg nego su još poplijenili i popalili sve mostarsko polje. Ohrabren tim uspjehom, odluči Mocenigo da već susljednog srpnja osvoji i Imotski, pa se i tu Poljičani na osobit način istakoše. Susljedne godine početkom srpnja otputovao je Mocenigo na opsijedanje Ulcinja, pa je bosanski paša uhvatio tu zgodu da navali na Sinj, ali su ga Poljičani ubrzo zatjerali s onu stranu Prologa. Kao tu, oni su se tako uopće i u svim drugim prigodama istakli i odlikovali, kako im to otvoreno priznaje sam Mocenigo u svojoj pohvalnici od 2. siječnja 1721.[2]).

Rat ovaj svršio je požarevačkim mirom 21. srpnja 1718., pa su za mletački posjed u Dalmaciji od Kleka prema sjeveru bile utanačene one iste granice, koje i danas ima Dalmacija napram Hercegovini i Bosni [3]).

Ovo je bio posljedni put što su Poljičani morali pograbiti oružje da se brane od Turaka, pa za nastalog mira oni se svim marom dadoše na pridizanje svoje nevoljne domovine, izmučene i osiromašene neprestanim ratovima i dugotrajnim turskim zulumom. I toliko su uspjeli da im se i sam Marmont

---

[1]) Matas, *Prvo izviešće o c. k. državnom gimnaziju u Sinju koncem šk. god. 1872.—3.* p. 22; Cattalinich, *Storia della Dalmazia.* Zara 1835. Vol. III. p. 162. — Dnevnik opsade sinjske završuje opaskom da su Poljičani, četvrti dan poslije nego se Turci spustiše u Cetinu, zapustili Čačvinu, koju su čuvali, i tako je ona sada u turskim rukama. *(Bullettino.* 1885. p. 80; Marković, *Sinj i njegovo slavlje god. 1887.* Zagreb 1898. p. 41.) Izvor, kako se vidi, ne kaže da su Poljičani bili nadvladani od Turaka, nego da su sami ostavili tvrđu. Kad se zna da su oni i za ovoga rata počinili čudesa od hrabrosti, mora se pomisliti da je bio veoma težak razlog, koji ih na to nagnao, i mislim da ne bio drugi nego gore spomenuto plačkanje, za koje i sam dnevnik bilježi da se osobito zbivalo 28. i 29. srpnja, pa su cijenili kud i kamo za se probitnijim i korisnijim braniti svoju domovinu, nego li čuvati za Mlečane Čačvinu, a da im domovina gine i pogiba bez obrane i pomoći.

[2]) Erber, o. c. p. 264—265; Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 441; *Bullettino.* XIX. (1896.) cop. p. 15–16.

[3]) Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 243.

divio, veleći da je teško naći urednijeg poljodjelstva i ljepših sela nego što su njihova [1]).

IV. Austrijsko vrhovništvo.

(1. Pad Mletaka.) Za ratova između Austrije i Francuske, Mleci su se držali postrance sve dok pobjedonosni Napoleon ne poče osvajati njihove gradove po Italiji. Na to i oni pozvaše s istoka svoje bojno brodovlje i narediše općem providuru u Dalmaciji Andriji Querini da kupi čete, koje će poslati u Mletke. Premda bilo vrijeme žetve, narod se ipak odazva u tolikom broju, da je Querini jedva smagao brodovlja za njegov prijevoz, kako je javljao senatu 17. lipnja 1796. [2])

Ne primivši Poljičani nikakova poziva, veliki knez sazva dne 18. lipnja zbor, da se odluči kako se vladati u ovoj prigodi, te odmah sa zbora javiše duždu, kako im je začudno da se po ostaloj Dalmaciji sakuplja vojska na njegovu obranu, a oni nijesu primili nikakova poziva, pa se stoga i oni izjavljuju spremnim priteći mu u pomoć [3]). Nu još prije nego li je ta ponuda mogla stići u Mletke, providur Querini pismom od 26. istog lipnja pozva velikog kneza Franu Gojsalića, da bi i Poljičani priskočili u pomoć Mletaka, kako to čine i svi ostali Dalmatinci, pa mu dalje javlja da će u Spljetu naći spremno brodovlje, koje će ih prevesti u Mletke. U slučaju pak da bi mu bilo nezgodno sa sakupljenim ljudma poći do Spljeta, tada neka to javi spljetskom knezu i on će mu poslati brodove pod Poljica [4]). I po svojim povlastima i po izričnoj izjavi istog providura sami su Poljičani imali izabrati svoje vođe. Na 3. srpnja obdržavao se opet kod crkve sv. Ciprijana u Gatima opći zbor, a bila je tu istog dana i svećenička skupština. Na tom zboru bili su izabrani vođe sakupljenoj četi i izdana pohvalna popratnica toliko od zbora, koliko od svećeničke skuptštine, za vrhovnog zapovjednika

---

[1]) Marmont, *Memorie.* Prima trad. ital. per E. Framarini. Milano 1857. Vol. I. p. 434

[2]) Ljubić, *Ogledalo.* II. p. 263.

[3]) Isprava još neobjelodanjena.

[4]) *Bullettino.* XXIII. (1900.) cop. p. 12 i *Bullettino.* XXIV. (1901.) cop. p. 1. — Isprava je tu štamparskom grješkom datirana sa »26. rujna 1796.« mjesto »26. lipnja 1796«.

Matija Kružićevića[1]). Njegov zamjenik bio je Nikola Barbarić. Poljička četa bila je podijeljena u tri satnije, svaka pod vodstvom svoga vojvode, zastavnika i drugih nižih časnika. Vojnici nijesu htjeli primiti obične nagrade, što se davala drugim krajinama, htijući tim pokazati, da su priskočili u pomoć duždu od svoje dobre volje[2]), a zapovjednici Matij Kružićević i zamjenik mu Nikola Barbarić nijesu dapače htjeli primati ni plate, koja im bila doznačena kao i svima drugima zapovjednicima, da pokažu kako su oni pritekli u pomoć duždu kao plemići i dobrovoljci[3]).

Došavši Dalmatinci u Mletke, našli su tu svojih zemljaka, koji su bili na posadama mletačkih gradova po Italiji već od god. 1794. i koji su tim novonadošlima svega i svašta pričali o grozotama i bezboštvu Jakobinaca, kako su oni zvali sve Francuze i njihove privržene, pa su se tako rasplamtili mržnjom proti njih, da su odlučili do zadnje kapi svoju krv proliti na obranu duždevu. Dok su se tako Dalmatinci između sebe bodrili na obranu Mletaka, dotle su se sami Mlečani između sebe dogovarali kako da se predadu Napoleonu. I tako dne 8. svibnja 1797. bi zaključeno da se dalmatinskim vojnicima, da ih se zavara, dade unaprijed plaća za tri mjeseca i da ih se otpravi kući, pošto Mlecima ne prijeti nikakva pogibao, pa 12. istog svibnja u velikom vijeću bi raspuštena dotadanja aristokratska uprava, a na njezino mjesto stupi privremena demokratska.

(2. Poljičani priznaju austrijsko vrhovništvo.) Nova vlada, kao drugovdje, navijesti tako i po dalmatinskim gradovima tu promjenu vlasti. U isto se vrijeme doznalo da je Napoleon u primirju, što ga je u Ljubnu dne 7. travnja 1797. sklopio s ugarsko-hrvatskim kraljem Franjom II, ustupio mu Istru i Dalmaciju, pa kako su neki naginjali za nj a drugi za Francuze, nastaše po dalmatinskim gradovima grozni neredi, u kojima se mnogo bratske krvi prolilo. U tom metežu nije znao da se snađe ni sam providur Querini, pa je nakon dugog kolebanja, i sam se iznevjerio svojoj vladi i stupio u pregovore s bečkim dvorom. Tako se zbi da je bilo naređeno

[1]) Isprava još neobjelodanjena.
[2]) *Bullettino*. XXIII. (1900.) cop. p. 9—10.
[3]) *Bullettino*. XIX. (1896.) cop. 9—10.

baronu Rukavini da odjedri s vojskom u Dalmaciju i da je zauzme na ime Franja II. Proglasom od 24. lipnja 1797. navijesti Rukavina Dalmatincima, da ga šalje k njima ugarsko-hrvatski kralj Franjo II. i da uspostavi red i da im zajamči njihova nepovrediva stara prava. Na taj proglas odazvaše se prvi Zadrani i poslaše k Rukavini svoje poslanike s ponudom svojevoljna podloženja. Primjer Zadra slijedili su i ostali dalmatinski gradovi, pa je Rukavina bio svagdje sjajno dočikan i primao prisegu vjernosti sa strane građanstva, a sa svoje strane svečano obećavao uzdržanje njihovih starodrevnih povlastica. Rukavina je prispio u Zadar dne 5. srpnja, otkle je proslijedio niz Dalmaciju, pa je dne 8. bio u Šibeniku, dne 9. u Trogiru, a dne 14. u Spljetu. Otole je krenuo prema Braču jutrom 16. istog srpnja, a dne 17. prebrodio je u Omiš, gdje je također primio prisegu vjernosti od građanstva. Toga istoga dana primio je i prisegu vjernosti od odaslanstva poljičkoga, koje u tu svrhu bilo došlo u sjemenište Prijeka na desnoj obali Cetine, pa je i njemu Rukavina svečano obećao uzdržanje svih poljičkih povlasti [1]).

(3. Brane svoj ustav). Netom je Rukavina primio u svoju vlast Dalmaciju, bi poslan u Zadar knez Rajmund Thurn, koji proglasom od 16. kolovoza 1797. javi Dalmatincima, da je došao amo po nalogu Franja II., da uredi pokrajinu, koja i onako po starodrevnom pravu pripada njemu kao ugarsko-hrvatskom kralju. Mjesto dotadanjeg općeg providura ustanovio je on »c. k. vladu«, sastavljenu od više savjetnika. Ona je imala sve one vlasti, što ih je prije imao opći providur. Po drugim pak mjestima, gdje su otprije pod mletačkom vladom bili knezovi ili providuri, bile su ustanovljene »c. k. mjesne oblasti«, pa se tako odsele službeno nazivao i poljički stô. One su imale obavljati sve upravne i sudbene poslove. U upravnim poslovima zavisile su od vlade u Zadru, a u sudbenim također od iste vlade, kao prizivnog sudišta.

Uto se i Poljičani sakupiše na zbor, na kome, sjećajući se svoje stare pripadnosti pod žezlo ugarsko-hrvatskih kraljeva, jednoglasno priznaše svojim kraljem Franju II. i izabraše poslanstvo, koje će se prikazati c. k. vladi u Zadru. Poljički oda-

---

[1]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXIX (1885—6.) p. 63; Pisani, *La Dalmatie de 1797 à 1815.* Paris 1893. p. 62.

slanici veliki knez Marko Žuljević, vojvoda Ivan Sinovčić, te knezovi Stjepan Bilić, Mihovio Marasović, don Mihovio Bašić i drugi prikazaše se dne 18. studenoga pred Thurnom, izložiše zaključak općeg zbora, te prikazavši opunovlaštenje istoga, položiše ponovnu prisegu vjernosti na ime cijeloga puka svoje kneževine, spremni ne samo da plaćaju dotad uobičajeni danak, nego da i krv svoju liju za Njegovo Veličanstvo, pod čije se okrilje staviše u stalnoj nadi, da će im potvrditi sve njihove stare povlasti [1]).

Thurn im doista i obeća, da će njihove povlasti biti potvrđene netom ih vlada prouči na temelju podnesenih joj spisa. Proučavajući kasnije te povlasti, opazi on, kad bi ih u cijelosti potvrdio, da bi to bilo stvoriti državu u državi, pa je stoga 17. lipnja 1798. izdao novi ustav za Poljica. U njemu su se načelno priznavale i potvrđivale sve poljičke povlasti, ali je bilo umetnuto i takovih propisa, kojima su se ne samo krnjile, nego, može se reći i ukidale potpuno. U nazočnosti cijeloga stola, dvanaestorice katunara ili malih knezova, kao i mnogobrojnog naroda, bio je istog dana proglašen u sjemeništu Prijeka taj novi ustav, na koji veliki knez skupa sa cijelim stolom i dvanaestoricom malih knezova prisegoše vjernost [2]).

Zbunjeni kako su bili posljednim događajima i prestrašeni za svoj opstanak, Poljičani su se bili prilagodili, i ako preko volje, tim novim uredbama, tješeći se nadom da će doći zgodnije vrijeme, kad će oni i opet izvojštiti svoje stare povlasti. I doista oni su već 24. siječnja 1799. poslali u Zadar kao svoje poslanike knezove Marka Žuljevića, Antuna Pavića, Matu Mihanovića, Franu Gojsalića, Ivana Novakovića i Ivana Sinovčića koji su imali da se prituže vladi protiv onih ustanova novog ustava, kojima se krnjile stare poljičke povlasti ili uvodile nove uredbe, a protiv kojih je bilo toliko ogorčenje u narodu, da je poljički stô bio prisiljen izjaviti, da od sebe otklanja svaku odgovornost, ako bi ogorčeni puk, ne zadovoljivši mu se, prekoračio mjere i počinio javnih nasilja [3]). Usljed te izjave vlada je naredila da se potanko ispitaju te žaobe Poljičana.

---

[1]) Erber, *Annuario dalmatico*. Anno terzo. Zara 1886. p. 2—3.

[2]) Erber, o. c. p. 4; Pisani, o. c. p. 62—63; Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 448.

[3]) Erber, o. c. p. 6.

Vladin savjetnik Trifun Pasquali, kojemu jej stvar bila povjerena, u svom izvještaju od 9. veljače izjavio je da se sve pritužbe Poljičana osnivaju na povlastima, koje su oni uistinu dotada uživali [1]). Na temelju te izjave bio je izdan i proglašen dne 13. travnja 1799. novi ustav za Poljica, iz kojega su bile ispuštene mnoge, ali ne sve novotarije [2]), tako te o njemu umjesno opaža Pavlinović: »Zove se potvrda i na starom je poljičkom temelju; ali sve nješto otežе, i svaku po svoju razredjuje kroz četrnest dugačkih i mal da ne zagonetnih članaka« [3]).

(4. Poljički iseljenici.) Za turskog zuluma u više navrataka, bilo pojedinačke ili u ovećem broju, iselili su se mnogi Poljičani i nastanili po raznim mjestima Dalmacije. Dukalom 6. lipnja 1570. dužda Alviža Mocenigo bi određeno da svi ti poljički pribjeglice imaju se u onim mjestima, gdje se nastane, smatrati kao da su urođenici, pa prema tome da imaju uživati ona ista prava i povlasti, koje uživaju starenici tih mjesta [4]). Tekom vremena dogodile su se u tom pogledu razne zloporabe, jer mnogi od iseljenih pučana neovlašteno i samovoljno prisvajali sebi naslov plemića, a u tom ih slijedili i neki urođenici, što je, naravski, bilo sve na uštrb pravih plemića. Vlada je htjela razbistriti to pitanje, pa je 10. veljače 1798. naložila velikom knezu Marku Žuljeviću, da joj podastre tačan popis svih poljičkih plemića, koji su nastanjeni po raznim mjestima Dalmacije. Žuljević se doduše 25. ožujka odazvao nalogu ali, ne zna se kako ni zašto, podnio netačan iskaz, čega je radi vlada u novoj ustrojbi pokrajine, izdanoj susljedne godine, uvrstila i jedan članak, kojim se ukidaju sve povlasti i pogodnosti poljičkih iseljenika [5]).

Ta vladina odredba teško se je dojmila poljičkih plemića, nastanjenih po raznim mjestima Dalmacije, pa su stoga stali salijetati poljički stô sa molbama, da bi se za njih zauzeo kod vlade i uklonio od njih to zlo. Potaknut tolikim prošnjama, odasla stô u Zadar kao svoga prokaratura kneza Matu Kru-

---

[1]) Erber, o. c. p. 6—7.

[2]) Erber, o. c. p. 6—7.

[3]) Pavlinović, *Pučki spisi.* p. 82.

[4]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno secondo. Zara 1885. p. 233; Pavlinović, o. c. p. 69; Pavić, o. c. p. 449.

[5]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 12—13.

žićevića, koji u podnesenom utoku prikaza vladi kako su poljički plemići, na temelju dukale od 6. lipnja 1570., uvijek i neosporno uživali sva prava i povlasti, koje su uživali i plemići urođenici onih mjesta, u kojima se nastanili, pa ako su neki pučani neovlašteno prisvojili sebi naslov poljičkih plemića, da to nije dobar razlog da s toga trpe i pravi plemići, koji nikakovim nepoštenim djelom nijesu zaslužili tu sramotu, da ih se izjednači sa pučanima [1]). U svom odgovoru na taj utok, vlada je istakla sve one razloge, koji su je potakli na taj korak i ostala dosljedno pri svojoj prvašnjoj odluci, ali ti razlozi nijesu bili tako uvjerljivi za poljički stô, pa je veliki knez ponovno zamolio vladu, da bi opozvala svoju odluku. I ona se ovoga puta pokazala sklonijom, pa je odlukom od 20. travnja 1799. pozvala velikog kneza Matu Mihanovića, da bi joj podnio novi tačni popis svih poljičkih plemića, nastanjenih po raznim mjestima Dalmacije. Mihanović je već 21. svibnja udovoljio pozivu, pa je sada i vlada odlukom od 3. rujna opet uspostavila u krepost dukalu od 6. lipnja 1570. na uhar poljičkih plemića [2]).

(5. Vojna služba.) Godine 1803. htjela je vlada da provede opće novačenje po Dalmaciji, pa dosljedno i u Poljicima. Neki knez Mihanović i sveć. Mate Struić iz Poljica stali su protiv te vladine mjere buniti puk ne samo u Poljicima, nego i u Spljetu i Omišu, čega je radi bilo odlučeno njihovo uapšenje, da bi se iz njihova preslušanja saznalo i za druge buntovnike, ali ih se nikako ne moglo pronaći, pa se tako primakla i god. 1805., kada se Austrija ponovno zaratila s Napoleonom. Tom prilikom poče Austrija sakupljati vojnike po Dalmaciji, da bi ih izvela u rat. U tu svrhu upravi vlada dne 17. rujna pismo i velikom poljičkom knezu, u kojem se naglasuje kako su Poljičani upravo svojim junaštvom, pokazanim u ratovima, zaslužili potvrdu svojih povlasti od prvašnjih vladara, pa stoga da će oni i sada, kad je već buknuo rat, pokazati se dostojnim tih milosti. Ako je, veli se dalje, mletačka vlada od njih tražila pet stotina vojnika, današnja austrijska nasuprot za tren zadovoljava se sa same tri stotine. Ti vojnici moraju biti potpuno zdravi i bez ikakove mane, a ne smiju imati ni manje od 16 ni više od 44 godine. Neka im slobodno prema svojim

---

[1]) Erber, o. c. p. 13.

[2]) Erber, o. c. p. 12–16; Pavić, o. c. p. 451–455.

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY

povlastima stô izabere narodne poglavice, ali će oni biti pridruženi kopnenoj dalmatinskoj vojski, što se ustraja u Dalmaciji i bit će odaslani u Mletke. Ako bi se kogod našao te bunio narod protiv tih vladarevih odluka, naređuje se velikom knezu, da budno nad njim bdije te ga, do potrebe, uapsti i predade državnoj vlasti [1]).

Protiv te vladine odluke prikazao je poljički stô utok, dokazujući i kako se te mjere protive poljičkim povlastima i kako su u sadanjim prilikama, kada su Poljica teško stradala od gladi god. 1803., nezgodne i nesnosne, i kako napokon Poljičani nijesu nikad dosele izašli u rat van Dalmacije, osim god. 1797., kada su svojevoljno pošli na obranu Mletaka. Moli toga radi da bi ih se i sada ostavilo na posadi po dalmatinskim tvrđavama i pod svojim vlastitim zapovjednicima [2]).

Bilo im je doduše i to udovoljeno [3]), ali je , na žalost, sudbina, kao Dalmacije i Poljica tako, bila već drukčije riješena.

POGLAVLJE III.

Pad Poljica.

I. Prvo dokinuće.

(1. Potpadaju pod francusku vlast.) Velika pobjeda, što je izvojšti Napoleon dne 2. prosinca 1805. kod Slavkova nad saveznim četama, prisili Austriju na mir, koji bi potpisan u Požunu dne 26. istog prosinca. Po tom miru, osim drugih zemalja, ustupi Austrija Napoleonu i Dalmaciju. Poljica tako dođoše pod francusku vlast. General Molitor sa jedno pet tisuća vojske, zaputi se preko Hrvatske u Dalmaciju da je, kao privremeni građanski i vojnički upravitelj, primi od baruna Brady. Dne 16. veljače 1806. prispije Molitor u Knin, otkle jedan dio svoje vojske pod zapovjedništvom generala Dumas upravi put Zadra, drugi pod zapovjedništvom kolonela Poitevin de Maureilan na Vrliku, Sinj, Imotski i Vrhgorac, dočim je glavna vojska imala poći na Drniš, Šibenik, Trogir, Spljet, Ma-

[1]) Erber, o. c. p. 20—21.
[2]) Erber, o. c. p. 21.
[3]) Erber, o. c. p. 22.

karsku i Neretvu, otkle je imala prijeći na osvojenje Boke Kotorske.

Dumas je stigao u Zadar 18. veljače, pa je odmah toga dana barun Brady izdao proglas na narod, u kojem mu javlja da sutrašnjim danom prestaje austrijsko vladanje u zemlji, a nastupa francusko. Uto je 20. veljače stigao u Zadar i sam Molitor, pa je istoga dana izdao proglas kojim javljaše da, do novih odredaba, način uprave u zemlji ostaje kakav je bio pod Austrijom i da svi činovnici moraju ostati na svom mjestu [1]).

Odmah je bilo naređeno poljičkom stolu da pošalje svoje odaslanike, netom stignu povjerenici nove vlade, na što je isti stô odgovorio 11. ožujka, da će tačno izvršiti koliko mu se naređuje, te je u isto vrijeme izrazio nadu da će i nova vlada potvrditi Poljičanima sve povlasti, koje su uživali pod mletačkom skupnovladom [2]). Istog je dana javio dalje da je primio i neke naredbe, koje je odmah proglasio [3]), kao također da je primio i naredbu od 21. veljače, kojom se zabranjuje nošenje drugog znaka osim francuskoga [4]), te napokon da je primio obznanu o imenovanju Dra Spalatina za tajnika [5]).

Uto se primakao i 23. travnja, kada su Poljičani ponovno izabrali za svog kneza Ivana Čovića, o čem su istog dana obavijestili vladu [6]), koja je 13. svibnja javila poljičkom stolu, da je primila na znanje Čovićevo imenovanje te izrazuje nadu, da će se on pokazati tačnim izvršiteljem zakona i svih naredaba starije vlasti [7]).

(2. P o b u n a.) U srpnju iste godine 1806. svršila je privremena uprava generala Molitora, pa ga je u građanskoj upravi pokrajine zamijenio Mlečanin Vicko Dandolo, koji će nositi naslov providura kao za mletačkog vladanja, a u vojničkoj Marmont. Dandolo je stigao u Zadar dne 3. srpnja, a malo dana kasnije prispješe veliki knez Čović, vikar Matij Sladojević i kančelir Miho Marasović, da mu se poklone na ime svoje domovine i zamole ga, da bi i on potvrdio stare poljičke povlasti [8]).

---

[1]) E r b e r, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXX. (1886—7) p. 4—6; P i s a n i, *La Dalmatie de 1797 à 1815.* Paris 1898. p. 146—149.

[2])—[7]). Sve te isprave o odnosu Poljica sa vladom Molitorovom nalaze se u namjesništvenom arhivu u Zadru, a kako ih ne upotrebili ni Erber ni Pavić, nabavih njihove prijepise.

[8]) E r b e r, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 23

Dalmacija je bila puno dragocijena Napoleonu za njegove političke i ratne osnove, pa je Dandolo imao da je preustroji jednolično po novim demokratskim načelima, koja su bila u potpunoj opreci sa dojakošnjom mletačkom i austrijskom uredbom, po kojima svaki grad i kraj imali su svoju osobitu uredbu u aristokratičkom duhu. Otole je slijedila kao naravska posljedica i propast poljičke samostalnosti, premda je Dandolo u tom poslu sasvim oprezno postupao. Odlukom 26. kolovoza naredi Dandolo spljetskom odaslaniku Garanjinu da obavi u Poljicima prvu stavnju od 69 vojnika, koji po ustanovljenim načelima otpadaju na ono pučanstvo, ali neka pri tom postupa svom mogućom opreznosti, da ne bi razdražio duhove. Onda mu je nadodao, kako je njegova stalna namjera, da što prije Poljica politički razdrobi i tako razdrobljena pripoji okolnim kotarima prema njihovu topografičnom položaju, a to s razloga što se pokazuju oporna novim uredbama, koje, kad se općeno provedu, urodit će ipak najboljim plodom[1]). Garanjin se u svom izvještaju od 31. istog kolovoza pokazao potpuno složnim s namjerama Dandolovim o novačenju, samo je predložio da bi se stavnja povjerila poljičkom stolu u nadi, da tako ne će izazvati protimbe, nu savjetuje da se ipak drži spravna vojnička sila za slučaj oporbe. Što se pak tiče razdiobe Poljica, Garanjin se nije slagao s mišljenjem Dandolovim, jer bi se tim korakom nedvojbeno izazvala očita pobuna. On je mnijenja, da bi se nova uredba imala prije provesti po cijeloj Dalmaciji, a uto nastojati da se u Poljicima predobije za novi poredak nekoliko uglednijih svećenika, koji uopće imaju velik upliv po svoj Dalmaciji a napose ondje, pa bi se tek onda njihovom pomoću imao provesti taj preustroj i u Poljicama. Nu i tada, predlaže dalje, da se Poljica ne bi imala dijeliti, nego ih u cijelosti pripojiti kotaru spljetskom, i za to što najmanje napučen i za to što između Poljica i Omiša opstoji od vjekova teška mržnja, dočim su sa Spljetom u neprestanom trgovinskom saobraćaju. Zaključuje napokon da bi se te namjere imale držati tajnima sve do trena njihove izvršbe, da unaprijed ne izazovu neredâ[2]).

I doista odlukom 27. listopada uvodio se za Dalmaciju novi sudbeni postupak u građanskim i kaznenim poslima, a

[1]) Erber, o. c. p. 23—24.

[2]) Erber, o. c. p. 24.

drugom od 26. studenoga ukidala se stara municipalna uredba i uvodila nova, koja imala stupiti na snagu sa 1. siječnja 1807., ali se ni jednom ni drugom ne diralo u Poljica. Nego Dandolo je htio ipak po svaki način provesti svoj naum, te već 21. siječnja 1807. naređuje Garanjinu da stupi u pregovore s uglednijim Poljičanima, kako bi ih predobio za novi tijek stvari. Da se pak što manje osjeti ta promjena, moglo bi se možda, kaže dalje, za tren imenovati poglavicom poljičkog kotara sadanjeg velikog kneza, a tako isto i nekoliko drugih Poljičana postaviti u službu gdje drugovdje, no u što se najvećma uzdao, reklo bi se da je bilo mićenje jer mu kaže »zlato je svemoguće«[1]). Stupivši Garanjin najprije u dogovore s vikarom Matijem Sladojevićem i s Don Petrom Kružićevićem, upraviteljem sjemeništa u Prijeku, pozva kasnije na sasvim pouzdan sastanak k sebi i velikog kneza Čovića. Iza otezanja od više sedmica dođe napokon i on u Spljet, ali ne sam, nego u pratnji svoga kančelira i većine malih knezova. Taj postupak knežev nije se nimalo sviđao Garanjinu, ali je ipak stupio i s njim u pregovore, koji su ostali bez uspjeha jer, kako kaže u svom izvještaju od 10. ožujka, Poljičani su tako upiti u svoje povlastice, da ih nije moguće skloniti da se izjednače sa drugim stanovnicima pokrajine nego jedino silom. Koji bi za to bio najzgodniji čas, veli dalje Garanjin, to će znati sam Dandolo najbolje, a međuto predlaže da ne bi bilo zgorega obustaviti u Poljicama ređenje novih svećenika, da se tako ne povećava broj onih, koji uživajući mnoge povlastice u današnjem stanju stvari, bit će uvijek nepomirljivi protivnici novog poretka[2]).

Uto se zbilo nešto što je pospiješilo riješenje o sudbini Poljica. Kad se htjelo postupati protiv trojice zločinaca, koji su dne 12. travnja na putu između Spljeta i Omiša, bili orobili dva fratra križara, koji su sakupljali milostinju za samostan sv. Gotarda u Švajcarskoj, doznao je Dandolo da poljički stô i u građanskim i u kaznenim poslovima uživa pravo sudišta prve molbe, što ga je toliko ražestilo, da je izjavio da on dalje ne može trpjeti toga feudalnog sistema, što ga se mletačka vlada nije usudivala dokinuti, austrijska ga trpjela jer sličan ustroju, koji postoji u raznim mjestima njezina carstva[3]).

[1]) Erber, o. c. p. 24—25.
[2]) Erber, o. c. p. 25.
[3]) Erber, o. c. p. 25—26.

Već prije spomenuta naredba o stavnji izazvala je bila na više mjesta po Dalmaciji neredâ [1]), koje su sada potpirivali i Rusi, zaposjednuvši početkom godine otok Brač, pa tako i Poljičani počeše u njima nazirati svoje osloboditeljе ispod mrske francuske vlasti. Osim Bašića i Trogrlića, začetnika prošlogodišnjeg ustanka u Katunima i Kreševu, njetio je to njihovo uvjerenje osobito Andrija Kovačić, bivši prvi kraljevski tajnik poljičkog stola za austrijske vlade, a koga su sada Rusi imenovali građanskim upraviteljem Brača. On ih je dapače potajno opskrbljivao i potrebnim oružjem [2]).

Sastanci, na kojima se Poljičani dogovarahu o ustanku, kako ispovijeda poljički svećenik Mate Milićević, bili su držani takom tajnošću, da francuske vlasti nijesu o njima mogle ni posumnjati, a kamo li štogod doznati, jer su svi bili potpuno uvjereni, da uspjeh ustanka zavisi uprav o njegovoj tajnosti [3]). Prvi, koji je nešto naslutio o toj zavjeri, bio je Antun Koludrović, lučki poglavar u Spljetu. On je stvar prijavio odaslaniku Garanjinu, koji se je tim njegovim saopćenjem okitio kao svojim otkrićem, pa netom se 3. lipnja rusko brodovlje pojavilo u kanalu bračkom, on je istog dana izvijestio Dandola, da se Rusi namjeravaju iskrcati u Poljica, koja pristaju uza nje, kao i još jedno sedam hiljada pobunjenih Imoćana. Rusi su, kaže dalje, obavili novačenje i na otocima Korčuli, Braču i Šolti, a dobili su pojačanje i s istoka, te broje osamnaest ratnih brodova i desetak hiljada ljudi, pa se je prvom južinom bojati njihove navale [4]). Ustanak je prema ugovoru imao buknuti tek na 15. lipnja, na uspomenu bezvlađa što je prije deset godina istoga dana zavladalo po dalmatinskim gradovima, nego usljed lažnih obavijesti danih ruskom morovođi Svinjavinu, kako očituje isti Milićević, ili možda zbog same njegove nestrpljivosti i straha nekih urotnika, koji se već nahodili na brodovima, dogodilo se je da je Svinjavin započeo svoje opera-

---

[1]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXX. (1886—7.) p. 41—48.

[2]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo Zara 1886. p. 26—27.; sr. Cattalinich, *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della repubblica veneta.* Spalato 1841. p. 118

[3]) Alacevich, *Le gravi crisi di Macarsca sul principio del secolo XIX.* Zara 1902, p. 13.

[4]) Erber, o. c. p. 27

cije dvije sedmice prije utanačenog roka[1]). I doista nenadna pojava ruskog brodovlja zabrinula je i kneza Čovića i odaslanika Garanjina, pa su obojica htjela saznati što je na stvari. Čović je pošao glavom k ruskom zapovjedniku, a Garanjin potajno poslao u Poljica jednog svog pouzdanika da vidi što se zbiva. On ga je izvijestio da su se pod veče istoga dana, naime 3. lipnja, usidrila pod poljičkim primorjem blizu Mutograsa četiri ruska broda i iskrcala na kraj nešto ljudi, ali da se Poljičani drže mirno. I Čović, da ga zavara, javi mu odmah pismeno da se nije našao kod kuće kada se iskrcali Rusi, ali se ipak čudom čudi što su se franceski vojnici povukli iz Poljica, kad im ne prijetila ikakova pogibao[2]).

Vrativši se Čović s ruskog brodovlja, razaslao je vjesnike po Poljicima da sakupe narod, ali su se događaji spiješili neočekivanom brzinom. Nagovoreni od buntovnika Trogrlića i Rubića iz Vrhgorca, te Ljubića iz Spljeta i nekog Petra iz Trogira[3]), sjutradan, naime 4. lipnja, neki Poljičani oboriše iz pušaka na jedan odio od 15 francuskih vojnika, što su pratili živež iz Spljeta do Omiša, i to baš kad su izlazili iz sela Duća, te ubiše kaprala, koji zapovijedaše odjelom, i još druga četiri vojnika, a ostali se bijegom spasiše u Omiš[4]). U isto gotovo vrijeme, dok se to zbivalo pod Dućama, i Rusi su iskrcali nekoliko vojnika u uvali blizu Stobreča, pa se k njima pridruži i lijep broj Poljičana. Netom za sve to doznaše u Spljetu, zaputi se pukovnik Bachelu sa četiri satnije jedanaeste pješačke pukovnije, da učini potrebne izvide, nu čim prošao Stobreč, bi pozdravljen živom vatrom iz pušaka. Bachelu pokuša tada da na juriš zauzme mjesto zaposjednuto od ustaša, ali naiđe na takav otpor, da se je morao povući prema selu Kamen. Taj prvi uspjeh nije samo obodrio ustaše, nego je još povukao u njihovo kolo i Stobrečane, koji su do tada bili mirni[5]).

---

[1]) Alacevich, o. c. p. 14—15.

[2]) Erber, o. c. p. 27—28.

[3]) Pavić, *Glasnik zem. muz.* Sarajevo 1903. p. 469.

[4]) Cattalinich, *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della repubblica veneta.* Spalato 1841. p 118; Erber, o. c. p. 28. — Opaziti mi je da se ovdje, kao i kasnije, Cattalinich razilazi od Erbera u označivanju pojedinih dana, kada se što zbilo za ove poljičke pobune. Slijedim Erbera, jer nema sumnje da Cattalinich pogriješio kako se jasno razabire iz data izvještaja, iz kojih izvorno u namjesništvenom arhivu u Zadru crpao Erber svoje podatke.

[5]) Erber, o. c. p. 28—29.

Na veče istoga dana obdržavalo se u Spljetu ratno vijeće, na kome bilo zaključeno i da se odmah sjutra dan udari na Poljica i da se za svaki slučaj, zatraži pojačanje četa, jer rusko brodovlje krstarilo ne samo po bračkom kanalu nego i po kaštelanskom zaljevu. I doista odmah ranim jutrom dne 5. lipnja zaputi se iz Spljeta laka kraljevska pješadija i cijela jedanaesta regimenta pod zapovjedništvom generala Lecchi i Teste i pukovnika Bachelu. Kod Stobreča ih dočekaše živom vatrom iz pušaka, nu oni se uz neznatne gubitke tako hitro urediše i takom žestinom navališe na selo, da su nakon malo časaka Stobrečani bili prisiljeni umaknuti na rusko brodovlje, koje tu bilo usidreno, a što ne nađe spasa bijegom na brodove, to sve bi pogubljeno. Istog dana oko šest sahata po podne stiže pod zapovjedništvom generala Tirlet preko Kaštela i Solina i osma regimenta, koja sačinjavaše lijevo krilo, pa se smjesti oko rječice Žrnovnice. U isto gotovo vrijeme stiže na izvor Žrnovnice i osmi bataljun talijanske kraljevske straže, koji sačinjavaše desno krilo. Zaposjednuvši tako francuske čete cio tek Žrnovnice, dok su sa strane Klisa bili namješteni dalmatinski panduri, Francuzima je bilo sada lasno prodrijeti u Poljica [1]). Međuto su i Rusi bili iskrcali jedno 400 vojnika, koji su zauzeli zgodan položaj na Strozancu blizu mora, dok je jedno 500 Poljičana zauzelo također drugi zgodan položaj na planini Perunu, otkle su mogli uspješno braniti tijesni put, što je vodio iz Spljeta u Omiš preko poljičkih sela Podstrane, Jesenica i Duća. Jutrom 6. lipnja generali Tirlet, Lecchi i Teste htjedoše provaliti u Poljica, ali ih dočekaše živom vatrom Poljičani iz zauzetog položaja i već mnoge raniše i ubiše, zaustavivši tako njihovo napredovanje. Dok je trajala ta borba, francuska kolona, koja sačinjavaše lijevo krilo a bila je određena da prodre u Sitno, videći taj okršaj, svrnu sa svog prvašnjeg pravca i približi se iza leđa Poljičanima. Videći se tako među dvije vatre, a ne videći da im Rusi sa Strozanca dolaze u pomoć, moradoše i oni pobjeći prema ruskom brodovlju, na koje se ukrcaše i oni i ono 400 Rusa, koji nijesu ni hica opalili, da im priskoče u pomoć [2]). Poslije toga neuspjeha rusko brodovlje odjedri prema Omišu i usput uznemirivaše francusku kolonu, koja se zaputila prema

---

[1]) Erber, o. c. p. 29—30.

[2]) Cattalinich, o. c. p. 119—120.

Omišu kroz poljička sela Podstranu, Jesenice i Duće, i grozno ih plijenila i pljačkala. Dok je Tirlet tako sa svojom kolonom prodirao prema Omišu kroz poljičko primorje, i druga se francuska kolona zaputila kroz uvalu Vilar preko Srinjina i Tugara, pa onda preko Graca doprla u Gata. Sva ta mjesta kroz tri dana bijahu na najgrozniji način harana i pustošena, premda se toj bujici niko ne samo nije protivio ma ni mislio protiviti, jer poslije neuspjeha kod Strozanca, svi se stanovnici razbjegli i posakrivali. Ko nije prispio na vrijeme da u bijegu spasi život, bio je na najokrutniji način smaknut, bez obzira na dobu i spol. Dapače ni crkve, a ni isti grobovi nijesu bili pošteđeni. Što se nije moglo odnijeti, to se je uništavalo [1]).

Uto je i Marmont, na glas pobune, doletio iz Zadra u Spljet već 8. lipnja oko 5 sahata po podne u pratnji generala Vignolle i drugih časnika, pa je odmah izdao naredbu pukovniku Vidoviću, da pokori Sitno, Dubravu i zamosorska Poljica, a sam je sjutradan ranim jutrom u pratnji 140 pandura pohitao u Gata, gdje je smjestio svoj tabor. Vidović je razdijelio svoje pandure u tri čete, svaku od 120 ljudi, i kroz tri različite strane prodre u sela koja je imao pokoriti. Prva je četa pošla na sela Sitno i Dubravu, koja leže s podnevne strane Mosora, druga na zamosorska Poljica, a treća je hodila vrhom Mosora, da uzmogne do potrebe priskočiti u pomoć i prvoj i drugoj. I stanovnici Sitnoga i zamosorci spremiše se na otpor, ušančivši se na zgodnu položaju u Mosoru, ali kada spaziše onu četu, što prodirala vrhom Mosora i koja im se, verući se kroz mosorske vrleti, pričinila kud i kamo mnogobrojnijom nego li je uistinu bila, a videći s druge strane kako im se robe i pale njihove kuće, odluče se na predaju. U tu svrhu dođu pred Vidovića župnici i knezovi Sitnoga, Dubrave i triju Dolaca, našto je Vidović naredio pandurima da obustave plijenjenje, a njih s popratnim pismom poslao k generalu Marmontu u Gata [2]).

Nu tim još nije bilo sve svršeno. Rusko brodovlje, kako se vidjelo, poslije neuspjeha kod Strozanca dne 6. lipnja, pošlo je prema Omišu i tu se usidrilo. Dne 8. lipnja neke ruske lađe počele se približavati gradu. Na taj pojav mjesto-odaslanik Dešković i načelnik Juraj Jelić prevezoše se odmah preko Cetine

[1]) Erber, o. c. p. 30; Cattalinich, o. c. p. 120—121.
[2]) Erber, o. c. p. 31—32.

i zaputiše se u Gata k generalu Teste, koji im je dan prije bio poručio da se tu nalazi posada francuska, koja će im u slučaju potrebe priskočiti u pomoć. Nu već u Zakušču doznaše da se vojska francuska ne nahodi više u Gatima nego u Sitnom, a opet bojeći se za svoj život od pobunjenih Poljičana, zaprosiše pomoć u nekih prijatelja u Zakušču, koji ih sakriše u jednu pećinu dok mine pogibao [1]). Dok su oni bili tu sakriveni, iskrcalo se nekoliko Rusa kod fratarskog samostana na Skalicama [2]), odakle zapovjednik odjela poruči gradskim poglavicama da bi došli k njemu na dogovor. Nego, kako već napomenuto, oni se sada nahodili sakriveni u Zakušču, pa se osmjeli neki Petar Lučić i pođe do ruskog zapovjednika, koga nađe u društvu Andrije Kovačića i nekog bračkog buntovnika Lode. Po Lučiću poruči zapovjednik građanima, da im se ne će dogoditi nikakvo zlo, ako se samo prijave kod njega gradski poglavice, da s njim utanače predaju grada. Čuvši za to pođoše k njemu Ivan Dizmanić, Mate Cvitanović, kapetan Caralipeo i već spomenuti Lučić, kojima on navijesti da će lumbardati grad, ako se ne predade. Oni su na to zapitali četiri sata vremena neka o tome uzmognu obavijestiti francusku posadu i zamoliše ga u isto vrijeme, ako namjerava zaposjesti grad prije utanačenog roka, da poštedi život posadi i da ne ubija građana niti im škodi imutku. Zatraženo primirje bilo im je dozvoljeno, pa je tako francuska posada mogla svu zairu utopiti u Cetinu i povući se iz grada te preko Rogoznice krenuti put Makarske, gdje se nahodila pukovnija, kojoj je pripadala. Nu već prije nego je istekao utanačeni rok jedan odio ruskih vojnika, predvođen od jednog časnika sa bijelom zastavom u ruci, uđe u grad i došavši do Cetine zarobi osmericu zaostalih francuskih vojnika, koji su se htjeli prevesti na poljičku stranu da se pridruže onim francuskim četama, što su došle do Prijeka kroz poljičko primorje. Malo kasnije iskrca se na kopno nekoliko

---

[1]) Alacevich, o. c. p. 12.

[2]) Za to iskrcanje odaslanik Garanjin kaže, da se zbilo kod sjemeništa u Prijeku (Erber, o. c. p. 35), dočim ondašnji omiški načelnik, a potonji mjestoodaslanik, Juraj Jelić kaže da se zbilo kod fratarskog samostana na Skalicama na istočnoj strani grada. Komu su poznati ti položaji, uviđa odmah ispravnost tvrdnje Jelićeve, koju opravdava i sav tek događaja, osim što Jelić bio na licu mjesta, a Garanjin u Spljetu pa pobrkao sjemenište sa samostanom.

Poljičana i Bokelja, koji se pod crvenom zastavom sv. Marka i uz pozdrav pucnjave iz pušaka, smjestiše u tvrdu kao posada, a na veče im stiže pojačanje od drugih 140 momaka. Dne pak 9. lipnja stiže u pomoć Omišu pukovnik Bachelu sa 11. pješačkom regimentom i dvije pukovnije talijanske kraljevske straže i sa četiri topa. Kako su Rusi bili zaplijenili sve omiške brodice, a na rijeci nije bilo mosta, tako se je Bachelu morao ograničiti na to, da dosađuje iz topova dvjema ruskim brodovima, koji su bili blizu ušća Cetine, a kada se brodovi odalečili i on se je utaborio u Prijeku. Ni toga ni susljednog dana nije bilo pravog boja. Prava je borba započela tek na 11. lipnja, kada je stigla u pomoć Omišu francuska kolona, koju je Marmont poslao pod zapovjedništvom generala Teste preko Blata, Novih sela i Zadvarja, i koja se nenadno pojavila Rusima iza leđa povrh planine Dinare, što se strši iznad Omiša. Borba je bila očajna i grozna i trajala je punih deset sahata, a bila bi još i groznija i krvavija da nije nastupila noć. Rusi su bili poraženi te su se noću povukli na brodove sa svima ustašama i odjedrili put Makarske, pa su tako Francuzi sjutradan ušli mirno u grad[1]). I tim je ustanak bio ugušen.

(3. Vojni sud.) Netom je Marmont, stigavši u Gata, učinio prve izvide, izdao je 13. lipnja proglas, kojim se naređivalo opće razoružanje Poljica i petnaestoricu poglavitijih začetnika pobune osuđivalo na smrt i gubitak svih dobara, a petorici od njih imalo se i kuće porušiti te na razvaline zabiti stup s natpisom: »Kazna pobune«. Zaplijenjenim dobrima imalo se odštetiti francuske pristaše, koji su pretrpjeli koju štetu za ustanka, pa je stoga bilo naređeno Špiru Gavalá, kojega je Marmont imenovao privremenim upraviteljem Poljica, i da procijeni vrijednost zaplijenjenih dobara i da ustanovi iznos pretrpljenih škoda, kao također da se u društvu vojničkog zapovjednika obavijesti o krivnji drugih sumnjivih osoba[2]). Osim onih 140 pandura, koji su ga dopratili u Gata, ostavio je Marmont, za uzdržanje reda u Poljicima, još i cijelu 11. pješačku regimentu i dodijelio privremenom upravitelju i vojnom zapovjedniku kao tumača nekog Nikolu Koića, koji je bio vješt

[1]) Alacevich, o. c. p. 17—19; Erber, o. c. p. 35—37; Gattalinich, o. c. p. 123—125. — O borbi kod Omiša dne 11. lipnja usporedi još utiske Milićevića kod Alačevića na označenom mjestu stranice 15—16.

[2]) Erber, o. c. p. 34—35; Pavić, o. c. p. 462—463.

poljičkom pismu, pa se sada povratio u Spljet [1]), otkle je 17. lipnja izdao proglas na sve Dalmatince, kojim se osuđuje na smrt svaki onaj, za koga bi se dokazalo, da je bio na ruskim brodovima [2]). Zatim je pošao u Makarsku, da i ondje poduzme potrebne mjere za ugušenje ustanka, jer se rusko brodovlje, iza neuspjeha kod Omiša, zaputilo da i onamo buni narod. U Makarsku je stigao 19. lipnja oko 11 sati prije podne, a već sjutradan izrekao smrtnu osudu protiv desetorice poglavitih začetnika ustanka, pa se povratio u Spljet. Otole je ponovno dne 23. lipnja izdao proglas u kojemu, naglasivši zasluženu kaznu, koja je stigla začetnike pobune u Poljicima i Primorju, nadodaje: »Stanovnici Poljica i Primorja, vi ste digli ruke na vojnike, koji su bili vaša braća i vaši prijatelji; vi ste onu istu vojsku, koja vas je štitila, branila i obogatila, prisilili da postane vašom neprijateljicom. Nijedna kazna nije bila nikad pravednija od ove. Nu najveći od svih vladara jest i najmilostiviji, pa ako zna kazniti, milo mu je i oprostiti. Povratite se k svojim kućama, budite vjerni, i naći ćete, kao i prije, u vašim domovima i u vašim poljima mir i zaštitu [3].)«

Uto se i privremeni upravitelj Gavalá uz pripomoć vojničkog zapovjednika neumorno trudio i oko razoružavanja Poljica i oko istraživanja krivaca pobune, a priskočio im u pomoć i sam Dandolo naredivši svima zapovjednicima obližnjih okružja da oprezno bdiju, da ne bi Poljičani prebjegli u njihova okružja, pa se pače u istu svrhu obratio i bosanskom paši sa zamolbom da bi izručio francuskim vlastima sve pribjegle buntovnike [4]). Pri tom istraživanju pošlo im za rukom pronaći u jednoj spili u Mosoru i sve spise vikara Sladojevića, koji su im pružili obilnih podataka o pobuni [5]). Kad su napokon podnijeli svoj izvještaj, sastao se dne 15. i 16. srpnja u Spljetu vojni sud, koji je po izričnom nalogu Marmontovu imao da izreče presudu i onoj petnaestorici, što ih on svojim proglasom od 13. lipnja bio već osudio na smrt i gubitak dobara. U svemu su bila 74 optuženika, od kojih 59 Poljičana, a 15 iz drugih mjesta, ali su bilo kako sudjelovali u poljičkoj pobuni. Od te petnaestorice, 14 ih

[1]) Erber, o. c. p. 35.
[2]) Erber, o. c. p. 38; Pavich, o. c p. 463.
[3]) Erber, o. c. p. 46; Pavić, o. c. p. 464—465.
[4]) Erber. o. c. p. 33.
[5]) Erber, o. c. p. 47.

je bilo osuđeno na smrt i gubitak svih dobara, ali su svi bili odsutni, dočim jedini prisutni bio je riješen. Od 59 optuženih Poljičana sud je imao u ruci samo 28, a ostali su se spasili na rusko brodovlje ili prebjegli na austrijsko zemljište. Od optuženih Poljičana sud je riješio 22 prisutna i 7 odsutnih, a ostali bili su ovako osuđeni: a) na smrt i gubitak svih dobara, 3 prisutna i 24 odsutna; b) na dvije godine tamnice i gubitak polovine jednogodišnjih svojih prihoda, jedan prisutni; c) na šest mjeseca tamnice i gubitak četvrtine jednogodišnjih svojih prihoda, jedan prisutni; d) na četiri mjeseca tamnice i gubitak četvrtine jednogodišnjih svojih prihoda, jedan prisutni [1]).

Dobra, zaplijenjena osuđenicima, prikazivala su vrijednost od preko 98 hiljada i pô mletačkih lira, od koje svote bilo je doznačeno jedno 36 hiljada i pô za odštetu onima, što su ostali vjerni francuskoj vladi, a za ustanka su pretrpjeli kakovu škodu, dočim sve ostalo bilo je stavljeno od Marmonta na raspoloženje providuru Dandolo kao dotacija na korist bolnice i sirotišta grada Spljeta [2]). Sudeći po imenima onih, što su bili naknađeni, kao da nije bio ni jedan Poljičanin.

Veliko je, bez sumnje, zlo pobuna, ali nijesu manja sramota ni one grozote, koje se počinjale i uopće na Dalmatincima i napose na Poljičanima, na koje se goloruke, već smirene i upokorene, pri razoružavanju i istraživanju krivaca pucalo kao na kakovu marvu [3]). O tim grozotama javljao je Dandolo dne 7. listopada potkralju Italije, kako krv dalmatinska neprestaje teći ni nakon tri mjeseca mira, u trenu najveće tišine, a nakon dva iza proglašene amnestije, da zaključi kako je to doba, koje treba izbrisati iz Napoleonove povijesti [4]).

(4. D o k i n u ć e.) Onoga istoga dana, kada je Marmont prispio u Gata, naime 9. lipnja, pisao je Dandolo Garanjinu da teška kazna, što će stići Poljičane i njihovo mjesto, služit će za vječiti izgled svima buntovnicima, pa mu u isti mah javlja, da je već pripravio i odluku o razdrobljenju Poljica i dokinuću svih njihovih povlasti, pa će stoga i Poljičani plaćati sve one namete, koje plaćaju ostali podanici. Naređuje mu zato da odredi odnosne popisatelje daća, nu još prije toga, kaže mu

[1]) Pavić, o. c. p. 465—474.

[2]) P a v i ć, o. c. p. 474 i priložena iskazna tablica; E r b e r, o. c. p. 48—49.

[3]) E r b e r, o. c. p. 47.

[4]) A l a c e v i c h, o. c. p. 65.

dalje, kaznit ću ih i tim, da ću od njih samih dignuti oveći broj novaka [1]). Nego je sreća htjela da Dandolo nije mogao izvršiti svoje zadnje prijetnje, jer se Marmont usprotivio primiti u vojsku oveći broj momčadi, koji su netom bili pobunjeni [2]).

Odluka, naviještena od Dandola Garanjinu, nosi nadnevak 10. lipnja, a bila je proglašena odmah sjutradan. Njom se ukidaju i sve povlasti i sve mjesne oblasti i njihovi razni nazivi, jer će odsele i u Poljicima vrijediti samo francuski zakoni, a Poljičani se izjednačuju ostalim Dalmatincima i podvrgavaju, poput njih, svima redovitim i izvanrednim teretima i nametima. Napokon bila ja zaključena i razdioba Poljica, koja će se provesti kasnije prema mjesnim prilikama, drugom posebnom odlukom [3]). Uto je 15. lipnja i privremeni upravitelj Gavalá javio Garanjinu kako se uvjerio o potrebi da se u Poljica ne samo uvede novi red, nego da se izbriše i svaka uspomena na prošle ustanove, a po mogućnosti i na samo mjesto [4]), pa je prema tome nešto kasnije izradio i poznatu diobu Poljica na troje, pripajajući ih, tako razdrobljena, susjednim kotarima Sinja, Spljeta i Omiša [5]), a koju je Dandolo svojom odlukom od 21. rujna uzakonio [6]). Napokon, za uzdržavanje reda, odredio je Dandolo odlukom od 12. prosinca, da se u Poljica smjeste tri odjela pandura sa sjedištem u Donjem Docu, Gatima i Jesenicama, te je u isti mah uoblastio kolunela Vidovića u Spljetu, da u svakom selu izabere po šest rondara, a prema prilikama i starješine im, ali njihovo imenovanje mora svakako podastrijeti na odobrenje starijoj vlasti [7]).

(5. Daljnje francusko vladanje). Ne uspjevši Rusi s ustankom ni u makarskom primorju, iskrcaše Poljičane, što bili na njihovim brodovima, na otok Brač, i ako se ima vjerovati jednom izvješću odaslanika Grisogona, bili bi ih orobili od svega što su imali uza se [8]).

Uto je mirom od 8. srpnja 1807. u Tilsitu, Rusija ustupila Napoleonu sve što je još držala u svojim rukama u Dalmaciji.

---

[1]) Erber, o. c p. 33.
[2]) Erber, o. c. p. 33, nota 1.
[3]) Erber, o. c. p. 33—34; Pavić, o. c. p. 462.
[4]) Erber, o. c. p. 47.
[5]) Erber, o. c. p. 47.
[6]) Erber, o. c. p. 49; Pavić, o. c. p. 474.
[7]) Erber, o. c. p. 49.
[8]) Erber, o. c. p. 50.

Pri svom odlasku Svinjavin je poveo sa sobom velikog kneza Čovića i neke druge uglednije začetnike ustanka, a ostale je prepustio njihovoj sudbini, zadovoljivši se tim, da ih preporuči Marmontu, da bi s njima bio blag i oprostio im [1]). U takom stanju stvari nije im ostalo drugo nego se povratiti u tužnu i raskomadanu domovinu, što su i učinili. Nu ako je žalosno bilo njihovo stanje na Braču [2]), nije ih čekalo bolje ni u domovini. Nemilosrdno haranje francusko iza svladana ustanka i raspršanje stanovništva, te dosljedno neobrađenje polja, urodilo je odmah susljedne zime groznim gladom, kojemu se pridružila i pošast. Čega radi svih dvanaest sela, posredovanjem nekog Dra. Nikole Ivelio, obratilo se na generala Marmonta s molbom, u kojoj izloživši svoje nevoljno stanje, prose i da im se priteče u pomoć i da ih se oprosti od plaćanja desetine [3]). Molba je bila prikazana Marmontu 8. svibnja 1808., a on je odmah 12. istog mjeseca proslijedio Dandolu s preporukom da je usliša [4]), ali mu Dandolo odgovori da se je on već poskrbio za ublaženje te nevolje, kada je 15. prošlog siječna naredio da se podijeli među Poljičane 600 vreća žita. Što se pak tiče plaćanja desetine, odvrati mu da je plaćaju svi Dalmatinci i da nije tegotna, jer se plaća na istinski prihod ljetine [5]).

Da je namet desetine bio nepravedan za Poljica to je uvidio bio i privremeni upravitelj Gavalà, koji je u svom izvještaju od 3. srpnja 1807. predlagao za to Dandolu da bi u Poljica uveo porez na posjed, jer se ne mogao uzdržati ni onaj danak, što ga Poljičani plaćali Mlecima, pošto previše malahan srazmjerno posjedu [6]), ali Dandolo nije uvažio toga prijedloga, pa je i za Poljica, kao i za cijelu Dalmaciju, uveo desetinu. Nu ona Poljičanima nije nikako hodila u glavu, pa su se ponovno 28. kolovoza 1808. obratili s obrazloženom molbom Dandolu za njezino ukinuće [7]), ali Dandolo i ovoga puta osta pri svojoj prvoj odluci, jer bi se ukinućem desetine uspostavljale barem

[1]) Pisani, *La Dalmatie de 1797 à 1815.* Paris 1893. p. 282

[2]) Erber, o. c. p. 50.

[3]) Erber, o. c. p. 50—51; *Bullettino.* XXIV. (1901) copertina p. 24 i *Bullettino.* XXV. (1902) copert. p. 1.

[4]) Erber, o. c. p. 51.

[5]) Erber, o. c. p. 51.

[6]) Erber, o. c. p. 47—48.

[7]) Erber, o. c. p. 51.

dijelom stare poljičke povlasti, a koje, on hoće svakako da prestanu zauvijek [1]).

II. Uspostava.

Španjolska, dotadanja saveznica Napoleonova, pobunila se je god. 1808. protiv njega, uvrijeđena u svom narodnom ponosu, što joj nametnuo za kralja svoga brata Josipa. Napoleon je htio oružjem da svlada taj otpor, ali mu stvari nijesu tekle najpovoljnije. Austrija je jedva dočekala tu njegovu nedaću ne bi li se nadoknadila za ogromne gubitke, što joj ih bijaše nametnuo požunski mir. Ona se je u potaji odavna spremala na rat, a k tome je računala i na privrženost pučanstva u Tirolu i Dalmaciji, kamo je izašiljala svoje pouzdanike da bune i pripravljaju narod [2]). Netom se s toga odalečio Marmont da pohiti u pomoć princu Eugenu, sva se gotovo nutarnja Dalmacija pobunila protiv Francuza i stale se sakupljati dobrovoljačke čete, da se pridruže generalu Petru Kneževiću, kojemu je bilo povjereno zaposjednuće Dalmacije pod vrhovnom upravom hrvatskoga bana Ignacija Giulaja. Giulaj je tom zgodom izdao na Dalmatince proglas, u kome žestoko napada na Napoleona i njegovu upravu, te im naviješta dolazak generala Kneževića, koji će ih osloboditi teškog i nesnosnog jarma i uspostaviti njihove stare povlasti [3]).

Knežević je stigao u Ostrovicu dne 20. srpnja 1809. i tu je već našao lijep broj dalmatinskih dobrovoljaca. Otole je on s njima poslao majora Hrabowsky na jug niz Dalmaciju, da je zaposjedne. Hrabowsky je redom i bez otpora zauzeo Skradin, Šibenik i Trogir, gdje je stigao dne 30. srpnja [4]).

I Poljica se bila pobunila već 25. srpnja [5]) pa sastavila, jednu satniju od 120 ljudi, koju poslala u pomoć Kneževiću [6])

---

[1]) Erber, o. c. p. 51.

[2]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXXI. (1887—8.) p. 3—5.

[3]) Štampani proglas u talijanskom i hrvatskom jeziku. Toga proglasa ne spominje Erber, ali ja posjedujem jedan primjerak.

[4]) Erber, o. c. p. 41—47.

[5]) Pisani, *La Dalmatie de 1797 à 1815.* Paris 1893. p. 322.

[6]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 52.

a dne 2. kolovoza i Spljet pristao uz Austriju [1]). Uto je general Deviau poslao iz Dubrovnika kapetana Guyarda sa 150 momaka šezdesete regimente i s isto toliko pandura. K njemu se putem pridruži još četiri do pet stotina francuskih pristaša iz Imotskog, Makarske i drugih mjesta [2]). Kad je Guyard došao pod Spljet, ustaše su pobjegli i on je mirno ušao u grad dne 10. kolovoza [3]), a i Poljičani ne davali znaka o sebi [4]), kaonoti i Spljet i Klis i Sinj u francuskim rukama i sve s lijeve obale Cetine. Nu već nakon sama dva dana pojave se se opet ustaše na Solinu [5]), a među njima i lijep broj Poljičana [6]). Guyard ih ubrzo raspršio i stade progoniti prema Trogiru, ali već kod Šućurca opazi kako s Kozjaka silaze drugi ustaše da mu zakrče povratak, pa se morade povući u Klis [7]). Imoćani i Makarani doprativši Guyarda do Klisa, pošli su na Poljica, ali sa zlom svojom srećom [8]).

Odmah sjutradan, naime 13. kolovoza, opsjednu ustaše Guyarda u Klisu, a 14. kolovoza zauzmu i Sinj [9]), pa se i Spljet opet povrati pod Austriju. I tako je do 14. kolovoza gotovo sva Dalmacija do rijeke Cetine bila u rukama Austrije, a netom započelo opsjedanje Klisa, ustanak se počeo širiti i na lijevoj obali Cetine [10]).

U isto vrijeme, kada je Hrabowsky pošao na zaposijedanje južne Dalmacije, i Knežević se sa svojim četama zaputio prema Zadru i stao ga opsijedati već 23. srpnja. Opsijedanje

---

[1]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXXI. (1887—8.) p. 47.

[2]) Gavrilović, *Ispisi iz pariskih arhiva.* Beograd 1904. p. 463; Pisani, o. c. p. 323.

[3]) Pisani, o. c. p. 322—323.

[4]) Pisani, o. c. p. 325. — Što Pisani veli da su se Poljičani primirili na sami pojav Guyard-a, pa se onda opet pobunili, kada on zatvoren u Klisu, mislim da ne odgovara istini, jer kako bi tada dva dana iza njegova ulaska u Spljet, oni se našli sa drugim ustašama na Solinu?

[5]) Pisani, o. c. p. 323.

[6]) Gavrilović, o. c. p. 463.

[7]) Gavrilović, o. c. p. 463.

[8]) Gavrilović, o. c. p. 463; Alacevich, *Le crisi di Macarsca (anni 1808 e 1809).* Zara 1903. p. 90.

[9]) Pisani, o. c. p. 323.

[10]) Pisani, o. c. p. 325; Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXXI. (1887—8.) p. 62.

trajalo je sve do 29. istoga mjeseca, kada je stigla Kneževiću vijest o primirju između Austrije i Napoleona, sklopljenu u Znojnu dne 12. istog srpnja. Usljed toga zaključilo se primirje i u Dalmaciji, pa se Knežević povukao u Crno i tu stavio svoj tabor, ali nije za to stao prekrštenih ruku, nego je preduzimao sve potrebne mjere za slučaj proslijeđenja rata [1]). Njegov primjer slijedilo se i po ostalim mjestima Dalmacije, što bila u austrijskim rukama, pa se tako i na Solinu ustanovio vojnički kordun. U slučaju kakve pogibli imala su odmah četiri pandura od toga korduna pohitjeti da o tome obavijeste Splječane, Sinjane, Kaštelane i Poljičane, da svi priskoče gdje ih zove potreba. U Poljicama bio je imenovan za kolunela Matij Kružićević [2]).

Poljičani nijesu samo kao jedan čovjek ustali protiv Francuza i pridružili se Austriji, oni su pošli i još jedan korak naprijed. Oslonjeni na već spomenuti proglas bana Giulaja, oni su se dne 17. rujna sakupili na zbor, pa su na njemu, odlučivši prije uspostavu svoje knežije, izabrali i sve glavare po starom običaju. Našto su odmah, na istom zboru, novoizabrani veliki knez Matij Kružićević skupa sa cijelim stolom izdali punomoć don Matiju Milićeviću, župniku Velog Varoša u Spljetu, i Marku Bariću da se prikažu generalu Kneževiću, a do potrebe i samom vladaru, za isprosenje potvrde svih starih poljičkih običaja i povlasti [3]). Poljički odaslanici prikazali su se Kneževiću, koji je 25. istog rujna u Crnom iz svog tabora izdao odluku, kojom povraća Poljica u njihovu prvašnju cjelokupnost i zajamčuje im mirno uživanje svih starih običaja i povlasti, kako su ih imali za austrijskog vladanja u Dalmaciji. Toga radi bilo je naređeno da se Poljičanima imaju povratiti sve travarine, što su ih možda kroz tu godinu već uplatili, kao također da se u buduće ne smije od njih pobirati ni travarina, ni desetina, niti ikoji drugi namet, što im ga bila nametnula francuska

---

[1]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXXI. (1887—8.) p. 62.

[2]) To se razabire iz jednog oglasa od 22. kolovoza 1809, što ga je vojno austrijsko zapovjedništvo u Spljetu poslalo kolunelu Kružićeviću, a koji je oglas sada moje vlasništvo.

[3]) Isprava još neobjelodanjena, a sada moje vlasništvo.

vlada [1]). Ta je odluka bila upravljena na izvršenje c. k. austrijskom upravitelju u Spljetu, a on ju je već 30. istog rujna saopćio velikom knezu Kružićeviću, obznanjujući ga da su bile poduzete sve potrebne mjere, da se u buduće ne bi više pobirali od Poljičana nikakovi nameti, kojima su ih bili podvrgli Francuzi [2]).

III. Drugo Dokinuće.

(1. Drugo francusko vladanje). Iza primirja u Znojnu došlo je do konačnog mira u Schönbrunu dne 14. listopada 1809., a koji se je kasnije prozvao i mirom bečkim. Po tom miru austrijska je vojska imala odmah ostaviti Dalmaciju, koja je ponovno pripala Napoleonu. Vijest o miru stigla je u tabor Kneževićev tek 4. studenoga i prouzrokovala takovo nezadovoljstvo među dalmatinskim dobrovoljcima, da su se svi poglavice iselili iz Dalmacije, a i mnogi vojnici [3]). Što je bilo napose s poljičkom satnijom nije poznato. Malo dana kasnije nego je stigla vijest o miru, izdao je dne 10. istog studenoga general Maureillon proglas, kojim obećava pomilovanje svima onima pobunjenicima, koji bi se odmah povratili svojim kućama [4]).

God. 1806. Dalmacija je bila pripojena kraljevini Italiji, i njom je upravljao opći providur, koji je stolovao u Zadru. Sada je nasuprot Napoleon ustanovio državu ilirsku, pa je njoj pripojio i Dalmaciju, koju je razdijelio na dvije pokrajine: a) Dalmacija s glavnim gradom Zadrom od Kleka na sjever; b) Dubrovnik s Bokom Kotorskom i otokom Korčulom. Pokrajina Dalmacija bila je razdijeljena u pet kotara: Zadar, Šibenik, Spljet, Makarska i Hvar, a ti su opet bili podijeljeni u okružja. Kotar se spljetski dijelio u okružja: Spljet, Trogir, Omiš, Sinj i Brač.

Država ilirska bila je uređena na temelju jednoličnosti. Vrijedio je posvuda Napoleonov zakonik, bilo je uvedeno novačenje i ukinuto plemstvo. U takim prilikama, naravski, da je

---

[1]) Isprava neobjelodanjena, a sada moje vlasništvo.

[2]) Erber, *Annuario dalmatico*. Anno terzo. Zara 1886. p. 52.

[3]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara*. XXXI. (1887—8.) p. 63—64.

[4]) Erber, o. c. p. 69.

ponovo odzvonilo i samostalnosti i cjelokupnosti Poljica, koja su i opet bila raskomadana na troje i bila podvrgnuta svima teretima, kojima i ostala Dalmacija [1]).

(2. Treće austrijsko vladanje). Nedaća Napoleonova u Rusiji pridiže opet njegove protivnike i tako dođe 1. ožujka 1813. do saveza između Pruske i Ruske. Ratovalo se bez odlučnog uspjeha te posredovanjem Austrije bi utanačeno primirje od 4. lipnja do 13. kolovoza, a 5. srpnja sastao se kongres u Pragu da bi nagodio ratujuće stranke, ali ne urodi uspjehom, pa i Austrija navijesti Napoleonu rat uprav na posljedni dan primirja. I sada baci Austrija svoj pogled na Dalmaciju, gdje je računala na poznatu privrženost naroda, koji je po svojim izaslanicima bunila i pripravljala još i otprije nego li je navijestila Napoleonu rat [2]).

Ovoga puta zaposjednuće Dalmacije bilo je povjereno generalu Tomašiću, koga se istodobno imenovalo privremenim građanskim i vojničkim upraviteljem. On se je zaputio iz Gospića dne 23. listopada 1813., a stigao je pod Knin 27. istog mjeseca, otkle istog dana izdao proglas, kojim naređuje da se do novih odredaba ne smije učiniti nikakova promjena bilo u upravi ili u čemu drugom, dapače da i svi dosadanji činovnici imaju ostati na svom mjestu [3]). I ovoga puta narod u Dalmaciji listom pristao uz Austriju i stale se sakupljati dobrovoljačke čete, da pohite u pomoć Tomašiću.

Iz Knina pođe Tomašić put Zadra, a kolonela Danese opravi na osvajanje Dalmacije. Danese je redom, i bez otpora, zauzeo Skradin, Šibenik i Trogir, gdje je stigao 6. studenoga, a sjutradan došao u Spljet, koji se već pred četiri dana bio predao Englezima, pa je odmah započeo opsjedanje Klisa, koji se također preda 28. prosinca [4]). I sada su Poljičani, kao ono i god. 1809., sastavili jednu satniju dobrovoljaca, kojom su pritekli u pomoć austrijskim četama. Ta se je satnija odlikovala u više navrata, a osobito pri osjedanju Klisa [5]). Vojska je austrijska proslijedila da zaposjeda i ostala mjesta Dalmacije, pa je više

---

[1]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886 p. 52.

[2]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara.* XXXI. (1888—9.) p 39—41.

[3]) Erber, o. c. p. 42—43.

[4]) Erber, o. c. p. 66—70.

[5]) Erber, *Annuario dalmatico.* Anno terzo. Zara 1886. p. 52.

manje svagdje oduševljeno bila dočekivana i primana, našto je Tomašić 7. srpnja 1814. proglasio Dalmaciju pripojenom Austriji [1]).

Dok se je to zbivalo u Dalmaciji, bïle su se i po ostaloj Evropi teške bitke između Napoleona i saveznikâ i dešavali drugi događaji, što je sve dovelo do kongresa, koji je vijećao u Beču od 1. studenoga 1814. do 7. lipnja 1815. U tom je kongresu Austrija, osim drugoga, dobila i Dalmaciju, što joj je bilo zajamčeno i poznijim pariškim mirom od 20. studenoga 1815.

Netom se doznalo u Poljicima, da je u bečkom kongresu Dalmacija pripala Austriji, ovlašteni od svega pučanstva, sabraše se na dogovor izvanjski vikar, svi župnici i svi glavari pojedinih sela te izabraše za prokarature cijele općine knezove Matija Vladušića i Antuna Pavića, ovlaštujući ih da oni poduzmu sve one korake, koje cijene shodnim za ponovno uspostavljenje poljičke knežije. Ti prokaraturi sa svoje strane izdaše 18. lipnja 1815. punomoć don Matiju Milićeviću i don Stjepanu Gojsaliću, da se mogu oba skupa ili jedan od njih prikazati generalu Tomašiću ili bilo kojemu drugomu zapovjedniku, a do potrebe i samom vladaru, svrhom da traže uspostavu poljičke knežije, pa sve što oni učine bit će dobro učinjeno i odobreno [2]).

Nije poznato što su sve oni poduzeli, ali mora da ih se dugo pïtalo praznim obećanjima, pa se tada Milićević dne 14. srpnja 1816. obratio upravo caru s molbom, da bi se udostojio potvrditi Poljičanima stare povlasti i ujediniti ih opet u jednu općinu [3]). Odlukom 2. prosinca iste godine odbilo se prvi dio prošnje o obnovi povlasti, a glede drugog naredilo se da se uzme u pretres. Na što je vlada u Zadru naložila okružnim poglavarima Spljeta i Makarske, da je izvijeste o ekonomskom stanju Poljica, pa je na temelju njihovih podataka predložila, da se ne uvaži ni drugi dio molbe [4]).

Iza toga neuspjeha pokušaše Poljičani i kasnije u dva maha, god 1817. i 1826., da bi im se priznalo barem njihovo

[1]) Erber, *Programma dell' i. r. ginnasio superiore in Zara* XXXIV. (1890—91.) p. 23—24.

[2]) Izvorniku te isprave ne udoh u trag, ali nadoh ovjerovljeni talijanski prijevod, koji je sada moje vlasništvo.

[3]) Erber, *Annuario dalmatico*. Anno terzo. Zara 1886. p. 53.

[4]) Erber, o. c. p. 53—54.

starodrevno plemstvo, ali im i to bi odbijeno [1]), pa tako ostaše i pod Austrijom u istom žalosnom stanju, u koje ih bješe stjerala francuska vlada, sve do god. 1911., kada im zakonom 17. veljače rastrgana domovina bi ujedinjena u posebnu poljičku općinu.

Ujedinjeni tako, doživješe Poljičani kroz kratko vrijeme i ujedinjenje gotovo svih rastrganih narodnih udova u jednu, svoju i slobodnu državu, pa sada smireni i zadovoljni ne žale više ni za prošlim vremenima, ni za prošlim svojim neuspjesima.

---

[1]) Erber, o. c. p. 54.

SADRŽAJ.

POGLAVLJE I.

Poljica do priznanja mletačkoga vrhovništva.

Strana

I. Postanak 3
II. Prvi sukobi sa Spljetom 6
III. Pobuna za Bele III. 9
IV. Poljica i Šubići 12
V. Dolazak Ugričića 16
VI. Poljica za kraljevanja Sigizmundova 19
1. Poljica za nereda iza Ljudevitove smrti 19
2. Brane svoje primorje 22
3. Mlečani obladali Trogirom i Spljetom 25
4. Poljičani i Nelipić u borbi protiv Mlečana 27
5. Poljičani za banovanja Frankapana 33
VII. Priznanje mletačkog vrhovništva 37

POGLAVLJE II.

Poljica za raznih vrhovništva.

I. Prvo mletačko vrhovništvo.

1. Uvjeti predaje 42
2. Stjepan Vukčić 43
3. Kralj Matijaš i prve turske provale 45
4. Ivaniš Nenadić i daljne turske provale 50

II. Tursko vrhovništvo.

1. Poljica do kandijskog rata 60
1. Priznaju tursko vrhovništvo 60
2. Uskraćuju ugovoreni harač 61
3. Darovana Alviži Gritti 63
4. Bezuspješna nastojanja da se otresu turskog jarma 66
5. Stanje iza neuspjeha kod Klisa 1596 72
2. Poljica za kandijskog rata 75
1. Prislanjaju se uz Mletke 75
2. Zauzeće Klisa 77

563025

Strana

3. Patriotizam poljičkih plemića 79
4. Danak Mlecima. 80
5. Nastavak rata 80
6. Mir i ustanovljenje granica 81
3. Poljica od kandijskog do karlovačkog mira 85

III. Drugo mletačko vrhovništvo.

1. Danak Mlecima 90
2. Rat god. 1714.—1718. 93

IV. Austrijsko vrhovništvo.

1. Pad Mletaka 95
2. Poljičani priznaju austrijsko vrhovništvo 96
3. Brane svoj ustav 97
4. Poljički iseljenici 99
5. Vojna služba 100

POGLAVLJE III.

Pad Poljicâ.

I. Prvo dokinuće 101
1. Potpadaju pod francusku vlast 101
2. Pobuna 102
3. Vojni sud 110
4. Dokinuće 112
5. Daljne francusko vladanje 113
II. Uspostava 115
III. Drugo dokinuće 118
1. Drugo francusko vladanje 118
2. Treće austrijsko vladanje 119

NAPOMENA.

Potkralo se nekoliko štamparskih pogrješaka, koje će sam čitatelj lasno ispraviti, ali ga moram upozoriti na slijedeće:

1) str. 47, redak 16 ozgor, mjesto neki treba da stoji neka.

2) na str. 48, treću bilješku, kojoj nije ondje mjesto, treba premjestiti na četvrtu, kao takođe i četvrtu na petu, pa peta bilješka spod crte sasvim otpada.

Zemaljska štamparija u Sarajevu

DR 1645 .P64 P5 IMS
Pivcevic, Ivan.
Povijest Poljica